

**ÇEVRESEL PROBLEMLERİN,
ARAZİ SANATI VE ATIK MALZEMELER İLE
YAPILAN SANAT BAĞLAMINDA
PLASTİK SANATLARA YANSIMASI**

Fatma Tuğçe USLU

**Yüksek Lisans Tezi
Resim Anasanat Dalı**

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Zekiye Aslıhan ÖZTÜRK

2022

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM ANASANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇEVRESEL PROBLEMLERİN, ARAZİ SANATI VE ATIK MALZEMELER
İLE YAPILAN SANAT BAĞLAMINDA PLASTİK SANATLARA
YANSIMASI

Fatma Tuğçe USLU

RESİM ANASANAT DALI

DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi Zekiye Aslıhan ÖZTÜRK

TEKİRDAĞ-2022

Her hakkı saklıdır.

	TNKÜ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	Doküman No:	EYS-FRM-529
		Hazırlama Tarihi:	02.11.2022
		Revizyon Tarihi:	--
		Revizyon No:	0
		Toplam Sayfa Sayısı:	1

Hazırladığım Yüksek Lisans tez çalışmasının bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığımı taahhüt ederim.

15 /11/ 2022

Fatma Tuğçe USLU

TEZ ONAY SAYFASI

ÖZET

Kurum, Enstitü :Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
ABD :Resim Anasanat Dalı
Tez Başlığı :Çevresel Problemlerin, Arazi Sanatı ve Atık Malzemeler ile Yapılan
Sanat Bağlamında Plastik Sanatlara Yansımaları
Tez Yazarı :Fatma Tuğçe USLU
Tez Danışmanı :Dr. Öğr. Üyesi Zekiye Aslıhan ÖZTÜRK
Tez Türü, Yılı :Yüksek Lisans Tezi, 2022
Sayfa Sayısı :91

İnsanların var olmaya başladığı dönemlerden günümüze kadar geçen zamanda insanın doğa ile olan ilişkisi, belli başlı tahribatların oluşmasına sebep olmuştur. Savaşlar, sanayileşme, nüfus artışı, kentleşme ve tüketim gibi problemler, üzerinde yaşadığımız gezegenimiz olan Dünya'nın kalıcı hasarlar almasını sağlamıştır. 20. yy'dan sonra bu tahribatın artık göz ardı edilemeyecek seviyeye gelmiş olması, sanatçıların bakış açısının değişmesine ve bu döneme kadar sanatta yer edinmiş doğa tasvirinin değişmesine yol açmıştır. 1960'lı yıllarda doğa ile iç içe yapılan sanat çalışmalarının artması ve fikir temelli üretimin yoğunlukta olması, malzeme ve mekan kullanımında değişikliğe gidilmesini doğurmuştur. Sanat mekanları olarak doğayı benimseyen ve doğal malzemeler ile çalışmalar yapan Arazi Sanatı sanatçılarının, tabiata verilen zarara eleştiri niteliğinde işler ortaya koydukları görülmektedir. Bunun yanı sıra oluşan tahribata, doğaya ait olmadığı halde doğaya atılan atık malzemeler ile çalışmalar yaparak tepki gösteren sanatçılar da mevcuttur. Atık malzemeler ile yapılan sanat çalışmaları, toplumun fazla üretim ve tüketim problemini, çevre kirliliği sebebiyle oluşan ekolojik bozulmaları ve diğer canlıların habitatının kısıtlanması durumunu eleştirmektedir. 1960'lardan beri çevresel hassasiyet barındıran çalışmaların günümüze kadar çoğalarak devam ettiği görülmektedir. Yeni kavramların meydana gelmesi ve mevcut kavramların tanımlamalarının derinleşmesiyle birlikte, önceden üretilmiş olan ve süreci devam eden çalışmalar güncel kavramlar ile yeniden değerlendirilmektedir. Yapılan bu çalışmada, gelişmekte ve biçim değiştirmekte olduğu görülen kavramların, bu süreç içinde yapılan çalışmalara nasıl entegre olduğu incelenmiştir. 1960 sonrası sanatçıları ve akımları konusunda gelişim süreci devam eden sınıflandırmalar yapılmış olup, değişen Dünya düzenine yapılan doğrudan ya da dolaylı eleştirilerin, sanat

çerçevesinde nasıl ele alındığı araştırılmıştır. Sanat değeri olmayan neslerin bir imgeleyen pozisyonunda izleyiciye sunulması, eser, sanatçı ve izleyici üçgenini daha çok vurgular hale getirerek, izleyicinin asıl özne olduğunun altını çizmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arazi Sanat, Atık Malzemelerle Sanat, Doğa

ABSTRACT

Institution, Institute : Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of Social Sciences,
Department : Department of Painting
Thesis Title : Reflection of Environmental Problems on Plastic Arts in the
Context of Land Art and Art Made With Waste Materials
Thesis Author : Fatma Tuğçe USLU
Thesis Adviser : Asst. Prof. Dr. Zekiye Aslıhan ÖZTÜRK
Type of Thesis, Year : MA Thesis, 2022

Total Number of Pages : 91

From the times when people began to exist to the present, the relationship of human with nature has caused certain destructions. Problems such as wars, industrialization, population growth, urbanization and consumption have caused permanent damage to our planet, the Earth. The fact that this destruction has reached a level that cannot be ignored anymore after the 20th century, has led to a change in the perspective of the artists and a change in the depiction of nature that has taken place in art until this period. In the 1960s, the increase in art works intertwined with nature and the intensity of idea-based production caused the change in the use of materials and space. It is seen that Land Art artists, who adopt nature as art spaces and work with natural materials, produce works that criticize the damage given to nature. In addition, there are artists who react to the destruction by working with waste materials thrown into nature, although they do not belong to nature. Art works made with waste materials criticize the problem of overproduction and consumption of the society, ecological deterioration due to environmental pollution and the restriction of the habitat of other living things. It is seen that since the 1960s, environmental sensitivite studies have continued to increase. With the emergence of new concepts and the deepening of the definitions of existing concepts, previously produced studies and ongoing processes are re-evaluated with current concepts. In this study, it has been examined how the concepts that are seen to be developing and changing form are integrated into the studies done in this process. Classifications were made about the artists and their movements after 1960, and it was investigated how the direct or indirect criticisms of the changing world order were handled within the framework of art. Presenting objects with no artistic value to the viewer in the position of an imaginative emphasizes the triangle of art, artist and viewer more and underlines that the viewer is the main subject.

Keywords: Land Art, Art With Waste Materials, Nature

ÖNSÖZ

Sanat tarihinde adı geçen ve üretim süreci günümüzde devam eden çalışmaların, anlatım biçimleri güncel kavramlar ile ilişkilendirilerek yeniden yorumlanabilmektedir. Sanatçıların meydana getirdiği çalışmaların dönemin şartlarına göre şekil bulduğu görülmektedir. Özellikle günümüzde üreten sanatçıların çalışmalarında dönemin güncel kavramlarından izlere rastlanmaktadır. Sanatçılar, bilinçli ya da bilinçsiz olarak bu kavramlar ile ilişki içerisindedirler. Sürdürülebilirlik, ekoloji, iklim değişikliği gibi, tanımlamaları çoğunlukla son yıllarda karşımıza çıkan kavramların sanat içerisinde yer almaya başlaması, sanatçıların günümüz pürüzlerine tepki niteliğinde işler ortaya çıkarmasıyla desteklenmektedir. Bu kavramların ortaya çıkmasıyla birlikte etiketlerini yeniden kazanan çalışmalar olduğu gibi, direkt olarak bu kavramları destekleyen bilinçli çalışmaların da üretildiği görülmektedir. Yapılan çalışmada, doğa katliamlarına karşı duyarlı sanatçıların, yapıtlarını oluştururken kullandıkları temalar, kavramlar ve teknikler incelenmiştir. Bu incelenmede, hala değişmekte ve gelişmekte olan kavramların sanatçıların çalışmalarında hangi biçimlerde şekil bulduğu, anlatım biçimini ne şekilde desteklediği ve sanatçıların ne tür ortak paydalarda buldukları araştırılmıştır. Aynı zamanda bu tezin hazırlanma sürecinde bana yardımcı olan ve bu konuda bana rehberlik eden tez danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Zekiye Aslıhan ÖZTÜRK başta olmak üzere benden hiçbir maddi ve manevi desteğini esirgemeyen eşime teşekkür eder saygılarımı sunarım.

Fatma Tuğçe USLU

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
TEZ ONAY SAYFASI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
GÖRSELLER LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1
1. İLK ÇAĞDAN GÜNÜMÜZE İNSAN DOĞA İLİŞKİSİ	3
1.1. Doğanın İnsan ile İlişkisi.....	3
1.2. Doğanın Sanat ile İlişkisi	5
2. EKOLOJİK FAKTÖRLERİN DOĞA VE SANAT ARASINDAKİ İLİŞKİYE OLAN ETKİLERİ	14
2.1. Ekolojik İlerleyişin Sosyolojik ve Politik Olarak Ele Alınması	14
2.2. Sürdürülebilirlik, Ekoloji ve Sanat İlişkisi	21
2.3. Kavramlar ve Amaçları	22
2.3.1. Sürdürülebilirlik	22
2.3.2. Sürdürülebilir Sanat	24
2.3.3. Antroposen	24
2.3.4. Ekoloji	26
2.3.5. Ekolojik Sanat	27
2.3.6. İklim Değişikliği (Küresel Isınma).....	28
2.3.7. Ecovention	31
2.4. İklim Değişikliği Çerçevesinde Yapıt Üretmiş Olan Sanatçılar	32
2.4.1. Olafur Eliasson	32
2.4.2. Nele Azevedos	33
2.4.3. Captan Boomer	34
2.4.4. Banksy	35

2.4.5. Lorenzo Quinn.....	35
2.4.6. Studio Roosegaarde	36
2.4.7. Jason de Caires Taylor.....	37
2.4.8. Ludovico Einaudi	38
3. EKOLOJİK SANAT VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÇERÇEVESİNDE	
ARAZİ SANATI VE ATIK MALZEMELER İLE YAPILAN SANAT	40
3.1. Arazi Sanatı ve Sanatçıları	43
3.1.1. Robert Smithson	44
3.1.2. Richard Long	46
3.1.3. Walter de Maria	48
3.1.4. Andy Goldsworthy	49
3.1.5. Betty Beaumont	50
3.1.6. Varol Topaç	52
3.1.7. Mehmet Ali Uysal	53
3.1.8. Harriet Feigenbaum	53
3.1.9. Nicole Dextras	55
3.2. Atık Malzemeler ile Yapılan Sanat ve Sanatçıları	57
3.2.1. YukenTeruya	59
3.2.2. Ravi Agarwal.....	60
3.2.3. Durul Bakan.....	61
3.2.4. Ptolemy Elrington.....	62
3.2.5. Uğur Çalışkan.....	63
3.2.6. Carolina Caycedo	64
3.2.7. Thomas Dambo	66
3.2.8. Alejandro Duran	67
3.2.9. DarioTironi	68
3.2.10. Uluç Ali Kılıç	69
3.2.11. Liina Klauss	70
3.2.12. Eko Nugroho	71
3.2.13. Choi Jeong Hwa	73
3.3. Tuğçe Uslu'nun Resimlerinde Ekolojik Problemlerin Yansımaları	74
SONUÇ.....	78

KAYNAKÇA..... 81

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 2.1 Olafur Eliasson, Buz Saati, 2014, Grönland'dan Getirilen Buz Kütleleri, İngiltere	32
Görsel 2.2 Nele Azevedos, Eriyen Adam, 2009, Buz, Almanya, Berlin.....	33
Görsel 2.3 Captan Boomer, Collective Whale, 2013, Geçici Entalasyon	34
Görsel 2.4 Banksy, I Don't Believe in Global Warming, Duvar Üzerine Sprey Boya, İngiltere.	35
Görsel 2.5 Lorenzo Quinn, Support, 2017, İtalya.	36
Görsel 2.6 Studio Roosegaarde, Grow, Bitkiler Üzerinde Işıklandırma, Hollanda. .	37
Görsel 2.7 Jason de Caires Taylor, Molinere Su Altı Heykel Parkı, 2006, Atlantik Okyanusu.....	38
Görsel 2.8 Ludovico Einaudi, Kuzey Kutbu İçin Ağıt, 2016, Buz Görünümlü Plaka Üzerinde Piyano Performansı, Kuzey Buz Denizi	39
Görsel 3.1 Robert Smithson, Sarmal Dalgakıran, 1970, Taşlar ve Toprak, ABD, Büyük Tuz Gölü	46
Görsel 3.2 Richard Long, Yürüyerek Yapılan Bir Çizgi, 1967, Doğada Kendi Ayak İzleriyle Oluşturduğu Çizgi, İngiltere	47
Görsel 3.3 Walter de Maria, 'Yeryüzü Odası', 1977, 197 m2 Salonda 300 Kilo Toprak, ABD, New York	48
Görsel 3.4 Andy Goldsworthy, Kırmızı Yaprak Yaması, 1983, Ormandan Toplanan Renkli Yapraklar	50
Görsel 3.5 Betty Beaumont, Ocean Landmark, 1978-1980, Kömür Tozu Bloklarının Okyanusunun Dibine Yerleştirilmesi, Atlas Okyanusu	51
Görsel 3.6 Varol Topaç, Fermuar, 2007, Çimen ve Demir Bloklar, İzmir, Türkiye. 52	
Görsel 3.7 Mehmet Ali Uysal, Ten, 2010, Ahşap Heykel, Çimen ve Toprak, Chaudfontaine Park, Belçika.....	53
Görsel 3.8 Harriet Feigenbaum, Söğüt Halkası, 1984, Göl Etrafına Söğüt Ağaçları, Pensilvanya, ABD	55
Görsel 3.9 Nicole Dextras, Persephon'un Yansıması, 2015, Nar Kabuğu, Hurma, Meyve Derisi, Ağaç Kabuğu ve Dikenler	56

Görsel 3.10 Nicole Dextras, Buz Değişimleri, 2011, Buz Kalıpları ve Çeşitli Bitkilerden Yapılmış Kıyafetler	57
Görsel 3.12 Ravi Agarwal, Uzaylı Sular, 2014, Nehir Kenarındaki Atık Malzemeler, Hindistan	61
Görsel 3.13 Durul Bakan, 2016, Geyik, Ağaç Fosilleri ve Zimba	62
Görsel 3.14 Ptolemy Elrington, Domuz, 2014, Hurda Araba Parçaları	63
Görsel 3.15 Uğur Çalışkan, Satir, 2017, Hurda Metaller, Kemikler ve Kil	64
Görsel 3.16 Carolina Caycedo, Kozmo Parçacığımız, 2016, Balıkçı Ağları ve Taşlar	66
Görsel 3.17 Thomas Dambo, Orman Devleri, 2019, Atık Ahşap Parçaları ve Zimba	67
Görsel 3.18 Alejandro Duran, ‘Vena’, 2018, Fotoğraf, Sahillerden Toplanan Çöpler	68
Görsel 3.19 Dario Troni, ‘Çocuk ve Köpek’, 2012, Çöplerden Toplanan Atık Malzemeler.....	69
Görsel 3.20 Uluç Ali Kılıç, Persistence, 2016, 117x73, Ahşap Üzerine Can Boyası ve Plastik Şişe, Türkiye.....	70
Görsel 3.21 Liina Klauss, 5000 Lost Soles, 2019, Bali Sahillerinden Toplanan Unutulmuş Terlikler, Endonezya, Bali.....	71
Görsel 3.22 Eko Nugroho, Bouquet of Love, 2017, 300 kg Atık Malzeme, Endonezya, Bali	72
Görsel 3.23 Choi Jeong Hwa, Alchemy, 2013-2014, Renkli Plastikler, Güney Kore	73
Görsel 3.23 Tuğçe Uslu, “Çaresiz”, 2021, 140x110, Tüyb, Türkiye.	75
Görsel 3.24 Tuğçe Uslu, “Pişmanlık”, 2021, 70x100, Tüyb, Türkiye.	76
Görsel 3.25 Tuğçe Uslu, “Uyuşmuş”, 2020, 29x42, Küyb, Türkiye.....	76
Görsel 3.26 Tuğçe Uslu, “Son”, 2020, 110x170, Tüyb, Türkiye.....	77
Görsel 3.27 Tuğçe Uslu, “Düşünemeyenler”, 2021, 120x120, Tüyb, Türkiye.	77

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1: 1850'den Bu yana Sıcaklık Artışı	29
Şekil 2.2: Küresel Isınmaya Etki Eden Faktörler	30

KISALTMALAR LİSTESİ

AKT : Aktaran

GİRİŞ

Doğa, yaşamın her anına tanıklık etmiş bir unsurdur. İnsanların, varoluşundan itibaren kendi içlerinde gösterdikleri değişimlere dahil olan doğa, insanlığı yönlendirmiş ve evrim sürecini yönetmiştir. Sanatın en temeli ve en sürekli hali olan doğa, üzerinde bulundurduğu canlı ve cansız her madde ile bir başyapıt halindedir. Doğaya göre şekil alan insan, bilinçli ya da bilinçli olmadan ortaya koyduğu sanat çalışmalarında, doğanın yansımalarını kullanmıştır. Çünkü sanat çoğunlukla ilhamı doğadan almıştır. Tarih öncesi dönemlerde insanlar, doğa ile olan ilişkilerini mağara duvarlarına resmederken de, günümüz sanatçıları çeşitli soyutlamalar yaparken de temel olarak doğayı esas almışlardır. Edman “Sanat, insan zekasının tabiatı işlemesidir; kendi maksadına göre tabiata ustaca tesir etmesidir” (Edman, 1998) diyerek, sanatçının doğa ile olan ilişkisinin sürekliliğine ve zorunluluğuna değinmektedir.

İnsanın büyürken etrafındakileri taklit ederek öğrenmesi gibi, sanat yapmak da doğayı taklit ederek öğrenmeyi ve ilerlemeyi gerektirmiştir. Doğayı taklit eden sanatçı, etrafında olup biten sosyolojik, politik ve kültürel unsurları da sanata dahil ederek ilerlemesini sürdürmüştür. Birçok sanatçı, yaşanan sorunlar karşısında sanat ile sesini duyurmaya çalışmıştır. Sanatta doğanın yansımaları her dönemde farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. İnsanların mağara dönemlerinde taşlar ve duvarlar üzerine doğa ile olan kişisel savaşlarını resmetmeleri, sanat kaygısı ile gerçekleşmemiş olsa bile, tarihsel süreçte sanatın temelleri olarak yer etmiştir. Din baskısının yoğun olduğu dönemlerde, bilimin ve sanatın geri plana atılması, daha sonraki zamanlarda yerini doğaya açılmaya bırakmıştır. Rönesans ve Aydınlanma Çağı'nın baş göstermesiyle birlikte insanın kendi yaşantısını kontrol edebilmesi ve aklın merkeze alınıp entelektüel yaşam ve kültür seviyesinin ilerilere taşınması amaçlanmıştır. Fransız Devrimi'nin önyak olmasından sonra kendi varlığını ortaya koymaya başlayan modernleşme sürecinin felsefi temelleri Aydınlanma Çağı'na dayandırılmaktadır.

1800'lü yıllarda Empresyonistler sanata doğayı katmakla kalmayıp, duyguları da dahil etmeyi amaç edinmişlerdir. Empresyonizm temelli sanatçıların,

Empresyonizm'in kurallarına tepki olarak ortaya koymaya başladıkları Post-Empresyonist tavırlar, resimlere koyulan sınırları aşmak ile ilgilenmiştir. Post-Empresyonistler çalışmalarına kendi duygu ve düşüncelerini katmaya ek olarak, tamamen kişiselleştirmeyi istemişlerdir. Resim sanatının gittikçe kişiselleştirilmeye devam edilmesi sonrasında, çizdiği bitkileri, hayvanları ve insanları tamamen parlak renkler ile ortaya koyduğu çalışmalar ile Henri Matisse, Fovizm akımının kabul edilmesine ve ilerlemesine öncü olmuştur. Sanatçıların doğayı var olan biçimiyle değil, kendi zihinlerinde değişen biçimleriyle yansıtmaya başlamaları Modernizm'in temellerinin atılmasını sağlamıştır. Sanatın içindeki arayışın her zaman sürmüş olması, sanatçıları farklı ifade biçimleri oluşturmaya ve farklı disiplinlere yönelmeye götürmüştür. İlerleyen zamanlarda sanat anlayışlarında meydana gelen köklü değişimler ile 20. yy'ın başlarında I. Dünya Savaşı'nın getirdiği psikolojik ve fiziksel yıkımın gölgesi altında ortaya çıkan Sürrealizm ile alışlagelmişin dışında bir dil doğmuştur. Sanat içerisinde ifade biçimlerinin durmak bilmeyen arayışlar bağlamında değişiyor olması, sanatçıları standart mekan ve malzemelerden soyutlayamaya başlamıştır. Sanatçıların I. Dünya Savaşı'nın yıkımına ve sanattaki sınırlara bir karşı duruş olarak sesini yükseltme biçimi olan Dadaizm, sınır tanımayan çalışmalarla çevrelerinde var olan bütün tabuları yıkmışlardır. 20. yy'ın ortalarında isim yapmaya başlayan Post-Modernizm, sadece resim alanında değil, mimari, edebiyat ve felsefede de oluşan devrim niteliğindeki değişimler ile hızla yayılmıştır.

1900'lü yılların son çeyreğinde paralel olarak yayılmaya başlamış avangart akımlar olan Arazi Sanatı ve Kavramsal Sanat, sanatta doğanın ve materyallerin kullanımını farklı bir pencereden izleyiciye sunmuştur. Arazi sanatı sanatçıları, daha sonraki zamanda doğa ile sanatın zaten var olan güçlü ilişkisini başka bir boyuta taşımışlardır. Doğanın başlı başına bir sanat olduğu düşüncesi yaygınlaşmış, çeşitli müdahalelerle ortaya konulan sanatı doğaya geri verme fikri savunulmuştur. Günümüzde, Arazi sanatı sanatçılarının yanı sıra, doğaya olan bağlılığını ve duyarlılığını atık malzemeler ile gerçekleştirdiği çalışmaları, doğaya ve izleyiciye sunan sanatçılar bulunmaktadır.

1. İLK ÇAĞDAN GÜNÜMÜZE İNSAN DOĞA İLİŞKİSİ

1.1. Doğanın İnsan ile İlişkisi

Yeryüzündeki canlı topluluklarının bir düzen halinde çoğalmaya başlamalarından günümüze kadar geçen sürede, yeryüzünden ve gökyüzünden kaynaklı çok çeşitli doğa olayları ile tüm canlıların çevre ile olan ilişkisi durmaksızın şekillenmiştir. Doğanın kendi içindeki düzeni kusursuz olarak betimlenebilir. Bu kusursuz düzenin içinde var olan hiçbir şey anlamsız ya da faydasız değildir. Doğayı paylaşan her canlının, diğer canlılarla ve cansız maddelerle doğrudan ya da dolaylı bir ilişkisi mutlaka vardır. Yaşanan doğa olaylarının sonucunda birçok hayvan ve bitki türünün yaşamı son bulmuş olsa da, dengeyi sağlamaya devam edecek yeni türler de meydana gelmiştir. İnsan varlığı ortaya çıkmaya başlayana kadar, doğa içerisinde oluşan sistematik döngüye hiçbir müdahale olmamıştır ve Tabiat Ana'nın kendi kendine yetebilecek güce sahip olduğu bilinmektedir.

Doğada var olan düzenin sarsılmaya başlaması, insanın yeryüzünde belirmesiyle başlamıştır. İlk çağlarda doğaya karşı hiçbir savunması olmayan insanlar, ilerleyen zamanlarda doğadan topladıkları çeşitli taşlar, ağaç parçaları, ince otlar, gibi maddelerle icatlar oluşturarak, yine doğaya karşı verdikleri yaşam mücadelesinde yavaş yavaş güçlü bir hale gelmişlerdir. İnsanların ateşi de keşfetmesinin ve kullanmayı öğrenmesinin ardından, beslenme, ısınma ve hayvanların oluşturduğu tehlikeler gibi durumlar karşısında güçlü bir tavır sergilemişlerdir. İnsanoğlunun zamanla doğanın birçok olayına karşı bulduğu çözümler, ilk zamanlarda insan türünün varlığını sürdürmek için gerekliydi. Daha sonra artan insan popülasyonu ve yerleşik hayata geçiş durumu, Tabiat Ana'nın doğal döngüsünün dışında olan bir durumdu. Artık insanlar gelişen beyinlerini de kullanarak doğaya göre şekil almayı bırakıp, doğanın onlara göre şekillenmesi için müdahalelerde bulunmaya başlamışlardır. Günümüz yaşantısına bakılınca, doğaya yapılan müdahalelerin ne derecede büyük olduğu çok rahat biçimde görülebilmektedir. İnsan nüfusunun hızla artmasından dolayı doğal olarak oluşan gruplaşmalar, topraklar üzerinde sınır çizilmesi durumunu doğurmuştur. Sınır ihlalleri, politik, kültürel ve sosyal gruplaşmalar, insan toplulukları arasında fiziksel

savaşa dönüşmüştür. Yaşanan savaşlarda kullanılan malzemeler ve savaşın meydana getirdiği tahribat doğaya ciddi anlamda zarar vermiştir. Tarih ilerledikçe ulaşılan bilgi ve bu bilginin kullanılması durumu Sanayi Devrimi'ni doğurmuştur. Sanayi Devrimi ile buharlı trenler ve makinelerin kullanımı ekonomik ve teknolojik gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Fakat nüfusun hızla artması, teknolojinin gelişmesi, sanayileşme gibi durumlar doğaya verilen zararı her geçen gün arttırmaktadır. Nüfusun artmasına denk olarak yetersizleşen besin kaynaklarını doğal olmayan yollarla arttırmaya çalışmak toprağa ciddi zararlar verirken, fosil yakıtların kullanımının artması sebebiyle hava kirliliği de artmaktadır. Bunların yanında artan sanayileşmenin bir getirisi olan fabrikasyon atıklar da denizlere ve toprağa karışarak, doğaya verilen zarar katlanarak artmaktadır.

Günümüzde insanın her şeye ulaşabilir hale gelmesi ve yaşamını sürekli olarak daha fazla kolaylaştırmak istemesi, bilinçsiz bir tüketim ortamı oluşturmaktadır. İnsanların bu yönde bitmek bilmeyen bir açlığının olması, endüstriye teknoloji ağının sürekli olarak üretim yapması, tüketim başlığında geometrik artışı meydana getirmektedir. Bilinçsiz insan eylemlerinin bir getirisi olan küresel ısınma da, yeryüzünde var olan her habitatın zarar görmesine sebep olmaktadır. 20. yy'ın sonlarına doğru yeryüzünden atmosfere salınan sera gazlarının etkisi günümüzde göz ardı edilemeyecek düzeydedir. Mevsimlerde görülen düzensizlikler, buzullardaki azalma miktarları, doğaya verilen zararların seviyesini gözler önüne seren belirtilerden sadece birkaçıdır. Uzay teknolojileri her geçen gün daha fazla gelişmektedir. Bu sayede belli dönemlerde gezegenimizin uzaydan çekilen görüntülerine her insan evindeki teknoloji yardımı ile ulaşabilmektedir. Geçmiş zamanlarda Dünya'mızın görüntüleri incelenirken mavi okyanuslar ve yeşil kıtalar ile donatılmış olduğu görünmekteydi. Fakat günümüzde, yeryüzünde yaşayan insan nüfusunun çok fazla artmasından dolayı yerleşim alanlarını genişletmeye çalışan insanlar, yeşil görünen kıtaları tahrip ederek kentsel yerleşim planlarına uygun hale getirmişlerdir. Doğanın kendine has sistematik döngüsü göz ardı edilip, tüketim açlığı ile desteklenen her müdahale daima kötü sonuçlar doğurmuştur ve doğuracaktır. Tabiat Ana'ya saygı ve sevgi ile yaklaşınca dengeyi oturtmak mümkün olabilir ancak insanoğlu hümanist bir bakış açısıyla her şey insan içindir diyerek

hareket ettiği sürece, evrende şu an canlıları barındırabilen bilinen tek yer olan Dünya, uzun vadede hiçbir canlıyı barındıramayacak hale gelecektir.

Karşı Devrim ve Başkaldırı kitabında Herbert Marcuse, “Doğa tarihin bir parçasıdır, tarihin nesnesidir; bu yüzden, doğanın özgürleşmesi teknoloji öncesine dönüş anlamına gelemmez, insanı ve doğayı, sömürünün hizmetindeki bilim ve teknolojinin yıkıcı kötü kullanımından kurtarmak için teknolojik uygarlığın başarılarının kullanılmasını geliştirmek anlamına gelir.”(Marcuse, 1991) demiştir.

1.2. Doğanın Sanat ile İlişkisi

İlkel insanların mağaralara kazıdıkları resimler, doğal malzemelerle yaptıkları totemler, günümüzde sanatın ilk adımları olarak değerlendirilmektedir. İlkel insanların sanatsal ve estetik bir kaygı barındırmadan yaptıkları çalışmalar, doğa ile insan ilişkisinin başladığı dönemlerin izlerini yansıtmaktadır. Her dönemde insanın imgeye ve doğaya olan bakış açısı farklılık göstermektedir. İlkel insanların yaptıkları çalışmalar, insanın doğaya karşı olan tutumunu, korunma şeklini, avlanma şeklini betimlemek üzerinedir. Mağarada yaşayan insanların duvarlara hayvan figürleri çizmeleri, çizilen hayvana duyulan hayranlıktan dolayı değil, doğanın ruhuna yönelik açılmış bir savaşın büyüsel temsilleridir. Günümüzde sanat değeri taşıyan ama yapıldığı dönemde uhrevi anlamlar yüklenen Antik Mısır çalışmaları da estetik kaygıdan uzak olarak yapılmış çalışmalardır. Antik Mısır döneminde, heykel yapan kişi, yaşamı koruyan kişi olarak görölmekteydi. Temsili heykeli yapılan firavunların, öldükten sonra yaşamının garantilendiğine inanılmaktaydı. Bu yüzden heykeller geometrik çözümlmeler ile planlanarak yapılmaktaydı. Bu dönemlerde yapılmış olan kabartmalar, oymalar ve duvar resimleri, bize o dönemde nasıl bir ortamın var olduğunun çerçevesini sunmaktadırlar. şu an British Museum’da bulunan Nebuma’nın Bahçesi isimli duvar resmi, o dönemlerde var olan yaşamın imgelerini bize sunmaktadır. O dönemin sanatçılarının görevi sanat üretmek değil var olanı kalıcı hale getirmektir. Bu yüzden resim, heykel, oyma ve kabartma gibi çalışmalar

yapan kişiler estetik kaygılar etrafında şekillenmeyip, var olanı kişisel görüş olmaksızın eksiksiz aktarma durumuna odaklanmışlardır.

Antik Yunan'ın ilk zamanları karanlık dönemler ile çakıştığı için sanatta sadece dinsel konular işlenirken, mitolojik hikayelerin ortaya çıkmaya başladığı dönemlerde sanatın tema bakımından çerçevesi genişlemeye başlamıştır. Sonraki süreçte Doğu'daki sanat tarzında da etkilenmeler yaşayan Antik Yunan, sanatına hayvan figürlerini dahil etmeye başlamıştır (Görsel 1.1) (Antik Yunan Sanatı ve Resmin Gelişimi, t.y). Roma sanatında Yunan sanatından etkilenmeler görülmekte ve genellikle Yunan sanatında olduğu gibi mitoloji ve savaş sahnelerinin tasvirlerine rastlanmaktadır. Din kavramının kendini göstermeye başladığı dönemlerde figür kullanımının benimsenmemesi sebebiyle doğu bölgelerindeki sanatçılar, daha çok süsleme ve ince işçilik üzerinde ilerlemişlerdir. İran, Mısır, Mezopotamya gibi bölgeleri etkisi altına alan İslam'dan sonra da sanatçılar, doğal formlar konusunda ustalaşmışlardır. Doğanın gerçekçi tasvirleri ve çok çeşitli soyutlamaları süslemeler içerisinde kullanmışlardır. Günümüzde de etkisi hala devam eden bu motifler, Orta Doğu dolaylarında çeşitli süslemelerde ve halılarda görülmektedir (Görsel 1.2). Uzak Doğu ülkelerine doğru bakıldıkça, resimlerin temelinde somut formlardan çok daha fazlası olduğu bilinmektedir. Uzak Doğu dinlerinde önemli bir yere sahip olan meditasyon, rahipler için zihni güçlendirebilme ve kontrol edebilme yolundaki en güçlü eylemdir. "...Başka rahipler de doğadaki şeyler üzerinde derin düşünceye dalıyordu. Örneğin su; ne kadar alçakgönüllü, ne kadar boyun eğici ve yine de sert kayaları aşip bitiriyor, ne kadar berrak, soğuk, sakinleştirici ve susamış topraklara hayat veriyor..." (Gombrich, 1997). Uzak Doğu dinlerine bağlı kişiler, var olanı dekoratif kaygı ile resmetmek yerine, var olanın anlamını sorgulamak üzere zihinlerindeki şekilleştirmek için doğayı kağıda dökmüşlerdir (Görsel 1.3).

Doğu ülkelerinden Avrupa'nın Ortaçağ dönemlerine bakıldığı zaman, yapılan resimlerin bilgi aktarımı temelli olduğuna rastlanmaktadır. Daha eski dönemlerle karşılaştırıldığında, tamamen kilisenin etkisi altında olmayan resim üslubunda kişiselleşmenin temellerinin atıldığı görülmektedir. Fakat kilisenin baskın olduğu çerçeve içinde, sanatçıların çalışmalarında doğaya ve öznel olana sıcak

bakılmamaktaydı. Bu dönemde yapılan resimlerin bir şeyler anlatıyor olması beklenirdi ve doğa, bu anlatımın arka planını oluşturan unsur konumundaydı. Ortaçağ Avrupası'nın kısıtlayıcı dönemlerinde bozulmalar başlamasının ardından yeniden doğuş düşüncesi kendini göstermeye başlamıştır. Erken Rönesans'ta Ortaçağ'ın izleri devam ederken, ilerleyen zamanlarda yapılan çalışmalarda derinlik kavramı kendini daha çok ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu derinlik betimlemeleri, resimde ana figürün arkasına destekleyici olarak doğanın resmedilmesiyle elde edilmiştir (Görsel 1.4). Boticelli'nin 'İlkbahar', 'Venüs'ün Doğuşu' gibi resimlerine bakarken, ön tarafta yer alan figürlerin detaylarına rağmen arka planda yer alan yumuşak ve uyumlu doğa tasvirleri, resimlerde anlatılan mitolojik hikayelerin lirik anlatımını desteklemektedir. Derinliğin sağlanabilmesi adına kıvrılarak giden yollar, ileriye doğru daralan nehirler ve dağlar referans alınmıştır (Görsel 1.5). Ancak Rönesans döneminde manzara, tek başına konu olarak ele alınmamıştır. Yüksek Rönesans döneminde Venedik resimlerinde gerçekleşen farklılaşma ve yükselişe öncülük eden isimlerden biri olan Giorgione, resimlerini yaparken merkez konuyu oluşturduktan sonra bir mekana yerleştirmek yerine, tüm mekanı figürlerle birlikte oluşturmaya başlamıştır. Doğa tasvirlerini sadece derinlik amacı ile kullanmamış, ana konunun ortağı haline getirmiştir (Görsel 1.6). Süregelen zamanlarda doğayı olabildiğince gerçekçi bir biçimde kopyalamayı amaç edinmiş sanatçılar içinden Albrecht Dürer, çizdiği hayranlık bırakan doğa tasvirleri ve baskıları ile kendini kanıtlamıştır (Görsel 1.7). Çalışmalarında gerçek dünyayı detaylı ve net bir şekilde anlatmayı amaç edinmiş Dürer, fantastik üslubu ile de dikkat çekmiş bir sanatçıdır. Gelişen Alman Rönesans sanatçılarından Albrecht Altdorfer, ağaçların, yaprakların ve yeşilliklerin yapısını ayrıntılı şekilde kavrayabilmek için doğa ile ilgili incelemeler yapmış ve ormanlık alanlardan yararlanmışır. Altdorfer, çalışmalarında doğaya sıklıkla yer vermiş ve kişisel olan beğenisini resimlerine aktararak üslubunu kabul ettirmiş bir sanatçıdır (Görsel 1.8). Resim sanatında gittikçe artan resmi kişiselleştirme durumu, sanatçıların birçoğu için avantajlı olmuştur. Tek bir tema üzerinde uzmanlaşmak ve özelleşmek, sanatçıyı o başlıkta aranan kişi haline getirmiştir.

Bir tema üzerinde uzmanlaşmak, sanatçının yaptığı çalışmalarını ince ayrıntısına kadar eşsiz bir şekilde aktarabilmesini sağlamıştır. Kişisel üslubun yaygınlaşmasıyla, resim sanatında bir konuyu tasvir etmenin ötesine geçilmiş ve sanatçının duygu ve düşünceleri çalışmalara yansımıştır. Gelişen özgün üslubuyla Maniyerizm, kendinden sonra gelen akımlara öncülük etmiştir. Klasik dönemde olduğu gibi belli kalıplar içerisine sıkışmayan sanatçılar, çalışmalarında hareket ve serbestliği vurgulamış ve kendi yorumlarını katmışlardır. Maniyerist sanatçılara göre doğa kusursuz değildir ve resmedilen şeyler de kusursuz olmamalıdır (Görsel 1.9). Klasikleşmiş estetik kavramına aykırı biçimler oluşturan sanatçılar, Rönesans sanatçıları gibi doğayı tek bir amaç için kullanmamışlardır. Yapılan figürlerde uygulanan bilinçli bozulma durumu, genellikle aynı kompozisyon içerisinde farklı mekanlar kullanılmasıyla desteklenmiştir (Kutluay, 2016). Resimlerin temalarındaki gittikçe artan kişiselleştirmeler ve tarzlar Barok dönemi ile devam etmiştir. Din temalarının yanı sıra, günlük hayata, mitolojiye ve peyzaja da önem verilmiştir. Fransız ressam Nicolas Poussin, resimlerinde oluşturduğu doğa kompozisyonlarını özenle işleyerek, resimlerde yer alan felsefi ve mitolojik figürlerle aralarında bir bağ kurmuştur (Görsel 1.10). Hollanda'nın Altın Çağı'nda manzara resmi konusunda uzman isimlerden biri olan Jan Van Goyen, resimlerde belli başlı bir konuyu anlatmadan da izleyici üzerinde iz bırakmıştır. Goyen, çalışmalarında bulutlu ve hafif silik gökyüzünü, durgun ve coşkun suları resmederken, resimde var olan açının izleyicinin dünyasında canlanmasına ve yoğun hisler beslemesine sebep olmuştur. Manzara resimleri artık detaylı şekilde işlenmeye başlamış ve kullanılan renklerde çeşitliliğe gidilmiştir. Meindert Hobbema da en ince detaylara kadar çalışmalarını sürdürmüş ve özellikle gün ışığının etkilerinden yararlanmıştır (Görsel 1.11).

Barok ile aydınlanma dönemi arasında köprü görevi gören Rokoko, döneminin en süslü ve gösterişli üslubuna sahip olmuştur. İlk olarak Rönesans'ın sonlarına doğru, süslemelerde taş, deniz kabuğu, tüyler gibi doğaya ait parçalar kullanılmıştır. Bu süsleme tarzı resim sanatına da büyük ölçüde yansımış olup, doğa imgeleri, kendisinden önceki dönemlere kıyasla daha parlak ve canlı renkler ile resmedilmiştir. Rokoko dönemi resimlerindeki tasvirler zevk, coşku ve rahatlık hissi vermektedirler. Resimlerden izleyiciye yansıyan coşkuyu ise doğanın canlı biçimleri,

gün ışığı ve figürlerin zarıflığı ile ortaya çıkarmışlardır (Görsel 1.12). Pastoral mekan tasvirlerinin içinde çoğunlukla mitolojik aşk hikayeleri de görülmüştür (Görsel 1.13). Naif anlatım biçimlerinin arasından keskin bir şekilde sıyrılan Neo-Klasizm, gittikçe sanata yerleşen süsleme ağırlıklı üsluba karşı duruş sergilemiştir. Roma ve Yunan sanatını kendine referans alarak klasik dönemin yeni versiyonunu ortaya koyan Neo-Klasizm sanatçıları, klasik tatlara bağlı kalarak devrimci duyguları da ortaya koyan çalışmalar yapmışlardır (Görsel 1.14). Bu dönem çalışmalarında var olan doğa kullanımı klasik dönem üslubu temelli olduğundan dolayı, hava perspektifi ile derinlik kazandırılmış ve resmin bütünü koruyacak biçimde dış mekan tasvirleri ile desteklenmiştir (Görsel 1.15). Klasik üsluptan ve Rokoko döneminin süslü üslubundan farklı bir tarza sahip fakat duyguları ve doğayı ön planda tutmayı amaç edinmiş bir diğer akım olan Romantizm, Sanayi Devrimi'nin başlamasından sonra süregelen zamanda görülmeye başlamış ve sınırlayıcı düzene karşı durmuştur. Bu karşı duruş mitolojik hikayelerin yanı sıra olağan dışılığı da resmederek sergilemişlerdir (Görsel 1.16). Boya kullanım tarzında oluşan öznellik resimlere kendinden önceki dönemlerin üsluplarına kıyasla daha dinamik bir etki getirmiştir. Kuzeye doğru bakıldığı zaman, coğrafi konum ve soğuk iklim şartlarının da göz ardı edilmeyerek doğa tasvirlerinde yer aldığı görülmektedir (Görsel 1.17). Romantizm'in olağan dışılığını reddeden Gerçekçi'ler, mitolojik hikayeler, şanlı insanlar gibi temaları resmetmek yerine, sıradan insanlar olarak tanımlanan işçi sınıfını konu edinmiştir. İşçi sınıfı insanları doğa içerisinde ve çalışırken resimleyen sanatçılar, manzarayı gerçekçi ve eskizsiz şekilde yapmaktan ziyade, gerçek hissettirmek ile ilgilenmişlerdir. Dönemin isim lideri olan Gustave Courbet, doğadan başka kimsenin öğrencisi olmak istemeyen, kendi düşüncelerini başkalarının şekillendirmesine izin vermeyen bir sanatçı olmuştur. Güzel olanı değil gerçek olanı arayan sanatçı, düşünce biçiminin çizgisini hiç bozmadan ve kararlı şekilde sanatına devam etmesi, ilerleyen zamanlarda birçok sanatçıya belirlenen kalıpların dışına çıkması konusunda cesaret vermiştir. Sanatçının 'Günaydın Bay Courbet' isimli resmi, kendini ceketsiz bir şekilde çizerek diğer ressamalara karşı yapılan bir eleştiri şeklinde görülen, aykırı tavırlarını ortaya koyduğu açık bir örnektir (Görsel 1.18) (Gombrich, 1997). Dönemin başarılı manzara ressamlarından biri olan Jean-Baptiste-Camille Corot, kullandığı renk paleti ve kontrastları yakalama biçimi ile başarı elde etmiştir. Bu

dönemde yapılan tasvirler, biçimlerin dengeli ve yumuşak renklerle resmedilmesi ve genel gerçekliğin korunmasıyla oluşturulmuştur (Görsel 1.19).

Doğa referans alınarak yapılan çalışmalara daha fazla kişisellik katılarak, kullanılan renklerin de gittikçe değişikle uğramasıyla Empresyonizm doğmuştur. İzlenimcilik olarak tanımlanan ve doğayı resim sanatının önemli bir başlığı haline getiren İzlenimciler, süreç üzerine yoğunlaşmışlardır. Atölyelerin dışına çıkıp manzaraları olağan doğallığıyla ve anlık hissiyatlarıyla resmetmeyi amaçlamışlardır. Var olanın aynısını çizmek yerine var olanın hissettirdiği şeyleri çalışmalarına aktaran sanatçılar, ışığın hareketini de merkeze alarak hızlı resimler yapmışlardır. Işığın verdiği izlenimlere odaklanan sanatçılar, çizdikleri manzarayı kontur çizgileri kullanmadan renklerin fırçalarla yüzeyde oluşturduğu küçük darbeler ile ortaya çıkarmışlardır. Claude Monet'in 'İzlenim: Gündoğumu' isimli resmi, aynı zamanda da akıma ismini vermiştir (Görsel 1.20). Sanatçılar günün belli saatlerinde doğaya bizzat çıkıp çalışmalar yapmışlardır. Dönemin başarılı isimlerinden biri olan Camille Pissarro, yine dönemin öncü isimlerinden olan Claude Monet ve Alfred Sisley gibi sanatçıların suyun üzerine yansıyan ışığın resmini yapmalarından ayrı olarak, genellikle kırsal manzaralar resmetmeyi tercih etmiştir. İzlenimcilik, döneminin resim sanatını büyük oranda etkilemiş olup, sonraki akımlara da etkide bulunmuştur (Görsel 1.21). Öncesinde İzlenimciliği benimseyen sanatçılardan biri olan Georges Seurat, sonraları tekniğinde geliştirmeler yaparak ve renk bilgisini kullanarak noktacı tarzda resimler yapmaya başlamıştır. Belirli renkleri yan yana nokta biçiminde yerleştirerek, beynimizin birbirine yakın duran renkleri birleştirip ara renkler oluşturacağını düşünmüştür (Görsel 1.22). Ard-izlenimci döneme doğru geçen dönemde Seurat, Paris'te kentsel gelişmenin zirve yaptığı dönemde yaşanan tahribata dokunduğu, Asnieres'de Yıkılanlar tablosunu yapmıştır. Belli yerlerinde Noktacı (Puantilist) tarzda dokunuşlar olan resimde, ufukta neredeyse bir silüet biçiminde resmedilmiş olan ve bacasından çıkan gri dumanların gökyüzünü bulanıklaştırdığı fabrikalar görünmektedir (Görsel 1.23). Seurat gibi İzlenimcilik üslubuna yeni etkiler getiren sanatçıların artmasıyla, konu açısından daha fazla kişisellik barındıran resimlerin yapıldığı Ard-İzlenimcilik dönemi yaygınlaşmaya başlamıştır. Buldukları ya da ziyaret ettikleri bölgelerin doğasından ve kültürlerinden

etkilenerek resimlerinin konusu haline getiren sanatçıların, İzlenimcilere göre daha parlak renkler kullandıkları görülmektedir (Görsel 1.24).

Birçok akım içerisinde çeşitli doğa tasvirleri içeren eserler vermiş olan Vincent Van Gogh, öznel fırça darbeleri ve kullandığı canlı renkler ile çağdaşı olan sanatçılardan belirgin bir şekilde ayrılmaktadır (Görsel 1.25). Realizm'in reddedildiği ve sembolik anlamlar taşıyan biçimlerin kullanılmaya başlandığı dönem olarak nitelendirebileceğimiz Sembolizm, mitolojik ya da sosyal temaları dolaylı bir anlatım ile sunan olağanüstü bir akım niteliğindedir. Mitolojik doğa tasvirlerini çoğunlukla karanlık bir şekilde resmeden Arnold Böcklin, resimlerinde baskın olan koyu tonların yanında parlak ışık huzmeleri de kullanarak kontrast yaratmaktadır (Görsel 1.26). Öte yandan çoğunlukla renkli bir anlatım biçimine sahip olan Odilon Redon, sınırları net bir şekilde belli olmayan tasvirleriyle, ön ve arka ilişkisini çoğunlukla keskin olmayan şekilde betimlemekte ve doğa ile figürü bir bütün gibi resmetmektedir (Görsel 1.27). 19. yy'ın bittiği ve 20. yy'ın başlarına gelindiğinde renk kullanımında ciddi değişikliklere rastladığımız Fovizm sanatçıları, boyaları en çığ halleriyle kullanmışlardır. Renk kullanımındaki bu vahşi değişimin yanında, doğada var olan her şeyin renkleri de farklı kullanılmaya başlanmıştır (Görsel 1.28). Doğayı farklı renk ve biçimlerle tasvir eden Fovizm, birçok sanatçıya ve akıma esin kaynağı olmuştur. Fovizm'in etkilediği akımlardan biri olan Kübizm, gerçek biçimler ile olan anlatımın dışına çıkarak sanatta alışlagelmişin dışında bir üslubun kapılarını açmıştır. Pablo Picasso ve Georges Braque'ın öncü isimleri olduğu Kübizm, bir maddeyi aynı anda birden fazla açıdan görebilme ve resmedebilme ile ilgilidir (Görsel 1.29). Resimlerde geometrik parçalamaların yanı sıra doğal olanın soyutlanmış hallerine rastlanmaktadır (Görsel 1.30). Sanatçıların, bakılanı gözün gördüğü gibi değil kişinin görmek istediği gibi çizmesi gerektiği düşüncesi, ortaya modern bir tarz çıkmasını sağlamıştır. Kübizm'in tarzının yansımalarını sıklıkla gördüğümüz Fütürizm'de de, doğal olan hiçbir şey olduğu gibi yansıtılmamıştır. Fütürizm akımının başarılı isimlerinden biri olan Umberto Boccioni, Elasticity resminde atları neredeyse belirsiz şekilde resmetmiş ve arkalarda görünen yeşil tonlarındaki geometrik şekiller ile de ağaçlık alanları tasvir etmiştir (Görsel 1.31). 1910'lu yılların modern akımlarının yanı sıra, sanat çerçevesindeki yönlendirmelere,

1. Dünya Savaşının tahribatına, var olan toplumsal, politik ve sosyal her düzeni reddetmeye yönelik çalışmalar yapan Dadaizm, alışlagelmişin dışında olan çalışmalarıyla sarsıcı ve düşündürücü etkiler yaratmayı hedeflemişlerdir. Bu dönem içerisinde doğa tasviri ve doğal olanı kişisel biçimlerle yansıtmaya gibi eylemlere rastlanmamıştır. 1912’li yıllarda doğanın çeşitli deformasyonlara uğratılmasıyla oluşturulan kompozisyonların geride kalmasıyla, iç dünyanın dışavurumu söz konusu olmuştur. Dışavurumcu sanatçılar politik ve toplumsal sıkıntıların kendini göstermesiyle birlikte gerçekçiliğe karşı bir tavır takınmıştır. Kandinsky’nin Mavi Dağ’ında, renklerin şiddetine rağmen doğanın dinamik hali görülmektedir (Görsel 1.32). Dışavurumcu tavrın en bilinen resimlerinden biri olan Çığlık, Edvard Munch’un resmi yaparken sahip olduğu duygu durumundan kaynaklanan doğal olmayan formlar içermektedir. Kırmızı gökyüzü ve manzara içerisindeki diğer biçimler sanatçının iç dünyasındaki bozulmalara işaret etmektedir (Görsel 1.33). Resimde bilincin gittikçe geriye doğru atılması, bilinçdışı çalışmaları doğurmuştur. Gerçeküstü ve hayal gücünün sınırsız sınırlarını zorlayan ve Sürealizm’in resim kolunun en başarılı ismi olarak bilinen Salvador Dali, kendi dönemine ve günümüz sanatına damga vuran, rüyalarını resmettiği eserleri ile anılmaktadır. Freud’un, rüyalarımızın bilinçaltımızı yansıttığını belirten çalışmalarına somut eserler sunar nitelikte olan resimlerde, genellikle çorak arazi üzerine betimlenen öznel figürler görülmektedir (Görsel 1.34). Doğa, figürler kadar detaylı işlenmemekle beraber, arka planın bir kısmı zemin bir kısmı gökyüzü olmak üzere, düz iki alandan oluşmaktadır.

Soyut Dışavurumcu sanatçılar artık doğada var olan hiçbir şeyi kendi biçimlerine yer vermeden ifade etme yoluna gitmişlerdir. Somut olandan uzaklaşma ve öznelliğe yakınlaşma durumu söz konusu olmuştur. Soyut Dışavurum çalışmaları ile bir temsilci niteliğinde olan Mark Rothko, resimlerdeki karmaşıklığı en aza indirmeye odaklanmıştır. Var olanı en basit haliyle çizmek için çalışmış olan sanatçı, sadeleşme yolunda attığı ilk adımlarında doğal formlar görülse de, ilerleyen zamanlarda tek renk zemin üzerine parlak iki ya da üç renk daha ekleyerek yapmış olduğu çalışmaları ile Soyut Dışavurumcu’luğun en bilinen sanatçılarından biri haline gelmiştir (Görsel 1.35). Rothko’dan çok farklı bir şekilde çalışmalar yapmış olmasına rağmen Jackson Pollock da Soyut Dışavurumculuğun yetkin

sanatçılarında biri olmuştur. Pollock, standartlaşmış fırça ve boya kullanımına karşı gelerek damlatma, sıçratma ve spontane hareketler yoluyla bez üzerine çalışmalarını yapmıştır. Sanatçının bu tarzı, 20. yy'ın ikinci yarısında ortaya çıkmaya başlayan Arte Povera, Fluxus, Happening gibi standartların dışında gerçekleşen akımlara önyak olmuştur. Bunların içinden Japonya merkezli Gutai Grubu üyelerinden Shiraga Kazuo, bir yığın çamurun içerisine girerek güreşiyormuş gibi mücadele verdiği performansında doğa ile olan ilişkimize değinmektedir (Görsel 1.36).

1960'lı yıllarda sanata karşı olan bakış açısına gelen farklılıklar iyice yer bulmaya başlamış ve sonraki süreçte sanatçıların devamlı olarak yenilik peşinde olmalarına yol açmıştır. 20. yy'ın başlarında, Sanayi Devrimi'nden sonra hızla gelişen makineleşmenin, teknolojinin ve hızlı kentleşmenin doğa üzerindeki uzun vadeli zararları göz ardı edilemeyecek seviyelere gelmeye başlamıştır. Sanat alanı içerisinde 1900'lü yılların ikinci yarısında kendini göstermeye başlayan dinamik arayışlar, 20. yy'daki tahribata tepki niteliğinde çalışmalara evrilmişlerdir.

Sanatçıların, bilinen sanat tarihi boyunca doğaya olan tutumları, doğanın da değişmesiyle farklı bir hale bürünmüştür. Geçmişe gittiğimizde Dadaizm'de görülen karşı çıkma ve eleştirme niteliği taşıyan çalışmaların, günümüze kadar gelen birçok akımın öncüsü olduğu görülmektedir. Günümüzde de, var olan toplumsal düzenin çarpıklığına, üretim ve tüketim faciasına, tek tipleşen insan kitlelerine ve doğaya verilen zarara karşı eleştiri niteliği taşıyan çalışmalar gerçekleştiren birçok sanatçı bulunmaktadır.

2. EKOLOJİK FAKTÖRLERİN DOĞA VE SANAT ARASINDAKİ İLİŞKİYE OLAN ETKİLERİ

2.1. Ekolojik İlerleyişin Sosyolojik ve Politik Olarak Ele Alınması

İnsan hayatının devamlılığı için doğal dengenin korunması büyük önem taşımaktadır. Bu dengede görülen bozulmaların etkileri bir insan hayatından daha uzun olan sürelerde devamlılıklarını sürdürürler. Bu yüzden dolaylı ya da direkt bir yoldan ortaya çıkan bozulmalar, gelecek nesillere bırakılan kötü bir miras niteliği taşımaktadır. Yeryüzünün gördüğü tahribatlar, kapitalizmin temellerini attığı dönemlere kadar doğanın kendi kendini onaramayacağı bir boyutla karşı karşıya kalmamıştır. Kapitalist toplumların yaygınlaşmasından önce insanların, doğal olanı dönüştürüp kullandığı ve doğaya ait olmayan bir ürün ortaya çıkarmadığını göz önünde bulundurursak, yeryüzüne verilen tahribatın en az seviyede olduğunu söylemek mümkün olabilir. 18. yy.da sanayinin gelişmesinin ardından kapitalizmin zirveye çıkması, insanların doğal olmayanı salt kar elde etme güdüsüyle sınırsızca üretmek doğaya salması ile tahribatların boyutu doğadaki bozulmaların geri dönülemez hale gelmesine sebep olmuştur.

İnsanların sahip olduğu sosyal niteliklerdeki problemler, yeryüzü ile ayrı birer kutup gibi ele alınmamalıdır. İnsan yaşamının ekolojiye etkileri olduğu gibi, ekolojinin de insan yaşamına etkisi bulunmaktadır. Bu durum özetle yeryüzünü hayatımızla denk tutmayı gerektirir. Bu denklik sağlanabildiği takdirde, dünya üzerinde kurulmaya çalışılan hakimiyet fikrinin ortadan kalkması ve ekolojikdenge ile ilgili planlamaların hayata geçmesi olası hale gelecektir. Bu fikir üzerinden hareket edildikçe ihtiyaçtan fazlasını üretme ve tüketme kavramları da azalma gösterecektir. Bu azalma aynı zamanda günümüzde büyük bir problem olan atık madde başlığına etki edecek ve azalmasını sağlayacaktır. Teknoloji devleri sosyal yaşantıya olumlu denilebilecek etkiler yaparken, ekolojik yaşantıya ağır hasarlar vermektedir. Hızla büyüyen teknoloji, beraberinde büyük projeleri de getirmektedir. Buradaki 'büyük' kavramı, projenin yeryüzü açısından olumlu yanlarını gölgede bırakacak kadar olumsuz etkiyi ifade etmektedir.

Önceleri insan yaşamı doğanın kontrolü altındayken, bu durum zamanla tersine dönmüş ve insan yeryüzüne karşı hegemonik bir tavır sergilemeye başlamıştır. 20. yy. dolaylarında insan, yaşanan gelişimlerin somut sonuçları karşısında doğayı geri planda tutarak gelişen sanayileşmenin büyüğü altına girmiştir. Buhar makinesinin icat edilmesi, fabrikaların kurulması, insanın yeryüzünü kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmesine yol açmıştır. Teknolojik ve bilimsel gelişmelerin en üst seviyesi olan atom bombasının yeryüzündeki doğal yaşama verdiği büyük ve kalıcı zarar, bahsedilen tahribatlar içinden sonuçlarını en net ve hızlı şekilde görmüş olduğumuz eylemdir.

Ekolojik faktörler sadece sosyal hayatımızı etkilemekle kalmamış, politik düzende de yer bulmuştur. Almanya'nın başını çektiği bilinen eko-politik uygulamalar Hitler döneminde sıkı kurallar çerçevesinde gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. İnsan ırkı için aynı hassasiyeti göstermediği halde doğa ve hayvanlar için oldukça hassas ve duyarlı hareketler sergilediği görülen Hitler, iktidara geldiği tarih olan 1933'ten itibaren öldüğü zamana kadar hayvan hakları, organik tarıma yönlendirme ve sıkı çevre koruma politikalarıyla insanları şaşkırtan ironik bir tavır sergilemiştir. Hitler'in açıklamalarında bu ironik tavrın temeli sayılabilecek ölçüde söylemler bulunmaktadır. "Gerçekte insan, tabiatı hiçbir hususta yenememiştir. Ancak insanı yapabildiği tek şey, tabiatın gizli taraflarını ve sonsuz sınırlarını kapadığı büyük örtünün sadece küçük bir ucunu kaldırmaya teşebbüsten ibarettir (Hitler, 2015)." İrkçi ve despot idari yapı ile yönetilen ve 2. Dünya Savaşı gibi bir faciyanın kapılarını aralamış olan Nazi'lerin, çevreciliğe gösterdikleri hassas bir eğilimleri olduğu bilinmektedir. Organik tarım ve çevrecilik konusunda yönlendirmelerde bulunan Hitler, köy topluluklarının doğa ile ilişkisini ve gelişmiş kentlerdeki teknolojik bozulmalara maruz kalmadan yaşayış biçimlerini desteklediğini söylemiştir fakat öjenik bir bakış açısıyla saf ve sağlıklı olanı ayakta tutma fikrini Dünya'da eş benzeri görülmemiş bir soykırım ile eyleme dökmüştür. Horkheimer (2005) göre; "insan ne zaman tabiatı bir ilke haline getirmişse ilkel dürtülere de geri dönmüş acımasızca sosyal şiddeti uygulayabilecek bir güç haline dönüşmüştür."

Hitler'in insan kitlesine karşı göstermiş olduğu katı tavır, Sosyal Darwinizm olarak tanımlanan siyasi bir kavram ile ilişkilendirilmektedir. Sosyal Darwinizm, Darwin'in tüm canlılar için kastetmiş olduğu güçlü olanın türünü devam ettirdiği şeklindeki söylemlerinin sosyal yaşantıya uyarlanması itibariyle ortaya çıkmış bir kavramdır. (Şahin, 2017)

Kapitalizm, toplumu ekonomik ve sosyal açıdan ne kadar zedeliyorsa, ekolojik açıdan da o derece zedelemektedir. Toplumun yerli üretimden uzaklaşması ve dışarıya özenme ve bağımlı olma hali, ekolojik bozulmaların temeli olan endüstriyel üretimin sebeplerinin başında gelmektedir. Endüstriyel tarım, endüstriyel hayvancılık ve diğer çeşitli endüstriyel eylemler; havaya, suya ve toprağa kalıcı zararlar verirken, insanlara da aynı oranda zarar vermektedir. İnsanların bu zararı kısa vadede hissetmemesinden dolayı, sorgulamadan uzak yetişmiş ya da bastırılmış toplumların ekolojik bozulmalar ile aşırı tüketim oranları arasında bir bağ olduğunu anlamaları imkansızlaşmaktadır. Sürdürülebilirlik kavramının antagonisti haline gelen insan topluluklarına; ekolojik yıkım, ekonomik yıkım ve bunların dolaylı bazen de direkt olarak etkilediği sosyal yıkım eşlik etmektedir. Marx'ın Felsefenin Sefaleti kitabında şöyle geçmektedir. 'En sonunda, insanın ayrılmaz parçası olan her şeyin alışveriş ve pazarlık konusu olduğu zaman gelip çattı.' Aktivistler, sosyal sorumluluk projelerinde yer alan insanlar, ekososyalist partiler gibi ekolojik bir devrim olması bilincinde olan insanlar azınlıkta kaldıkları sürece eylemleri olumlu sonuç bulmaktan uzak olacaktır. Ekososyalist planların hayata geçmesi ancak insanların büyük bir oranda birlik olarak, politik unsurları bastırıp devrime doğru ilerlemeleri şeklinde mümkün olacaktır. Marx'ın bu paragrafı özetleyen bir sözü vardır. "*İşçi sınıfının kurtuluşu kendi eseri olacaktır*" (Belge, 2021).

Dünya üzerinde ekolojik bir felsefeye dayanarak kurulmuş birçok siyasi parti mevcuttur. Bu partiler, insanlar arasında politik ilişkiyi temel almaktan ziyade, insan-doğa ilişkisini temel alarak siyaset yapmaktadır. Almanya temelli bir siyasi hareket olan yeşil partilerin öncüsü 1970'lerde Almanya'da kurulan Yeşiller (Die Grünen) partisidir. O dönemlerde çevreci ve barışçı aktivistlerin birleşmesiyle kurulan bir partidir ve kendi ilkeleri doğrultusunda hareket etmişlerdir. Alman yazar Heinrich

Boell'in, Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından ilk olarak 21 Şubat 1848'de yayımlanan bildirge olan Komünist Manifesto'sunu baz alarak kavram değişiklikleri yapmış ve Yeşiller fikrini ortaya koymuştur. Çevre kirliliği, askeri mücadele ve nükleer problemler gibi konuları ele alırken, çeşitli kesimlerden de üyeler toplamışlardır. 1980'lere gelindiğinde partinin muhafazakar üyelerinin ayrılıp Ekolojik Demokratik Parti'yi kurmasıyla birlikte, benzer ilkeleri savunan iki parti ortaya çıkmıştır. 1990'dan sonra süregelen zamanda Yeşiller'in seçimlerde ihtiyacı olan yüzdelik dilime girememesi sonucunda tekrar işbirliği çerçevesinde birleşen partiler Birlik90/Yeşiller olarak istedikleri yüzdeyi almayı başarıp 27 koltuk kazanarak parlamentoya girmişlerdir. Farklı çerçeveleriyle siyaset içinde kendine yer edinmiş olan yeşil partiler diğer ülkelere de bu doğrultuda yol açmışlardır (Arısoy, 2016).

1990'ların başında Amerika'da yeşil grupların bir araya getirilmesiyle oluşturulan GreenParty USA (GPUSA)'dan süregelen zamanda ayrılan ve kendilerine GreenParty US (GPUS) adını veren grup, GPUSA'yı geride bırakarak daha aktif ve ön planda olan bir hareket birliği haline gelmiştir. ABD'deki yeşil partiler de diğer ülkelerdeki yeşil hareket grupları gibi çevreciliği desteklemektedir. Bunun yanı sıra GPUS, sosyal adalet, cinsiyet eşitsizliği, eko-sosyalizm, ırkçılık ve savaş karşıtlığı gibi ilkeleri de desteklemektedir.

Kuzey ülkelerinde bu durum, bir ittifakın kurulmasıyla birlikte tek çatı altında toplanmış olmaları şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Kuzeyli Yeşil Solu İttifakı (NGLA) Kuzey Avrupa'da yer alan sol görüşlü sosyalist partilerin ittifak kurmasıyla 2004 yılında oluşmuştur. Norveç, Danimarka, Finlandiya, İsveç ve İzlanda'nın içinde bulunduğu NGLA, eko-sosyalizmi ve çevreciliği destekleyen ilkeleriyle, Avrupa Birleşik Solu-İskandinav Yeşil Solu birliğinin üyesi olarak Avrupa Parlamentosu'nda yer almaktadır (Vikipedi, 2021).

Yeşil partilere Almanya'dan sonra öncülük eden bir diğer ülke de İngiltere'dir. 1970'li yıllarda kurulan People Party'nin içinden ayrılarak ortaya çıkan İngiltere-Galler Yeşiller Partisi, 1990'dan beri köklü ve öncü bir hareket birliği şeklinde ilerlemesini sürdürmektedir. Çevrecilik ve ekolojik devamlılık ilkeleri

haricinde, cinsiyet eşitsizliği, adalet, hayvan hakları ve şiddetsizlik kavramlarını benimsemişlerdir (Green Party, 2006).

Ülkemizde de Yeşiller Partisi adı altında eko-sosyalist temelli, çevreciliği, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve iklim kriziyle mücadeleyi savunmaktadır. Türkiye'deki ilk Yeşiller Partisi 1988 yılında kurulmuştur. İnsan ve doğanın birbirinden bağımsız olmadığını düşünen parti, nükleer hareketlerin, ekolojik bozulmanın ve savaşçıl yaklaşımların karşısında duruyordu. Kadın haklarını da destekleyen parti, kadın grupları ile birlikte eylemlerini sürdürüyorlardı. 1994 yılında kapatılmış olan parti, 2002 yılında tekrar partileşme yolunda hareketlerde bulunmuştur. 2008 yılında ikinci kez kurulan Yeşiller Partisi, savunduğu ilkeleri güncel problemler ile birleştirmiş ve çerçevesini geliştirmiştir. İkinci Yeşiller Partisi, sürdürülebilirlik, kadın erkek eşitliği, şiddetsizlik, feminizm, özgür yaşam gibi konuları savunan eylemler gerçekleştirmiştir. Süregelen zamanda Yeşiller Partisi'nin Eşitlik ve Demokrasi Partisi (EDP) ile ittifak kurarak birleşmesi üzerine Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi'ni oluşturmuşlardır. 2016 yılında Yeşiller, aykırı siyaset tarzı nedeniyle partiden ayrıldılar ve partisiz şekilde grup eylemlerini sürdürdüler. 2019 yılında gruba katılan yeni insanlardan sonra tekrar partileşme yoluna giden Yeşiller, 2020 yılında tekrar parti haline gelmişlerdir ve günümüzde 'Evimiz yanıyor! Bu yangını söndüreceğiz' sloganıyla çevreci politik tutumlarını sürdürmektedirler (Yeşiller, 2022).

Dünyanın pek çok yerinde mevcut olan yeşil partilerin kendi içinde değişen ama çoğunlukla ortak olan kaygıları vardır ve benzer şekillerde işleyişlerini sürdürürler. Kendi dünya görüşlerini uygunsuz siyaset eylemlerinin dışında bir üslupla savunan ve yeryüzündeki ve insani problemlere çözüm bulma yolunda eylemlerini gerçekleştirmektedirler.

İnsanlar, yaşadıkları toplumu ve doğayı kapitalist temelli kolektif bir biçime sokabilecekleri her türlü eylemi sağlamak için dolaylı olarak yönlendirilmektedirler. İşin kötü yanlarından biri de insanların her şeyi kendi iradeleriyle yaptıklarını düşünmeleridir. Herkes aynı ürünleri tüketip, aynı müzikleri dinleyip, aynı yerlere gidip, aynı şeyleri hissederken bilinçli bir bilinç söz konusu olmaktan çıkmaktadır.

“Mutfak, kültür, bilim, din, cinsellik, vb. konusundaki evrensel bir merakın yeniden canlanması bundan ileri gelir. Bir Amerikan sloganı, ‘bir de İsa’yı deneyin’ der. Her şeyi denemek gerekir: Çünkü tüketim insanı bir şeyi, hangi türden olursa olsun bir hazzı ‘atlama’ korkusuyla yatıp kalkar. Şu ya da bu temasın, şu ya da bu deneyimin size bir ‘duyu’ verip vermeyeceği asla bilinmez. Dolayısıyla söz konusu olan, artık ne arzu ne de zevk ya da özel eğilim, ama yaygın bir saplantı haline gelmiş bir meraktır; eğlenme, kendi kendini coşturma, haz alma ya da kendini ödüllendirme olanaklarını sonuna kadar zorlama buyruğunun geçerli olduğu ‘fun-morality’dir”. (Baudrillard).

Ekolojik bozulmaların, insanların yaşam şartlarında köklü değişiklikler yarattığı aşıkardır. Sosyal ve psikolojik açılardan yıkımlar yaşayan toplumlarda ekolojik bozulmaların politik hareketlerden bağımsız kaldığı söylenemez. Başta zenginlik ve statünün eskisiyle gruplaşmalar meydana geldiğinden dolayı, insanların ortak kararlar almaları ve birlik olmaları her geçen gün zorlaşmaktadır. Birçok sanatçının yaptığı çalışmalar, göreceli olarak tarafsız sayılabilecek bakış açıları çerçevesinde, onların dünyadan taraf olduğunu göstermektedir.

Devlet ve toplum arasındaki çizgiyi çeken ilk kişi Hegel’dir. Politik ve sivil toplum olarak iki gruptan bahseden Hegel, sivil toplumun daha baskın olduğunu savunmuştur. Sivil toplumlar ihtiyaçlarını karşılamak konusunda yardımlaşma ve paylaşma ihtiyacı duymaktadırlar. Hegel de bu yardımlaşmaların sivil toplumun ana malzemesi olduğunu düşünmektedir (Çaha, s, 29). Yeryüzünde yaşanan olumsuzlara dikkat çekmek ve çözümler bulmaya çalışmak gibi sorumluluklar üstlenmiş olan çeşitli sivil toplum kuruluşları mevcuttur. Batı toplumlarında ortaya çıkan, gelişen ve farklı toplumlara uyum sağlayarak günümüze kadar gelen sivil toplum kavramı, ilk kez devletin yurttaşları anlamına gelen “politike koinonia” adı altında Aristo tarafından kullanılmıştır (Aslan, 2010). Sivil toplum kavramının genişlemesini ve değişmesi durumları, Sanayi Devrimi sonrası yaşanmaya başlayan aktif değişiklikler olduğu söylenebilmektedir. Kapitalizmin toplumlar üzerinde oluşturduğu baskı, çeşitli insan grupları özelinde farklı anlayış biçimlerinin meydana gelmesine sebebiyet vermiştir. Modern toplumun içinde yaşanan gruplaşmalar, politik,

ekonomik ve sosyal farklılıklardan kaynaklanırken, bireyler düşüncelerini açıkça savunabilmek ve eyleme geçebilmek amacıyla kendilerini destekleyebilecek başka insanlara ihtiyaç duymuşlardır. Bu da toplumlar içinde örgütlenmeyi doğurmuştur. Bu örgütlenmeler modern toplum yapısının bir parçası haline gelmiş ve insanlar savundukları düşünceler çerçevesinde belli gruplar kurmaya başlamışlardır. Kurulan grupların devletten bağımsız, ödeneksiz ve sivil toplum tarafından yönlendirilmesi, toplumun elindeki saf gücünü kullanabilmesi için meydan oluşturmuştur.

20. yy'dan beri durmaksızın olumsuz yönde değişen dünya düzeni ve ekosistemdeki bozulmalar, bazı insanların farkındalıkları doğrultusunda kurtarma çalışmaları planlamalarına ve bu planları eyleme geçirmelerine sebep olmuştur. Bu doğrultuda kurulan pek çok sivil toplum kuruluşları mevcuttur. Bu kuruluşlardan ilk akla gelen, çevreci eylemleriyle bilinen ve dikkat çeken uluslararası bir grup olan Greenpeace'dir. Dünya üzerindeki tüm çeşitliliği korumayı ilkeleri haline getirmiş olan kuruluş, küresel ısınma, hayvanların neslinin tükenmesi, ormanların azalması, hava kirliliği, okyanuslar ve buzullar gibi pek çok kavram üzerinde çalışmaktadırlar. Greenpeace, 3 milyona yakın destekçisi sayesinde siyasi gruplardan bağış kabul etmemektedir. 1970'lerin başında bir grup eylemcinin küçük bir tekne ile Alaska'dan, volkanik-tektonik bir bölge olan Amchitka'ya, yapılan nükleer çalışmaları protesto etmek için gitmeleriyle başlamıştır. Greenpeace'in şu an ki uluslararası yöneticisi olan Afrika kökenli Kumi Naidoo, 1970'lerde ırkçılık ile ilgili mücadeleler verdikten sonra, yoksulluk ve insan hakları konusunda da eylemlerde bulunmuştur.

2019 yılında Berlin'de yaptıkları bir eylemde elektrik enerjisi üretmek amacıyla kömür kullanılmasının yasaklanmasını isteyen Greenpeace aktivistleri, başkanlık binası önünde pembe kıyafetler giyerek ve ellerine çuvallarla kömürler alarak kaygılarını dile getirmişlerdi. Enerji üretmek amacıyla kömür kullanımının yasaklanması sonucunda Avrupa'da en çok karbondioksit emisyonuna sebep olan termik santraller kapatılacak ve hava kirliliğinin azalmasına yardımcı olunacaktır.

Shetland Adası'ndaki bir petrol sondaj projesini protesto etme amacıyla başbakanlık binası önünde eylem yapan Greenpeace üyeleri, kendilerini petrol dolu

varillere zincirleyerek çeşitli slogan ve pankartlar ile ilkelerini savunmayı sürdürmüşlerdir.

En aktif ve çevreci kuruluşlar arasında (WWF-World Wide Fund for Nature) Doğal Hayatı Koruma Vakfı ilk akla gelenlerdir. Tarafsız olan kuruluş, doğayı korumayı ilke edinen WWF, 1996 yılından beri uluslararası düzeyde bir iş birliği ile çalışarak, tüm canlıların nesillerinin devamı ve yaşam alanlarının korunması üzerine küresel değişimler yapmayı amaçlamaktadır. 2021 yılında WWF'in Türkiye kolu oluşturularak WWF-Türkiye adıyla ülkemizde çalışmalara başlamışlardır. Küresel iklim değişikliği, doğal yaşam alanlarında tehdit altında yaşayan canlıların korunması, doğal kaynakların insanlar tarafından bilinçsizce tüketilmemesi ve kirletilmemesi, için her türlü çalışmaları yapmaktadırlar. Yapılan eylemlerin yanı sıra sürdürülebilir ve ekosisteme zarar vermeyen ürünleri sayesinde de insanların tüketim piramidinin üst sıralarında yer alan tekstil çerçevesine yeni bir boyut kazandırmışlardır.

Okyanuslara verilen zararlar konusunda da sessiz kalmayan WWF, Marmara, Ege, Karadeniz ve Akdeniz sahillerinde çalışmalar gerçekleştirmektedir. Türkiye, OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) ülkeleri arasında alt sıralarda yer almaktadır. WWF-Türkiye resmi sayfasında verilen bilgilere göre, Haziran 2018'de yayımlanan raporda Akdeniz'deki atıkların %95'ini plastik maddeler oluşturmakta, Akdeniz'de yaşayan 134 tür deniz canlısı plastik atıkları yemektedir (WWF, 2022).

2.2. Sürdürülebilirlik, Ekoloji ve Sanat İlişkisi

“Doğayla savaş halindeyiz. Eğer kazanırsak kaybedeceğiz” diyor Hubert Reeves. Reeves'ın bu sözü günümüz insanının yeryüzüne karşı olan tutumlarının ironik bir tanımlamasıdır. Sanat, ekoloji ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişki insanların bilinç seviyelerinin artmaya başlaması temelinde başlamıştır. Çünkü insan, üretimin ve tüketimin tadına varıp kapital sistemin ışıltılı dünyasına kendini adapte etmeye çalışırken dolaylı yoldan sanat-doğa ilişkisinin tanımını değiştirmiştir. Eski

çağlarda sanat ve doğa arasındaki ilişki daha kutsal ve saf iken, günümüzde bu kavramlar yerini kaygı ve bilinçlendirmeye yönelik mesajlara bırakmıştır.

2.3. Kavramlar ve Amaçları

Çağımızın en güncel ve büyük problemlerinden olan iklim değişikliği ve doğal kaynakların tükenmesi durumu, sanatçıları var olanı koruma ve sürdürülebilirlik kavramı üzerine düşünmeye yönlendirmektedir. Sanatçıların belli başlı kaygılar taşıyan bireyler olması ve bu kaygıları ürettikleri çalışmalar aracılığıyla aktarabilme yetkinlikleri, sanat üzerinde çağdaş bir pencere açmaktadır. Geri dönüştürülmüş ya da doğaya zararsız, doğanın bir parçası olan malzemeler ile desteklenen sürdürülebilirlik temelli çalışmalar Sürdürülebilir Sanat ve Ekolojik Sanat başlıklarını karşımıza çıkarmaktadır.

2.3.1. Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik, kelime anlamı olarak doğal kaynakların sınırının tükenmesini önleyerek ekolojik dengenin korunması şeklinde tanımlanmaktadır. Sürdürülebilirlik kavramı 21. yy. başlarından itibaren sanatta da adından söz ettirmeye başlamıştır. Sanatın durmaksızın değişen dinamiğine yerleşmiş olan sürdürülebilirlik, bizden sonraki nesillerin yaşam kalitesini düşürmeyecek şekilde yaşayabilmemiz ve var olan kaynakları korumamız şeklinde yorumlanmaktadır. Günümüzde yenilenebilir kaynaklarımızın hızlı bir şekilde tüketilmesinden ve var olan insan popülasyonu dahil bu kaynakların azalmasının getirmiş olduğu problemleri yaşarken bizden sonraki nesillerin yenilenebilir kaynak bulması daha da zor hale bürünmüş olacaktır. Her alanın olduğu gibi kaynaklarımızın da hızla tükeniyor olmasından dolayı yenilenemeyen kaynaklara yönelim artarken, ortaya çıkan daha büyük boyutlu problemler süregelen zamanda geri dönüşü olmayan tahribatlar ile insanları karşılayacaktır. Düzenli olarak üretim sağlayamamamız, dış güçlere bağımlılığımızın artması, verimli alanlarımızın yeterli oranda kullanılmaması, eğitim, sağlık ve sosyal etkileşimlerdeki çatlaklar gibi durumlar ekonomi, sosyoloji ve ülke penceresinden bakıldığında sürdürülebilirlik içermemektedir. Yeryüzünden

bulunan doğal kaynakların ne kadar süre daha insanlara fayda sağlayabileceği konusundaki tedirginlikler, günümüzde interaktif tartışma konuları haline gelmiştir.

Sürdürülebilirlik kavramının sanatın içerisinde yer bulması çok eskilere dayanmamaktadır. Özellikle Türkiye’de 2000’lerin başlarında sürdürülebilirlik ile sanatı homojen bir şekilde duymaya başladığımızı söylemek mümkündür. Ülkemiz çerçevesindeki sanat disiplinlerine bakılınca minimum düzeyde rastladığımız sürdürülebilir ve ekolojik temaların, Dünya çapına bakıldığında daha geniş bir yere sahip olduğu görülmektedir. 1900’lerin sonlarında küratör ve sanat tarihçisi olan Maja ve Reuben Fowkes, 1960 sonrası sanatta materyal kullanımının farklılığına değinerek sanatın işleyişinin değiştiğinden bahsetmektedirler (Ekoicq, 2012). Sanat, sürdürülebilirlik ve ekoloji ilişkisinin gündemde yer almaya başlaması, 2002 Johannesburg Zirvesi sonrasında artış göstermiştir. Hemen öncesinde yayımlanan Tutzingen Manifestosu da, sürdürülebilirliği sanat ile aktarma yolunda destekleyici bir temel atmıştır. Tükenen ve yaşanması her geçen gün daha da zor hale gelen Dünya için, kalkınma planları ve destekleyici öneriler sunan manifesto, sürdürülebilirliğin ekonomik ve sosyal eylemlerin dışında sanat ile de desteklenmesi gerektiği düşüncesine sahiptir (Ecoicq, 2012). Son yıllarda Dünya’da sürdürülebilirliği desteklemek amacıyla yapılmış birçok sanat etkinliği mevcuttur. Bu etkinlikler, ekolojik kaygılarını kullandığı materyaller ve fikirleriyle ortaya koyan sanatçıları desteklemekte, insanların bilinç ve teşvik düzeyini arttırmaktadır. Ülkemizde ses getiren etkinliklerden biri olan, Borusan Holding’in 2012 yılında düzenlemiş olduğu sanatta dönüşüm temalı yarışma, ülkemizde birçok genç sanatçıyı metal atıklardan dönüştürülmüş heykelleri ile sürdürülebilirliğe dikkat çekerek kendilerini ifade etmelerine olanak sağlamış olduğundan, pek çok katılımcı tarafından rağbet görmüştür. İstanbul’da Uskumruköy yolunda bulunan ‘Ekolojik Köprü’nün, ormanın ortasından geçen yolun, civarda yaşayan hayvanların ve endemik bitkilerin devamlılığının sağlanmasına engel olmaması ve hayvanların doğal alanlarından çıkmadan iki bölge arasındaki geçişini desteklemek için inşa edilmiş olması, sürdürülebilirlik ve ekolojinin desteklenmesi için yapılan eylemlere bir örnek olarak gösterilebilmektedir. Yaşadığı dönemi gerek materyallerle gerekse

fikirlerle yansıtan sanatçılar ile birlikte, içinde bulunduğumuz modern bir kaos çağı olan Antroposen Çağı'na yapılan manidar vurgular da gün geçtikçe artmaktadır.

2.3.2. Sürdürülebilir Sanat

Sürdürülebilirlik düşüncesini sanata entegre ederken çok çeşitli teknikler ve malzemeler ile sanat biçimi desteklenmektedir. Sanat üretmek için tüketmek yerine var olanları koruyarak yeni biçimler yaratma fikri, yaşadıkları dönemin problemlerine kayıtsız kalamayıp çalışmalarına yansıtan sanatçıların motivasyonu haline gelmiştir. 20. yy'dan sonra kapital sitemdeki yükseliş ve hızlı tüketim eyleminin yayılcı bir dinamik izlemesinden dolayı, sanat hareketlerinin de bu sistem içerisinde kalarak hızla tüketilen kapital eylemlere dönüşme düşüncesi, sanat hareketlerindeki fiziksel değişimlerin tetikleyici unsuru olmuştur. Günümüzde değişen sanat tanımına ek olarak, düşüncelerin şekilleneceği malzemelerin doğal ortamlarda bulunan ya da birden fazla kez tüketilmiş olan malzemelerden seçilmesi, eskiden sanat üretmek için bağımlı halde olduğumuz malzemelerden ayrılmamızı ve eylemlerimizi tüketmek üzerine değil salt üretme fikri üzerine kurmamızı sağlamıştır. Ortaya çıkan sanat çalışmasına atfedilmiş anlamın yanında, kullanılan malzemeler de birer sorgulama elemanı halini alarak anlamlar bütünü yaratmaktadır. Çağdaş Sanat ve ekoloji konusunda uzmanlaşmış olan Maja ve Reuben Fowkes, Sürdürülebilir Sanat kavramını iki şekilde ele yorumlamaktadır. 'Büyük harflerle Sürdürülebilir Sanat dediğimizde, çalışmalarında sürdürülebilirlik temasını kullanan sanatçıları kapsayan, spesifik bir sanat hareketine işaret ediyoruz. İlgilendiğimiz nokta daha çok, sürdürülebilirliğin çağdaş sanat üzerinde nasıl bir etkisi olduğu ve bir bütün olarak çağdaş sanatla ne kadar ilişkili olduğu; sürdürülebilirlik meselesinde yeni bir duyarlılığın, çağdaş sanatın niş ekolojik sanattan uluslararası sanat dünyasına kadar tüm sahalarını nasıl teşvik ettiği... Bu durum, kullanılan materyallerden sanat eserinde benimsenen etik değerlere kadar her şeyi kapsıyor' (Ekoicq,2012)

2.3.3. Antroposen

Antroposen kavramı, Antik Yunan'da 'insan' anlamına gelen 'anthropos' ve 'yeni' anlamına gelen 'kainos' kelimelerinden meydana gelmiştir. Antroposen ilk

kez Paul Crutzen ve E.F. Stoermer tarafından 2000 yılında ortaya atılmıştır ve 2002 yılında Nature adlı bilimsel bir makalede kullanılmıştır (Özman, 2017). Antroposen Çağı, yıllarca kavram netliğini kazanamamış ve araştırmacılar arasında fikir ayrılığına sebep olmuş olan, günümüz insanının doğa ile ilişkisine karşılık geldiği düşünülen bir kavramdır. Antroposen uzun tartışmalar sonucunda bilimde resmi bir kavram olarak kabul edilmiş ve kendisinden önce insanların içinde bulunduğu Holosen Çağı'nın geride kaldığının göstergesi olmuştur. Holosen Çağı, en genel bilinen adıyla Buz Devri'nden sonra gelen ve tarihteki bütün değişim ve gelişimlerin yaşandığı dönemdir. Holosen, Antik Yunanca'da 'Tamamen Yenilenmiş' anlamına gelmektedir ve kendinden önceki dönemlerin gelişim ve yenilik açısından en mükemmeli olması sebebiyle Dünya tarihinde bilinen çağların zirvesi olarak tasvir edilir. Bu dönem, yeryüzündeki tüm insan ırklarının evrimlerinin ve nüfuslarının ilerlemesinin, tamamen yerleşik hayata geçmesinin, bilişsel, sosyolojik ve fiziksel gelişimlerin tamamlanmasının, tarihsel olayların ve teknolojik gelişimlerin, büyük medeniyetlerin kurulmasının karşılığı olan çağdır. Kendinden önceki çağ olan Son Buzul Çağı'nda, dinazorların sindirim esnasında doğaya salımı gerçekleşen metan gazının sebep olduğu düşünülen bir iklim değişikliği olayı, küresel ısınma felaketinin minör seviyede başlaması, büyük memeli türlerin nesillerinin tükenmesine sebep olurken, yeni yerleşim ve gelişim alanları oluşturarak doğal döngüde farklılaşmaların yaşanacağı yeni bir çağ olan Holosen Çağı'nın başlamasına yol açmıştır. Boyutları ve sayılarının fazla olmasıyla bilinen dinazor familyasının meydana getirmiş olduğu sera gazı miktarı, günümüzde insan eylemlerinden dolayı ortaya çıkan karbondioksit, metan, nitröz oksit ve ozon gibi sera gazlarının yeryüzünün sıcaklığını etkileyerek yarattığı iklim değişikliği oranı ile yakın olduğu bilinmektedir. Son Buzul Çağı'nın iklim değişikliği sebebiyle bittiği göz önüne alındığında, en verimli ve gelişmiş çağ olarak kabul edilen Holosen Çağı'nın bitişinin de bir iklim değişikliği sebebiyle olduğu görülmektedir. 1500 ve 2009 yılları arasında meydana gelen 875 farklı soy tükenmesi olayının gözlemlenmiş olup bu yok oluşlar Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği tarafından da belgelenmiştir (Görür, 2011). Süregelen zamanda hayvan türlerinin nesillerinin tükenmesinin yanında insan yaşamının da ciddi oranda sağlıksızlaşmış olduğu ve doğal döngüye verilen zararların göz ardı edilemeyecek seviyelere geldiği görülmektedir. Günümüzde Holosen Çağı'nın bitip

Antroposen Çağı'nın başladığı kabul edilmiştir. Tam olarak başlangıcı belli olmamakla birlikte, Holosen Çağı'ndaki verilere bakıldığında zaman Sanayi Devrimi sonrasında değişmelerin başladığı görülmekte olup, Antroposen Çağı'nın girişi 1700'lerin sonları olarak düşünülmektedir. İnsan yapımı nesnelere ağırlığının, yeryüzündeki tüm canlıların ağırlığını aşmış olduğu bir dönem olan Antroposen, insanların Dünya üzerinde maksimum hakimiyete ulaştığının ve geri dönülmez bir yola girildiğinin tanımıdır. İçinde bulunduğumuz çağın adı her ne olursa olsun, insanların gezegenin işleyişinin değişmesine sebep olacak kadar büyük olumsuz etkileri göz önüne alındığında, Holosen Çağı'ndaki yenilenmelerin yerini yıkımlara bıraktığı görüldüğünde, artık Holosen Çağı'nın bitip yeni bir çağın başladığını söylemek pek de yanlış bir argüman olmayacaktır.

2.3.4. Ekoloji

Ekoloji kavramı, ilk kez zoolog, doğa tarihçisi, sanatçı ve bilim insanı olan Ernst Haeckel tarafından 1866'da kullanılmaya başlanmıştır. Haeckel'in ekoloji kavramı, "Doğanın ekonomisiyle ilgilenen hayvanların ve bitkilerin kendi organik ve inorganik çevreleriyle olan ilişkilerini, diğer bir deyişle canlıların ortaya çıkışlarıyla ilgili kompleksleri araştıran bilimdir" (Görür, 2011) şeklindedir. Güncel ekoloji tanımında, insanlar dahil edilerek tüm canlıları kapsayan bir bilim dalından bahsedilirken, Haeckel'in ekoloji tanımında insanlara yer verilmeden salt doğa kastedilmektedir. Etimolojik olarak incelendiğinde Yunanca'da "oikos", "ev" ve "logos", "çalışma" kelimelerinden oluşmaktadır. Ekoloji yeryüzündeki tüm doğal yapıların ve kaynakların korunmasını destekleyen bir alandır. Ekoloji, sürdürülebilirlik kavramının dahil olduğunu her alanla direkt ya da dolaylı biçimde ilişkilidir. Doğal kaynaklarımız sadece insan popülasyonu için önemli değildir. Yerkürede yaşamını sürdüren tek hücreli canlılardan devasa hayvanlara, yürürken çoğu zaman dikkat etmediğimiz küçük otlardan balta girmemiş ormanlara kadar gelmiş geçmiş tüm canlı türleri ekolojik bütünlüğü oluşturmaktadır. Bu durumda doğal kaynaklara, bilinen bilinç seviyesi en yüksek canlı olan insan haricindeki canlılarında ihtiyaç duyduğu unutulmamalıdır. Nitekim bilinçsiz nüfus artışı ve yaşam şartlarının eskisi kadar zor olmamasından dolayı sayıları fazlalaşan insan

türünün, doğada var olan kaynakları kontrolsüzce kullanmasının, dolaylı yoldan tüm ekolojik sisteme bir darbe niteliğinde sonuçları olmaktadır. Ekoloji bilimi, yerküredeki tüm canlıların, cansız varlıkları da içine alarak yaşam kalitelerini arttırmak ve refah seviyelerini yükseltmek ya da stabil tutmak ile ilgilenmektedir. Günümüzde kaynakların tüketilmesinden ve kurak sona doğru gidilmesinden bahsedilirken, ekoloji kavramını sanat disiplinlerinin içinde yer almış ve eyleme geçmiş şekilde görmekteyiz.

2.3.5. Ekolojik Sanat

Ekolojik Sanat dediğimiz çalışmalar, 1960'ların ortalarından başlayıp günümüze kadar gelmiş olan, Arazi Sanatı, Yeryüzü Sanatı, Çevre Sanatı gibi karşılıkları bulunan Arazi sanatı temeli üzerinde şekillenmiştir. Ekolojik Sanat kavramının felsefesi, Dünya'nın işleyişinde ters giden durumların yarattığı tahribatlara dikkat çekmek ve insanların farkındalık seviyelerini arttırarak, doğaya karşı olan saygılarını sağlamlaştırma olarak açıklanabilmektedir. Amaç doğaya müdahale etmek değil, doğada oluşmuş olan problemlere müdahale etmek ve çözüm bulma kapmasında sanat çalışması gerçekleştirmektir. Doğal malzemeler ve atık malzemeler kullanılarak oluşturulmakta ve sürdürülebilirlik etrafında şekillenmektedir. Günümüzde sanat içeriklerine verilen isimler değişkenlik göstermekle birlikte, kendi içlerinde bütün kavramlar anlam bütünlüğü taşımaktadır. Sürdürülebilir Sanat kavramı yeni bir akım gibi düşünülse de sanatın içine sürdürülebilirlik mesajlarını yerleştirmek şeklinde de yorumlanmaktadır. Nitekim aktarılmak istenen mesaj, alışlagelmişin dışında materyaller ve mekanlar kullanılarak sanata dahil edilmektedir. Bu tür sürdürülebilirlik mesajları içeren çalışmalara 'Sürdürülebilir Sanat' kavramı dile getirilmeden önceki dönemlerde de rastlanmaktadır. Doğadaki bozulmalara verilen tepkilerin sanat ile desteklenmesi doğrultusunda geçmişten günümüze kadar çeşitli kavramlar ile yorumlamalar meydana gelmiş olup, Arazi Sanatı'na yapılan eklemelerden, atık malzemeler ile yapılan çalışmalara kadar pek çok farklı tarz ortaya çıkmıştır. Günümüzde bu kadar farklı tarz ile aynı kaygıların anlatılmaya çalışılması, sanatçıların yaşadığı dönemi

aktarma hususunda çok geniş bir materyal, mekan ve referans yelpazesinin olmasından dolayıdır.

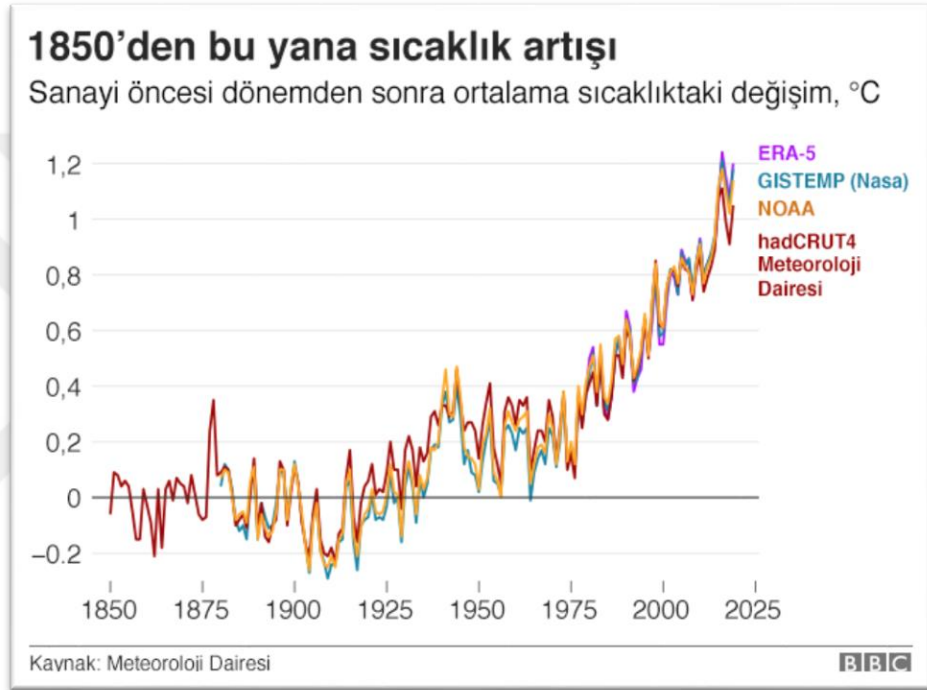
Arazi Sanatı, mekan algılarını yıkmak ve sanatın duvarların dışına çıkması gerektiği mantığı ile hareket ederek, doğayı sanatın içerisine doğrudan dahil etmiştir. Ekolojik Sanat kavramı da bu dahil edilişi farklı bir koldan değerlendirerek meydana gelen problemlere çözüm sunma, farkındalık yaratma ve tepki gösterme dallarını sanata katmıştır. Bu dışavurum, standartlaşmış materyallerin ve mekanların dışında kalarak gerçekleştirilmektedir. Ekolojik Sanat olarak tanımlanan sanat kolu, kavram odaklı bir sanat üretimi olması ve materyaller ile düşüncelerin birbirine bağlılığı sayesinde anlatımın güçlü olmasını sağlamaktadır. Birbirlerine yakın anlamlar taşıyan ve özgürlükçü bir mantaliteye sahip olan Arazi Sanatı, Sürdürülebilir Sanat ve Ekolojik Sanat'ın bazen benzer çerçevelerde kullanıldığına rastlanmaktadır. Ekolojik Sanat da bazı Arazi Sanat'ı çalışmalarında olduğu gibi alan dışı ekiplerden destek alabilmektedir. Bitki bilimi, mühendislik, mimarlık gibi alanlardan çoğunlukla destek alan Ekolojik Sanat, yeryüzünde her şeyin birbirine bağlı olduğu düşüncesini savunmaktadır

2.3.6. İklim Değişikliği (Küresel Isınma)

Klimatoloji bilim dalının incelemelerini sürdürdüğü iklim değişikliği durumları, atmosferde yaşanan hava olayları ve yeryüzündeki iklim tipleri üzerinde durmaktadır. İklimsel bozulmalarda, 1760'lı yıllarda kendini göstermeye başlayan Sanayi Devrimi sonrasında artmalar görülmüştür (Şekil 3.1). Bunun yanı sıra insanların bireysel eylemleri de bu bozulmalara katkı sağlamaktadır. Sera gazlarının artması atmosferden ısının çıkamamasını sağlayarak, mevsimlerin normalden daha sıcak olmasına sebep olmaktadır. Yaz dönemleri daha uzun ve kurak geçerken, kış mevsimlerinin olması gerektiği kadar soğuk olmamaktadır. Özellikle kış mevsimlerinde olması gereken hava sıcaklığı farklılık gösterdiğinden dolayı buzullardaki erimeler ve su seviyelerinde artmalar meydana gelmektedir. Sıcaklıkların artmasından dolayı yükselen su seviyelerinin süregelen zamanda buharlaşıp, kuraklık meydana gelmesi beklenmektedir. Atmosferdeki sera gazlarının başlıca olanları karbondioksit, metan, su buharıdır. Yeryüzündeki yeşil alanların

azalmasından dolayı karbondioksit emilimi azalmıştır. Büyükbaş hayvanların tüketim amaçlı ve doğal olmayan yollarla çoğaltılması, beslenmesi, sera gazlarından biri olan ve atmosferik tehlike arz eden metan gazının artmasına sebep olmaktadır.

Şekil 2.1: 1850'den Bu yana Sıcaklık Artışı

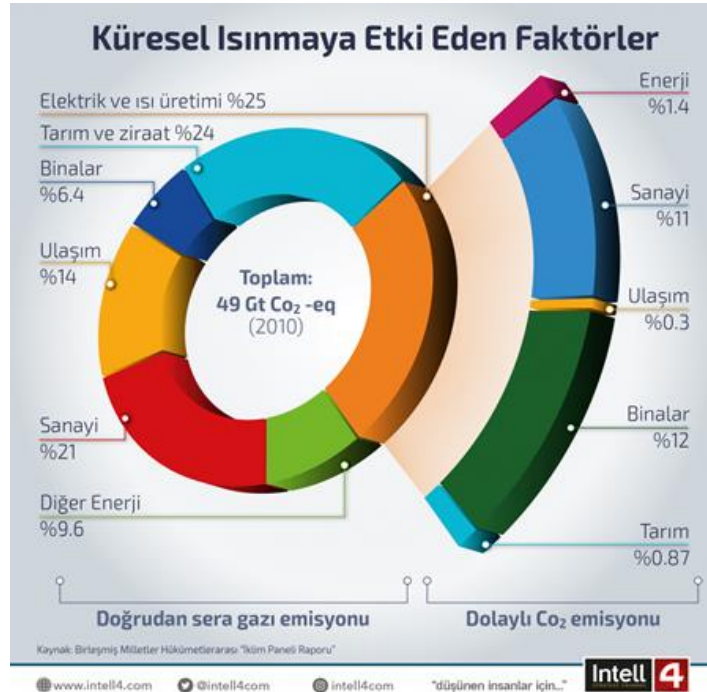

Birleşmiş Milletler (BM) İklim Eylemi Zirvesi 2019 Bilim Danışma Grubu tarafından hazırlanan ve United in Science başlıklı bir rapor, en önemli sera gazlarının konsantrasyonunda devam eden bir artışa işaret ediyor. "Karbondioksit (CO₂), metan (CH₄) ve azot oksit (N₂O) seviyeleri yeni zirvelere ulaştı. 2018'de küresel CO₂ konsantrasyonu milyonda 407,8 parça (ppm), 2017'den 2,2 ppm daha yüksekti. 2019 için sera gazı izleme alanlarının bir alt kümesinden alınan ön veriler, CO₂ konsantrasyonlarının 2019'un sonuna kadar 410 ppm'ye ulaşma ve hatta aşma yolunda olduğunu gösteriyor" (League ve diğerleri 2019). Bu bulgular, 2017'deki sayıların zaten sanayi öncesi seviyelere göre büyük bir artış göstermesi açısından önemlidir. CO₂ 1750 öncesi seviyelere göre %146, CH₄ %257 ve N₂O %122 daha

yüksekti (League vd., 2019). Kontrol edilmeden bırakılırsa, bu artışın devam etmesi neredeyse kesin olarak daha yüksek ortalama küresel sıcaklıklara ve çeşitli olumsuz sonuçlara yol açacaktır (Patterson W. Greenhouse Gas Emission).

Sera gazı salımının kontrol altına alınmaması durumunda artmaya devam edecek sıcaklıkların yeryüzündeki tüm canlıların varlığını tehlikeye atacak sonuçları olması beklenmektedir. Yaşanacak kuraklıktan dolayı tarım faaliyetlerinin durması ve besin kıtlığı yaşanması öngörülmektedir. Bunun yanında eriyen buzulların deniz seviyesini yükseltmesi halinde birçok bölgede su baskınlarından dolayı can ve mal kaybı yaşanabilir. 2019 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 kapsamında insanların evlere kapanmasının ardından doğada meydana gelen pozitif değişimler, doğanın devamlılığı konusunda umut vaat etmişti. Hava ve sulardaki temizlenmeler, canlıların yaşam alanlarındaki genişlemeler normalleşme sürecine geri dönülmesinin ardından sona ermiştir. Yeryüzünün en soğuk bölgelerinden olan Sibiry'a da kaydedilen en yüksek sıcaklık 37.7° olarak belirlenmiş ve eriyen buzulların, insanlardaki kaygı seviyesini arttırdığı gözlemlenmiştir.

Şekil 2.2: Küresel Isınmaya Etki Eden Faktörler

2.3.7. Ecovention

Sanat çerçevesinde ekolojik çalışmaları tanımlayan bir kelime de Ecovention'dır. Ecovention, 1999 yılında Amy Lipton ve Sue Spaid tarafından çevresel bozulmalara karşı yapılan bir sanat müdahalesini tanımlamak için türetilmiş bir terimdir. Sanatta Ecovention hareketi, arazi sanatı, çevre sanatı ve peyzaj mimarlığı ile ilişkilidir ancak özerkleşmeye doğru ilerlemektedir. Birçok Ecovention eylemi, kanalizasyon, atık su arıtma tesisleri, bahçeler, çöplükler, madenler ve sürdürülebilir projeler ve çeşitli çevresel uygulamalar ile arasındaki benzerlikler ile toplum ve sanat arasındaki mesafeyi kısaltmaya yardımcı olmaktadır.

'Ecovention' terimi, 'ekoloji' ve 'inovasyon' terimlerinin bileşiminden türetilmiştir. Amaç, sanatçıların bozulmuş doğal topraklara yaptığı müdahaleleri ima eden, toplumsal bir bilinç oluşturan, ekolojik problemlere çözüm yolları sunan bir sanat türünü somutlaştırmaktır. Ecovention kavramı 2000'lerin başında sanata dahil olmaya başlamış ve bu dönemden önce yapılmış olan tüm çalışmaların bu kavram çerçevesinde yeniden değerlendirilebilir olduğunu göstermiştir. 2000'li yıllardan önce yapılan sanat çalışmaları arasında da ekolojik devamlılığı destekleyen, çevresel bozulmalara dikkat çeken ve çözümler sunan, sürdürülebilir materyaller kullanan ve disiplinler arası işbirliği yapan pek çok çalışma karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Arazi Sanatı çalışmalarına bakıldığında zaman, 1900'lerin ikinci yarısından itibaren kendini göstermeye başlamış olan ekolojik problemlere sanatçıların sessiz kalmayıp projeler ürettiği görülmektedir. Günümüzde de farklı biçimlerde ve farklı başlıklar altında devamlılığı olan sanatsal projelerin güncel bir kavram ile yorumlanması gibi, 2000'lerden önce yapılmış çalışmalar da şu an günümüzün aktif kavramları ile yeniden değerlendirilebilmektedir.

2.4. İklim Değişikliği Çerçevesinde Yapıt Üretmiş Olan Sanatçılar

2.4.1. Olafur Eliasson

Olafur Eliasson, katılımcının efektif eylemini geliştirmek için büyük ölçekli enstalasyonları ve heykelleriyle çalışmalarını ortaya koyan bir sanatçıdır. Sanatçı, ekosistem temelli mesajlar veren pek çok çalışmaya imza atmıştır. Bunlardan birisi de iklim krizine vurgu yapmak üzere, Grönland'da bulunan buzullardan birkaçını toplatarak şehir meydanına bir saat formu şeklinde dizmesiyle meydana getirdiği sosyal ve politik göndermeler içeren çalışmasıdır (Görsel 2.1).

Kamusal alana yerleştirilen bu süreç eylemi, buzulların ait olmadığı bir yere konumlandırılmasıyla birlikte, mekan algımızda da kırılmalar meydana getirmektedir.

Görsel 2.1 Olafur Eliasson, Buz Saati, 2014, Grönland'dan Getirilen Buz Kütleleri, İngiltere

2.4.2. Nele Azevedos

2001'de Azevedos, Brezilya, Küba, Japonya, Fransa, Almanya, Portekiz ve İtalya gibi ülkelerde kamusal mekanlara müdahaleler yaparak çalışmalarını sürdürmektedir. Asgari Anıt Projesi ismini verdiği buzdan insanlar çalışması, halka açık yerlere yüzlerce, bazen binlerce elle kesilmiş buz figürü yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Yerleştirmenin tamamı, hava koşullarına bağlı olarak genellikle kısa sürede erir ve ortaya çıkan sonuçlar izleyicileri düşünmeye ve yorumlamaya itmektedir.

İklimsel bozulmalara karşı, naif fakat ezici bir yaklaşımla birlikte çalışmalar üreten sanatçının, buzdan minik insancıklar yapması gezegenin gidişatını net ve hızlı bir şekilde yeniden düşündürmektedir. Dakikalar süren bu eylemin yerleştirilmesinde, sanatçı ekibinden, çevredeki insanlardan ve ziyaretçilerden yardım almıştır (Görsel 2.2).

Görsel 2.2 Nele Azevedos, Eriyen Adam, 2009, Buz, Almanya, Berlin

2.4.3. Captan Boomer

İsmi kurgusal bir karakterden alan Captan Boomer, çarpıcı ve düşündürücü eylemlerini halka açık alanlarda gerçekleştirerek interaktif performanslar yapmaktadır. Canlı bir varlığın kendi habitatının dışında bulunması insanlara her zaman şaşırtıcı gelmiştir. Alışlagelmişin dışında bir yaşam çizgisi, bir şeylerin ters gittiğinin habercisi olabilir.

Captan Boomer'ın yapmış olduğu ve Paris'te bulunan Sen Nehri kıyısına vurmuş gibi görünen hiperrealist devasa balina heykeli, tıpkı habitatının dışına çıkmış bir canlı izlenimi vermektedir. İzleyicileri şaşkınlığa uğratacak kadar gerçek, gerçeklikleriyle oynayacak kadar da kurgusaldır (Görsel 2.3). Balina heykelinin etrafında rol alan yetkili kişiler balinadan doku örnekleri alırken, etrafında bulunan izleyiciler, ekolojinin bozulmasına yönelik yansıtılan doğrudan mesajı içselleştirmiş ve insanların doğa ile olan ilişkilerini yeniden sorgulamalarına yönelik zemin oluşturmuştur.

Görsel 2.3 Captan Boomer, Collective Whale, 2013, Geçici Entalasyon

2.4.4. Banksy

Yıllardır gerçek kimliğini gizleyerek çok çeşitli duvar resimlerine ve yazılarına damga vuran bir sanatçı olan Banksy, Londra’da bir duvara yazmış olduğu yazı ile küresel ısınmayı betimleyen ironik bir mesaj vermiştir. Yazıda ‘I don’t believe in global warming’ ‘küresel ısınmaya inanmıyorum’ yazmaktadır ve yazının yarısı sular altına gömülmüş vaziyettir (Görsel 2.4). Kamusal alanları kullanarak mesajlarını topluma direkt bir yolla aktaran sanatçı, çevreci, sosyal ve çeşitli karşıt görüşler belirten politik çalışmalarıyla dikkat çekmektedir.

Görsel 2.4 Banksy, I Don’t Believe in Global Warming, Duvar Üzerine Sprey Boya, İngiltere.

2.4.5. Lorenzo Quinn

Çeşitli kamusal alanlara konumlandığı büyük boyutlu el heykelleri ile bilinen İtalyan sanatçı Quinn, kıyı kesimlerinde bulunan şehirlerin, küresel ısınma ile

birlikte su seviyesinin artmasından dolayı karşı karşıya kaldıkları problemlere dikkat çekmek amacıyla ‘Support’ (destek) çalışmasını oluşturmuştur.

Heykel, Venedik’te Ca' Sagredo Hotel'inin duvarını destekler biçimde görünmesi için, suyun içinden çıkan iki çocuk eliyle betimlenmiştir (Görsel 2.5).

Görsel 2.5 Lorenzo Quinn, Support, 2017, İtalya.

2.4.6. Studio Roosegaarde

Studionun kurucusu olan Daan Roosegaarde, kentsel alanlarda teknoloji ve sanatı bir arada kullanarak interaktif çalışmalar yapan bir sanatçıdır. Studio Roosegaarde’ın Grow isimli çalışması, Dünya üzerindeki büyük alanlara dikkat çekmeyi ve sürdürülebilir büyümeyi hedefler niteliktedir (Görsel 2.6).

Sanatın hem teknolojiyle hem de diğer disiplinlerle bir araya gelmesiyle birlikte, bitkilerin büyümesine destek olabilecek ışıkları sanatsal bir düzlemde sunarak yeniden düşünmeye teşvik etmektedir.

Görsel 2.6 Studio Roosegaarde, Grow, Bitkiler Üzerinde Işıklandırma, Hollanda.

2.4.7. Jason de Caires Taylor

İngiliz heykeltıraş Jason de Caires Taylor, 2006 yılında Atlantik okyanusunun dibine yerleştirdiği 300 heykel ile Molinere Sualtı Heykel Parkı'nı (Molinere Underwater Sculpture Park) meydana getirmiştir. Dünyanın ilk sualtı müzesi olan Molinere Sualtı Heykel Parkı, okyanusların ekosistemine zarar vermeyen bir tür betondan oluşturulmuştur.

Sanatçı, heykellerinde yer verdiği günlük yaşantıdan pozlar ile sosyal medya bağımlılığı ve küresel ısınma gibi global sorunlara eleştirel yaklaşımlar sunmaktadır. Aynı zamanda yapay bir resif oluşturmayı hedeflemiş olan sanatçı, sualtı heykellerini

yerleştirdiği zamanda günümüze kadar pek çok fauna ve floranın ev sahibi olmuştur (Görsel 2.7).

Görsel 2.7 Jason de Caires Taylor, Molinere Su Altı Heykel Parkı, 2006, Atlantik Okyanusu

2.4.8. Ludovico Einaudi

İtalyan piyanist ve besteci Ludovico Einaudi, küresel ısınma ve beraberinde gelişen buzulların erime durumuna dikkat çekmek amacıyla Kuzey Kutbu'nda bir piyano resitali vermiştir. Dünyanın en geniş sivil toplum kuruluşlarından biri olan Greenpeace ile iş birliği içerisinde gerçekleştirdiği konser, Kuzey Buz Denizi'ne koyulan yapay bir buz tabakası üzerinde gerçekleştirilmiştir. Einaudi, kendi bestesi olan Kuzey Kutbu İçin Ağıt (Elegy for the Arctic) isimli parçasını çalarken, bulunduğu hava koşullarını ve üzerinde durduğu buz parçasının dinamik halini düşünmeksizin sanatını icra etmeye devam etmiştir. Bir yandan kutuplardaki

buzulların eridiğini, pek çok hayvanın yaşam alanının yok olduğunu ve mevsimlerde yaşanan değişimleri düşünürken, diğer yandan da sanatçının Kuzey Kutbu İçin Ağıt bestesini dinlemek, müziğe yüklenen anlamı güçlendirmektedir. Düşüncelerin, hislerin ve sanatın derinden birleşmesi ve birbirlerini anlamlı kılabilmeleri bu yüzdendir (Görsel 2.8).

Görsel 2.8 Ludovico Einaudi, Kuzey Kutbu İçin Ağıt, 2016, Buz Görünümlü Plaka Üzerinde Piyano Performansı, Kuzey Buz Denizi

3. EKOLOJİK SANAT VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÇERÇEVESİNDE ARAZİ SANATI VE ATIK MALZEMELER İLE YAPILAN SANAT

Sanatta sürdürülebilirlik kavramı ile ekolojik problemlere değinen sanatçıların yollarının günümüzde kesiştiğine rastlanmaktadır. Nüfus artışı, sanayileşme, aşırı üretim ve tüketim gibi insanın hem kendine hem de en temel yaşam alanı olan dünyaya verdiği zararı toplumlara aktarmaya çalışan sanatçıların ortak kaygıları olan bu konular, ortaya koyulan yapıtların da birbirinden keskin şekilde ayrılmamasını sağlamaktadır. Ekolojik problemlerin çözüm yollarından birinin de sürdürülebilir bir yaşam tarzını benimsemek olduğunu söylemek mümkündür. Bu felsefe doğrultusunda sanat yapıtı üretirken aynı zamanda tüketmemeyi amaç edinmiş olan sanatçılar da bulunmaktadır. Bu sanatçıların çalışmalarında, tamamen doğal olan ve doğada atıl durumda bulunan parçaların ya da doğada kendine yer bulamamış olan atık malzemelerin kullanıldığı görülmektedir.

Doğaya farklı bir çerçeveden sanatı dahil etmek ve insan kaynaklı problemlere sanatı kullanarak dikkat çekmek, sanatçıların 1900lü yılların ikinci yarısından beri başvurdukları aktarım biçimlerindedir. Bu alanda üretilen ilk çalışmalar, günümüze gelene kadar farklı isimlerle sınıflandırılmışlardır. 1999 yılında Ecovention kavramının kullanılmaya başlamasından sonra, dönemin önde gelen Arazi Sanatı çalışmalarının da bu kavram çerçevesinde değerlendirilebildiği görülmektedir.

Yeryüzüne oldukça fazla yayılım gösteren insanların ticari faaliyetleri de aynı oranda fazlaşmaktadır. Sanatı, kültürü, doğayı ticari birer meta haline getiren insanlar, yapılan bu ticari girişimlerden ‘göreceli olarak’ olumlu bir pay çıkarabilmek için, var olan bütün imkanları kullanmaktadırlar. Bu durum da, ticari bir anlam değil sosyal ve mental anlamlar içermesi gereken kavramlara zarar vermektedir. Zaman içerisinde sanatçılar, ciddi önem arz etmesi gereken bu kavramlar hakkında, çeşitli mekanlarda ve çeşitli malzemelerle avangart çalışmalar yaparak, sanatın ticarileştirilmesine ve çoğu zaman insanların gereksiz yenilik ve tüketim açlığı yüzünden doğaya verdikleri zararlar konusunda insanlarda bir çeşit farkındalık

yaratma felsefeleriyle yola devam etmişlerdir. Arte Povera (Yoksul Sanat) sanatçıları, sanatın maddi getirisi olmaması gerektiğini düşünerek oldukça sıradan malzemelerle çalışmalar ortaya koymaya başlamışlardır. Bu sıradan malzemeler arasında kumaş, cam, toprak, kağıtlar, çeşitli giysiler, halılar gibi gündelik yaşantının içerisinde bulunan her şey kullanılmaktadır. Zaten var olan malzemeleri felsefi bir alt yapısı olan deneysel çalışmalara eviren Arte Povera sanatçıları, doğal ve doğal olmayan malzemeleri bir araya getirerek insan ve doğa ilişkisine de değinmişlerdir. Bu akımın öncülerinden biri olan MichelangeloPistoletto, sanat kavramı ve sıradan şeyler arasındaki duvarları kaldırmaya yönelik çalışmalar gerçekleştirmiştir. Arte Povera sanat hareketi bağlamında değerlendirilen tek kadın olan Marisa Merz, sanat formlarının değiştirilmesi üzerine çalışmalar yapmıştır. Diğer Arte Povera sanatçılarının da benzer kaygılar taşıması gibi, organik formlar ve daha fazla kişisellik barındıran çalışmaları ile sıradan yaşantı biçimlerinin sanat temsilleri ile olan ilişkisini betimleye çalışmıştır. Arte Povera, Fluxus, Land Art gibi kavramsal akımların sadece bir tanesinin altında çalışmamakla birlikte, çeşitli Performans Sanatı çalışmaları da yapmıştır. Beuys, her zaman doğaya yakın ve duyarlı bir insan ve sanatçı olmuştur. Sanatçı sanat anlayışını doğa ile birleştirerek 'sosyal heykel' olarak tanımlar. Bu kavram, yeryüzünü nasıl şekillendirdiğimizle ilgidir. Sanatı, doğanın daha iyi hale gelebilmesi için gerekli mesajları insanlara aktarabilecek bir platform gibi görerek, büyüyen sanayileşmenin bir getirisi olan doğa tahribatına tepki olarak 7000 Meşe isimli çalışmasını gerçekleştirmiştir. Bu çalışma Beuys'un sosyal heykel kavramını destekler nitelikteki büyük çaplı çalışmalarından biri olmuştur. Beuys'un çevre sorunlarıyla ilgili protesto niteliğindeki Bataklıkta Aksiyon olarak adlandırılan performans çalışması, turba arazilerinin ticari meta haline gelerek kullanılmasına karşı duruş sergileyen bir oluşumdur.

Sürdürülebilirlik ve ekoloji temelli kavramlar sanata entegre olduğundan beri yapılan çalışmalarda, gerek malzeme gerekse anlam bakımından yansımalar görülmektedir. Bu kavramlar sanat biçimlerinin içinde kullanılmadan önce gerçekleştirilmiş olan sanat çalışmaları da günümüz yapıtlarına ciddi referanslar olmuşlardır. Sürdürülebilirlik, ekoloji ya da Ecovention gibi daha özgün bir kavram çerçevesinde yeniden yorumlanınca bu kavramların felsefelerinin uzun yıllardır

sanatın içinde olduğu, sadece kelime bakımından kalıbının oluşturulmamış olduğu görülmektedir. Bu tanıma örnek olarak Joseph Beuys'un 7000 Meşe isimli çalışması gösterilebilir. Sanatı, doğanın yıpranmalarına karşı bir çözüm olarak gören Beuys, çevreye olan ilgisi ve hassasiyeti doğrultusunda yaptığı çalışmada bir yandan kendini ifade etme şansı bulurken, bir yandan da doğanın bir yarasına ilaç olma eylemi gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda sürdürülebilir bir proje olan 7000 Meşe'nin sonsuz bir proje olduğu söylenebilir. Beuys'un çalışmasına benzer bir proje hayata geçiren Harriet Feigenbaum'un Söğüt Halkası isimli çalışması, Pensilvanya'da daha önceden maden yatağı bulunan ve zarar görmüş olan toprağa dikkat çekmek ve çözüm üretmek amacıyla etrafında söğüt ağaçlarından oluşan bir halka yapılarak eyleme geçirilmiştir. Ekolojik problemlere dikkat çekmeyi amaçlayarak çok ses getiren bir çalışmaya imza atan Agnes Deges, Wall Street civarında iki dönümlük bir araziye buğdaylar ekerek metropoliten bir merkez ile doğanın tezatlığına vurgu yapmıştır. Ekoloji ve sanatı bir arada kullanarak doğa tahribatlarına yönelik çözümler bulmak için çeşitli disiplinlerle işbirliği içinde çalışmalar yapan Mel Chin, pragmatik çözümleri estetik kaygılar ile harmanlayarak izleyiciye sunmuştur. Canlandırma Alanı isimli projelerinde çeşitli botanikçiler ve bilim insanları ile birlikte çalışan Chin, belli özellikleri olan bitkileri zararlı maddeler içeren topraklara ekerek toprağın arındırma işleminin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini araştırmaktadır. Bu proje dâhilinde bitkilerin toprağa ve doğaya olan desteklerinin sorgulanması fikri ön plana çıkmaktadır.

1960 öncesinde ve sonrasında boy gösteren ve günümüzde de kendilerine ciddi bir yer bulmuş olan sanat eylemlerinde, yukarıda bahsedilen kavramların hepsinin izlerine rastlandığı görülmektedir. Kavramların materyal, mekan ve sanat ile olan ilişkisinin giderek ve değişerek arttığı göz önünde bulundurulduğunda, kavram bazlı sanat yapmak şeklinde değil de, yapılan sanatın güncel kaygı ve problemler ile -dolayısıyla güncel kavramlar ile- şekillendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Verilen örneklerin çağdaşlarına bakıldığında, doğaya dönüş, doğal olanı koruma, tüketmek yerine üretme ve var olanı kullanma, sanata olan bakış açısının değişmesi, sınırların dışına çıkılması gibi pek çok birbiriyle ilişkili felsefe ve amaç dikkat çekmektedir.

3.1. Arazi Sanatı ve Sanatçıları

1960'ların sonlarına doğru Amerika'da ortaya çıkan, 1970'li yıllarda ise Avrupa'da görülmeye başlayan Arazi Sanatı (Land Art); Yeryüzü Sanatı, Doğa sanatı gibi birbirinden keskin şekilde ayrılamayan kavramlarla tanımlanmaktadır. Kavramsal Sanat'ın da eş zamanlı gelişmeye başladığı, alışlagelmişin dışına çıkarak fikir temelli çalışmalar ortaya konmaya başlandığı dönemde kendine yer bulan Arazi Sanatı, sanayi devriminin başlamasından sonra ortaya çıkan hava kirliliği, toprağa zarar verecek fabrikasyon atıklar, sanayileşmenin uzun vadeli sonuçlarından biri olan radyasyon ve kentlerin büyümesinden dolayı oluşan tüketim artışının sebep olduğu zararlara karşı durmak düşüncesiyle çalışmalar ortaya koymuştur. Arazi Sanatı sanatçıları, insanları bilinçlendirmeyi, yaşayış şeklimizin ve bilinçsiz tüketim hırsımızın yaşadığımız doğaya zarar verme durumunu açıklamayı hedeflemektedirler. Sanayi devriminin insan yaşamını daha rahat bir hale getirmesi, elbette ki insanlar için büyük bir gelişim olmuştur. Fakat insanoğlunun bitmek bilmeyen gelişim, tüketim ve her zaman en üst yerde olma arzusu uzun vadede, yaşamı kolaylaştıran bütün gelişmeleri gölgede bırakacak bir doğa tahribatına yol açmaktadır. Arazi Sanatı, kentleşmedeki hızlı artışın doğurduğu bir kavram olan kapitalizmi de eleştirmektedir.

Sanatta mekan kavramını yeniden şekillendiren Arazi Sanatı sanatçıları, sanat çalışmalarının galerilerin ve müzelerin dışına çıkması gerektiğinin vurgusunu yapmak için, doğanın göbeğinde sanatlarını doğurmuşlardır. Çöller, araziler, ormanlar, dağlar gibi doğanın her alanını kullanan sanatçılar, yaratıcılığın sınırsız oluşu ile mekanın sınırlarını yıkmaktadırlar. Her anlamda doğaya yönelişin zirve yaptığı bu dönemlerde sanatçılar, yapıtlarının sonsuz olmasından ziyade, canlıların hayat döngüsü gibi değişken ve sonlu olmasına dayanan işler ortaya koymuşlardır. Doğanın başlı başına bir sanat olduğu düşüncesi, sanatçıların yine doğaya ait olan malzemeleri kullanarak yaptıkları küçük dokunuşlar ya da büyük düzenlemeler ile derinden irdelenmektedir. Ayrıca sanatın doğa ile bir bütün olduğu fikrinin üzerinde duran ve geçmişten günümüze sanat yapmak için kullanılan belli başlı malzemelerin dışında kalan her şey ile sanat yapılabileceğini gösteren sanatçılar, çoğunlukla

doğadan alınan malzemeleri kullanarak, teknolojik alet ve katkı maddeleri olmaksızın çalışmalarını sürdürmektedirler. Arazi Sanatı akımı çerçevesinde yapılan çalışmalar, doğadaki malzemeler tekrar doğaya verilerek meydana geldiğinden dolayı, birçok çalışma kısa ömürlü olup, doğaya tekrar karışmaktadır. Arazi Sanatı akımı içerisinde çalışmalar yapan fakat büyük makinelerinve teknolojik aletlerin kullanımına ihtiyaç duyan sanatçılar da bulunmaktadır. Bu sanatçılar, büyük taşların ve parçaların yerleştirilmesi ya da yer değiştirmesi gibi durumlar için desteğe ihtiyaç duymaktadırlar.

Arazi Sanatı felsefesinin, sanatın herkes tarafından erişilebilir olması ve galeri mekanlarıyla sınırlı kalmaması şeklinde tanımlanan kısmı dışında, doğaya yönelişten doğal malzemeler kullanılmaya başlamasına doğru uzanan bir sürecin de öncüsü olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda sürdürülebilir sanat ya da sanatta sürdürülebilirlik temasının izlerine Arazi Sanatı çalışmalarında da rastlanmaktadır. Çoğunlukla doğadan toplanan malzemeler, yapılan çalışmanın bir sürece hitap etmesi ve doğaya bırakılarak doğal şartlar ile kendiliğinden şekil değiştirmesi gibi durumlar, sürdürülebilirlik çerçevesinde ele alınarak, güncel kavramlar çerçevesinde yeniden değerlendirilebilmektedir. Aynı zamanda yeryüzündeki dolaylı yada direkt olarak zarar görmüş bölgeler üzerinde yapılan ve Arazi Sanatı akımı içerisinde değerlendirilen çalışmalar, günümüzde sanat ile tam entegre hale gelmiş olan Ekolojik Sanat kavramıyla da yeniden değerlendirilmeye açık halde bulunmaktadır.

3.1.1. Robert Smithson

Robert Smithson, çalışmalarını oluştururken çoğunlukla büyük alanlar tercih etmektedir. Sanatçının çalışmaları, büyük ölçekli işler olduğundan dolayı kuşbakışı şekilde bakılarak kavranması gereken çalışmalardır. Sanatçının yeryüzüne olan ilgisi ve merakı da O'nu yeryüzünde sanat yapmaya iten etmenlerden biri olduğu bilinmektedir. 1970'lerde geniş çöl alanlarında yeryüzü parçalarını kullanmış, doğanın tahribatına dikkatleri çekmek ve çevre bilincine farkındalık oluşturmak amacıyla çalışmalarını oluşturmuştur (Taştan, 2016).

“Smithson’ a göre zihin ve yeryüzü sürekli bir değişimin içerisinde aşınıp sürüklenme sürecindedir. Zihinsel ırmaklar soyut kıyıları aşındırıp sürüklemekte, beyin dalgaları düşünce yollarını oymakta, düşünceler belirsiz kayalıklarda parçalanmakta, kavramsal kristalleşmeler ulusal düşünce çökeltilerine ayrılmaktadır. Erozyon, sadece doğada değil aynı zamanda zihnimizdedir. Dışardaki erozyon zihnimizin çatlaklarına sızmakta, beyinsel çökeltiye dönüşmektedir. Sanatçının malzemesini yeryüzü sağlamaktadır; işliğı de galerisi de artık yeryüzüdür. Yeryüzünün katmanları karmaşık bir müzedir” (akt.:Yılmaz, 2006).

Robert Smithson’ın en bilinen ve Land Art deyince ilk akla gelen eserlerden biri olan Spiral Jetty (Sarmal Dalgakıran), Büyük Tuz Gölü’nde yapılmış, tamamı taşlar ve topraktan oluşan ve kendi içerisine doğru kıvrılan bir sarmal görüntüsündedir. Çalışmanın yapıldığı bölgenin eskiden petrol çıkarma işlemi için kullanılan bir bölge olması da, insanın doğayla olan endüstriyel ilişkisine dikkat çekmektedir (Görsel 3.1). Smithson’ın dikkat çekmeye çalıştığı bu ilişki, günümüzde sanatla iç içe kullanılmaya başlayan hatta sanatın temalarından biri haline gelmiş olan Ekolojik Sanat ile de yeniden değerlendirilebilir. Ekolojik Sanat kavramının, sanat çalışmalarının problemleri bölgeler üzerinde yapılması ve zarar görmüş olan bölgeye yönelik dikkat çekme ve çözüm bulma protokolleri içermesi ile Smithson’ın ilerici çalışması derinden ilişkilidir. Büyük Tuz Gölü’nün petrol çıkarma bölgesi olması ve doğal yapıya zarar verilmesi durumu, sanatçıyı ekolojik problemleri göz ardı etmeyen duyarlı ve destekleyici bir eylemci halini yansıtmaktadır.

Görsel 3.1 Robert Smithson, Sarmal Dalgakıran, 1970, Taşlar ve Toprak, ABD, Büyük Tuz Gölü

3.1.2. Richard Long

Richard Long, malzeme kullanımı açısından Smithson'a göre daha mütevazı sayılabilecek ve insan gücüyle şekillendirilebilecek, taşınabilecek malzemeler kullanmayı tercih etmektedir. Sanatçının yaptığı çalışmalar kısa ömürlü ve doğal olaylarla doğaya karışan işlerdir. Long, doğada gerçekleştirdiği çalışmalarını fotoğraf, video gibi araçlar ile ölümsüzleştirmektedir.

Sanatçı, doğanın her yerinin sanatın bir parçası olduğu düşüncesiyle hareket ederek yaptığı doğa yürüyüşlerinde, etraftaki ağaç parçaları, taş, toprak gibi malzemelerle ormanda, dağda, su kenarlarında küçük heykeller oluşturmaktadır.

Antmen, 20. yy Batı Sanatında Akımlar kitabında (2014), "sanatçı 1980 yılında yaptığı bir açıklamada yürümenin, taşların sadeliği gibi sanatta da basit, pratik ve etkin bir üsluptan hoşlandığını dile getirmiştir" diye belirtmektedir(Antmen, 2014; akt. Güner ve Ataman, 2016).

Arazi Sanatı her ne kadar Kavramsal Sanat'la ilişkilendirilse de, Richard Long'un yaptığı çalışmaların daha duygusal olduğu görülmektedir. Kavramsal Sanat'ta düşüncelere ağırlık verilerek bir felsefe ortaya koymaya odaklanılmaktadır. Fakat Long'un çalışmaları Kavramsal Sanat'tan ve iş makineleri ve teknolojik destekler kullanarak büyük çalışmalar yapan Smithson gibi Land Art sanatçılarından farklı olarak, bir düşünce aktarımından çok duygu aktarımı oluşturmaktadır. Long'un çalışmalarındaki doğallık, duygusallık ve naiflik bu ayrımı daha da belirginleştirmektedir (Görsel 3.2).

Doğaya olan düşkünlüğü ile bilinen Long, duygularının dışavurumunu tamamen doğal yollarla yapmış ve doğaya uyum sağlayan sürdürülebilirliği destekleyen malzemeler tercih etmiştir. Sanatçı, her ne kadar çalışmalarını gerçekleştirdiği dönemlerde, güncel problemlerimizden doğarak sanatın içinde yer almaya başlamış olan yeni kavramları düşünmeden, salt duygu ile sanatını yapmış olsa da, günümüz şartlarında yapılan çalışmalara bakıldığında sürdürülebilirlik ve ekolojik devamlılık kontrollerinde sanat yapmak için kullanılacak olan uygun malzemelere örnek oldukları görülmektedir.

Görsel 3.2 Richard Long, Yürüyerek Yapılan Bir Çizgi, 1967, Doğada Kendi Ayak İzleriyle Oluşturduğu Çizgi, İngiltere

3.1.3. Walter de Maria

Walter De Maria, yeryüzüne yaptığı müdahalelerle doğa olaylarına vurgu niteliğinde çalışmalar yapmıştır. Doğa olaylarına merakını anlatan ve en bilinen çalışmalarından biri olan Lightning Field (Yıldırım Alanı), Batı New Mexico’da 1km² büyüklüğünde bir arazinin içine 400 tane paslanmaz çelikten yapılmış direk dikilerek oluşturulmuştur. Bu direklerin istenildiği gibi yıldırımları kendine çekebilmesi için kötü hava koşullarının oluşabileceği bir dönem seçilmiştir. Yapılan çalışmada yağmurlu bir akşamda yıldırımların direklerle teması sırasında oluşan görüntüler fotoğrafçılar tarafından belgelenmiştir. Sanatçının doğada yaptığı çalışmalar dışında galerilerde de çalışmaları olmuştur. Galerilere de doğal malzemeler getirerek çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Örneğin; 197 m² büyüklüğündeki galeri salonuna, 300 kilo toprak doldurularak gerçekleştirilen Yeryüzü Odası çalışması, her şeyi tüketmeye çalışan insanoğlunun sanatı ticarileştirmiş olmasına yönelik göndermeler barındırmaktadır (Görsel 3.3).

Öte yandan yalnızca kapı aralığından izlenebilmesi nedeniyle kent insanlarının doğadan ne kadar uzak düştüğüne dair sessiz bir yorum sunmuştur (Antmen, 2014; akt.: Tandoğan ve Es, 2018).

Görsel 3.3 Walter de Maria, ‘Yeryüzü Odası’, 1977, 197 m² Salonda 300 Kilo Toprak, ABD, New York

3.1.4. Andy Goldsworthy

Andy Goldsworthy, çalışmalarını tamamen doğal malzemelerle ortaya koymaktadır. Goldsworthy'nin çalışmalarında çoğunlukla geometrik ve simetrik formlara rastlanılmaktadır. Yeryüzünde yaptığı çalışmalarının, sonrasında tekrar doğaya karışabilecek şekilde olması için, harici malzemeler ile müdahale etmemekte ve tamamen doğal parçalar kullanmayı tercih etmektedir. Goldsworthy'nin çalışmaları genelde çok kısa ömürlü oldukları için, çalışma yapıldıktan hemen sonra fotoğraf ve video ile belgelenmektedir.

Sanatçının doğa konusunda aşırı hassas tutumu kullandığı malzemelerden de görülebilmektedir. Tamamen doğada bulunan malzemeleri kullanmasının yanı sıra, bu malzemeleri toplarken hiçbir şekilde doğaya zarar vermemektedir. Doğal şartlarda ölmüş olan ağaç dalları, yaprakları ve bitkileri kullanmaktadır. Sanatçı, çalışmalarını gerçekleştirirken doğal olaydan destek almakta ve çalışmalarını doğaya göre şekillendirmektedir (Görsel 3.4).

Sanatçının kullandığı malzemeler ekolojik çerçevede değerlendirildiğinde, üretmek için tüketmenin dışında da alternatiflerimiz olduğuna vurgu yapar niteliktedir.

Görsel 3.4 Andy Goldsworthy, Kırmızı Yaprak Yaması, 1983, Ormandan Toplanan Renkli Yapraklar

3.1.5. Betty Beaumont

Betty Beaumont, sosyal ve çevresel ilişkiler barındıran çalışmalar yapmaktadır. Yaşanabilirliği sanatının bir basamağı haline getiren sanatçı, çalışmalarını uzun bir sürece yayarak doğa ile birlikte çalışmaktadır. Beaumont'un, diğer Arazi Sanatı sanatçılarından biraz daha farklı bir mekan kullandığı Ocean Landmark, en bilinen çalışmalarından biri olmuştur. Bu çalışma kömür atıklarının, artık kimyasal olarak aktif olmadığı hali ile sıkıştırılmış bloklar meydana getirilerek oluşturulmuştur. Sanatçının, çalışmasını yerleştirmek için seçtiği mekan olan Atlas Okyanusu'nun derinlikleri, özel bir ekip desteği ile düzenlenmiştir. Oluşturulan kömür blokları okyanusun dibine yerleştirildikten yıllar sonra, okyanusun bir parçası haline gelerek su bitkilerinin ve çeşitli balıkların yaşayabileceği bir mekan haline gelmiştir (Görsel 3.5). Beaumont çalışması için şunları söylemiştir: "Mevcut teknoloji, bu çalışmayı hayat veren, olgun haliyle ve

tüm formuyla imgelememi sağlıyor. Küresel konumlandırma uydu teknolojisi kullanılarak, su altı uzaktan algılama ve yandan taramalı sonar kullanılarak çalışma konumlandırılabilir ve görüntüler oluşturulabilir. Artık evrim geçiren sualtı heykelinin resimlerinde kodlanan, deniz yaşamı için sürdürülebilir bir ortam ve gelişen bir ekosistem olarak ilerleyişi olacak." (Kemp, 2004).

Beaumont, seçmiş olduğu sıra dışı mekan olan okyanusun içinde düzenli bir yaşam alanı bulunmayan bölgesine yaptığı müdahaleler ile o bölgede bulunan deniz canlılarının devamlılığın sağlanmasına destek olmuştur. Sanatçı bu eylemi gerçekleştirirken pek çok disiplinden destek almıştır. Ekolojik Sanat kavramı kullanılarak yeni bir bakış açısıyla tekrar değerlendirilen eser, yapıldığı tarihten günümüze kadar geçen zamanda pek çok değişikliğe uğramış ve doğayla bit bütün haline gelmiştir. Bu sebeple, sanatta sürdürülebilirliğin pozitif örneklerinden biri olarak Beaumont'ın Ocean Landmark'ı karşımıza çıkmaktadır.

Görsel 3.5 Betty Beaumont, Ocean Landmark, 1978-1980, Kömür Tozu Bloklarının Okyanusunun Dibine Yerleştirilmesi, Atlas Okyanusu

3.1.6. Varol Topaç

Varol Topaç, sırtını doğaya yaslamış olan güncel sanatçılardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanatçı, yaptığı çalışmaları doğanın içinde ve doğadaki malzemeler ile gerçekleştirmektedir. Topaç'ın doğa içerisinde gerçekleştirmiş olduğu ve en çok bilinen çalışmalarından biri olan Fermuar Çimen, insan ve doğanın birbirine olan uzaklaşma durumunu irdelemektedir (Görsel 3.6). Sanatçı, çalışmalarında genellikle, kültürel bir sembol haline gelmiş olan güneşe ve güneşe benzer daire biçimlerine yer vermektedir. Ayrıca son dönemlerde kavak ağacı kullanarak oluşturduğu kinetik heykelleri ile dinamik oluşumlar yaratarak, insana ve doğaya ait olanlara değinmektedir.

Görsel 3.6 Varol Topaç, Fermuar, 2007, Çimen ve Demir Bloklar, İzmir, Türkiye

3.1.7. Mehmet Ali Uysal

Mehmet Ali Uysal, alışmaları ile oluşturduğu mekanlar arasında tezatlık yaratarak insan zihnindeki mekan algısını sarsmak üzerine gitmektedir. Sanatçının dünya çapında bilinen Ten isimli çalışması, 2 farklı mekanda inşa edilmiştir. Çalışmada dev bir mandal heykeli toprağı sıkıştırır vaziyette yerleştirilmiştir. Yeryüzünün insan teni ile olan benzerliğine değilmiştir (Görsel 3.7). Bunun dışında sanatçının kağıttan yapılmış izlenimi veren, büyük boyutlardaki uçak ve gemi heykelleri Kapadokya zerine yerleştirilmiştir. Kapadokya'daki doğal formlar içerisine yerleştirilmiş olan büyük lekli Kağıttan Gemi ve Kağıttan Uak heykelleri, ait olmadıkları bir mekanda bulduklarından dolayı insan zihnindeki mekan algısının karışmasına yeniden zemin hazırlamaktadır.

Görsel 3.7 Mehmet Ali Uysal, Ten, 2010, Ahşap Heykel, imen ve Toprak, Chaudfontaine Park, Belçika

3.1.8. Harriet Feigenbaum

Harriet Feigenbaum, sosyal ve toplumsal problemleri çalışmalarında ele alan ve ağaç dikme projeleri ile yeryüzü sorunlarının bir kısmına müdahale etmeye gayret eden bir sanatçıdır. Sanatçı, Smithson'un maden ocağı etrafındaki tahrip olmuş

arazilere üzerinde gerçekleştirdiği projeleri referans alarak, kurtarma teması kapsamında çalışmalar yapmıştır. Feigenbaum'un Pensilvanya'da bir maden alanının etrafını kullanarak yapmış olduğu çalışmada 6 hektarlık alana söğüt ağacı dikmiştir. Erosionand Sedimentation Plan for Red Ashand Coalt Silt Area Willow Ring (Kömür Balçık ve Kırmızı Kül Alanı için Erozyon ve Çöktürme Planı: Söğüt Halkası) çalışmasında sanatçı, 6 hektarlık bir alan içinde maden çıkarma sonucunda oluşan bozulmadan kaynaklı küçük gölün etrafına söğüt ağaçları dikmiştir (Stein, 1986). Sanatçının çevre sorunlarına karşı tepki olarak yaptığı, aynı zamanda da çözüm odaklı olan çalışmaları, estetik açıdan da planlanarak oluşturulmuştur (Görsel 3.8).

Sanatçının ağaçlandırma projeleri, 1982 yılında Joseph Beuys tarafından yapılan 7000 Meşe projesiyle benzerlikler göstermektedir. Beuys'un 7000 Meşe projesi endüstriyel yapılaşmanın, ekolojik problemler yaratmış olduğu bir bölgede gerçekleştirilmiş, oluşan zararın giderilmesine destek vermek ve problemin sebebine dikkat çekmek amacıyla yapılmış bir eylemdir. Harriet Feigenbaum'un Söğüt Halkası projesi de belli sebepler doğrultusunda zarar görmüş olan bölgenin tekrar kurtarılmasına yönelik yapılmış disiplinler arası bir çalışmadır. Ekolojik Sanat kavramının içine dahil edilmiş olan tanımlamaları karşılayan fakat tıpkı Beuys gibi döneminde bu kavramlara entegre edilmeden değerlendirilmiş sanatçılardan biri olan Feigenbaum, günümüzdeki değişen sanat dinamikleri ile farklı açılardan tekrar değerlendirilebilir.

Görsel 3.8 Harriet Feigenbaum, Söğüt Halkası, 1984, Göl Etrafına Söğüt Ağaçları, Pensilvanya, ABD

3.1.9. Nicole Dextras

Nicole Dextras, sonu olan doğal malzemelerle yaptığı çalışmaları ile doğa ile olan bağımızı sorgulamaktadır. Buz ve bitkiler gibi her saniye değişim içerisinde olan malzemeler kullanan sanatçı, kısa yaşam dilimi içerisinde de güzel olanın bulunabileceğine dikkat çeken çevreci bir sanatçıdır. Botanik Giyilebilir Ürünler isimli serisinde ortaya çıkardığı, çeşitli bitkilerden yapılmış olan kıyafetler ile sürdürülebilirlik kavramı üzerinde durmakta ve zamanla çürüyecek dünyevi zevklerimize göndermek yapmaktadır (Görsel 3.9). Bitkilerin sıcaklığının yansıtıldığı çalışmalarının yanı sıra buz bloklarını kullanarak oluşturduğu çalışmaları da mevcuttur. Bu buz bloklarının içine çeşitli bitkilerden yapılmış çalışmalarını yerleştirerek zamanda durma izlenimi yaratılmaktadır. Buzun kullanım amacı, tüketim hırsının engellenmemesi sonucunda dünya ile olan bağımızın eriyeceği mesajını vermek olarak tanımlanabilmektedir (Görsel 3.10).

Sanatçının kullandığı malzemeler ve yaptığı açıklamalar doğrultusunda ciddi bir çevreci tutum sergilediği görülmektedir. Bu tutumun ortaya çıkarmış olduğu sanat çalışmaları, sürdürülebilirliğin sanata yansımalarının net örneklerinden biri olmuştur. İlerleyen süreçle birlikte bitki temelli çalışmalarında çürüme, buz temelli çalışmalarında erime gerçekleşmesi, doğal döngünün yansımalarıdır. Sanatçının, çalışmalarında doğayı taklit ederek değişimin ve doğal sürecin vurgusunu yaptığı görülmektedir.

Görsel 3.9 Nicole Dextras, Persephon'un Yansıması, 2015, Nar Kabuğu, Hurma, Meyve Derisi, Ağaç Kabuğu ve Dikenler

Görsel 3.10 Nicole Dextras, Buz Değişimleri, 2011, Buz Kalıpları ve Çeşitli Bitkilerden Yapılmış Kıyafetler

3.2. Atık Malzemeler ile Yapılan Sanat ve Sanatçıları

Endüstriyel sistemin her geçen gün insan yaşamını kolaylaştırmaya yönelik yaptığı üretimler, uzun vadede insan yaşamını tehdit eden unsurlar haline gelmektedirler. Fabrikaların atıklarını uygun olmayan şekilde boşaltmaları sebebiyle birçok doğal kaynak kalıcı olarak kirlenmektedir. İnsanların da buldukları çevreleri duyarsız ve savurgan biçimde kullanmaları, en az fabrika atıkları kadar kalıcı zarar oluşturmaktadır. Piknik alanlarında, denizlerde, parklarda zaman geçiren insanların, plastik şişeler, paketli gıda ambalajları, naylon poşetler gibi atıkları buldukları alanda bırakmaları, sadece insanoğlunun tek başına doğaya verdiği zararın büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır. İnsanlar yaşamları boyunca, çoğu tek kullanımlık olan birçok ürünü ‘kolaylık’ başlığı altında sıklıkla tercih etmektedirler. Bu başlık altında alınan her ürün, her ihtiyaç anında yeniden tüketme anlamına gelmektedir. Dolayısıyla fabrikaların daha fazla üretmesine, daha fazla enerji harcamasına ve daha fazla fabrikasyon atık oluşturmaya zemin hazırlamaktadır. Moda sektörünün yönlendirmesiyle alınan çoğu kıyafetin süregelen dönemlerde ‘modaya uymadığı’ gerekçesiyle kullanımına son verilmektedir. Tüketim

çalgınlığının büyük bir parçasını oluşturan tekstilin üretim sürecinde litrelerce su harcandığını ve ciddi bir emek sömürsü olduğunu düşünmeden tüketen insanoğlu, zincirleme olarak doğaya zarar vermektedir. Buna denk olarak düşüncesizce tüketilen bir diğer malzeme ise plastiklerdir. Gündelik hayatta plastiklerin yeri oldukça fazladır. Marketlerde kullanılan plastik poşetlerden, birkaç yudum sonra değiştirilen pet şişelere kadar sıklıkla kullanılan plastikleri hayatımızdan uzaklaştırmamız elbette mümkündür, fakat kolay olan tüketmektir. İnsan ise çoğu zaman kolay olanı tercih etmektedir. Her yıl denizlerden ve ormanlardan toplanan plastik atıkların tonlarca olduğu bilinmektedir. Doğaya atıklardan oluşan ayak izlerini sadece insanlar bırakmaktadır çünkü insan dışındaki her canlı doğanın kurallarına göre yaşarken, insanoğlu kendi kurallarını doğaya empoze etmeye çalışmaktadır. Bu süreçte ise hem insanın hem de doğanın zarar gördüğü bir paradoks ortaya çıkmaktadır. Doğada, atık malzemeler ile bıraktığımız ayak izlerimiz, binlerce yıl ileriye ciddi problemler olarak aktarılacaktır.

Sanat kavramı altında, standartlaşmış malzemelerden uzaklaşma süreci, 20. yy'ın ikinci yarısından başlamıştır. Malzeme bakımından gittikçe genişleyerek günümüze ulaşmış olan sanat kavramı, çevresel sorunlarının da artmasıyla farklı formlarda karşımıza çıkmaya başlamıştır. Doğaya ait olmayan atık malzemelerin sanat ile birleşerek yeni bir anlatım biçimi oluşturmasında, sanatçının farkındalık seviyesi ve bilinci önemli bir etmendir. Sanatçının, atık malzemeye yüklediği felsefi anlam, izleyici, sanat ve sanatçı arasındaki ilişkiyi de yeniden şekillendirmektedir. Doğa ve insan yaşamındaki bozulmaları farklı üsluplar ve disiplinler aracılığıyla halka aktarmayı bir görev edinmiş sanatçılar bulunmaktadır. Bu tür kaygılara sahip sanatçılar çalışmalarını oluşturmak için, zaten fazlasıyla var olan tüketime destek vermek yerine, insanların doğaya bırakmış olduğu atık malzemeleri kullanmayı tercih etmektedirler. Sanatçıların yapmış oldukları bu tercihler, insanları doğaya verilen zarar konusunda bilinçlendirme ve farkındalık yaratma amacı taşımaktadır. Bir yandan daha önce başkaları tarafından kullanılmış olan malzemeleri sanatsal bakış açılarıyla geri dönüştürürken, diğer yandan da doğayı, insanların çöp olarak tanımlayarak uygun olmayan ortamlara bıraktıkları birçok maddeden kurtarmaktadırlar.

Sürdürülebilirlik, tanımında yer aldığı üzere daimi olma durumudur. Yeryüzündeki her insanın, ortalama 80 yıl yaşadığını ve yaşam süresince ihtiyacı olan olmayan her yeniliği, her ürünü tatma eğilimi, Baudrillard'ın Tüketim Toplumu isimli kitabında bahsettiği gibi, doğal ve biyolojik düzenin yerini toplumsal değerler ve sınıflandırmaların almasına sebebiyet vermiştir. İnsanların belli bir sınıfa dahil olabilmek için verdiği uğraşlar kişilik değerleri bütünü olarak değil fiziksel değerler bütünü olarak karakterize olduğundan dolayı, sürdürülebilirlik kavramının anlam bütünlüğünün sarsılmasına sebep olmaktadır. Sanat ile anlatılmak istenen kaygılar da bu sarsılmışlığın izlerini yansıtmak için değişikliklere uğramıştır. Bazı sanatçılar, her geçen gün değişen ve bozulan sisteme tepki gösterir nitelikte çalışmalar üretmeye, üretirken tüketmemeye ve zarar vermemeye yönelmektedirler.

3.2.1. YukenTeruya

YukenTeruya, doğa ile kağıtlar arasında kurduğu bağı kağıtlardan çeşitli bitki modelleri yaparak izleyiciye sunmaktadır. Doğanın farklı biçimlere bürünerek tekrar tekrar hayatımıza girdiğini söyleyen sanatçı, bu konuda farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır. Teruya, çalışmalarını gerçekleştirirken daha önceden doğadan koparılarak çeşitli malzemeler haline getirilmiş ağaç temelli eşyaları kullanmaktadır. Tuvalet kağıdı rulosu, kağıt para, gazete, ambalajlar ve karton çantalar kullanan sanatçı, sanatını icra ederken tüketimin bir parçası olup malzemeleri mağazadan almak yerine zaten etrafımızda var olan ve yok sayılan malzemeleri kullanmayı tercih etmektedir. Gündelik malzemeleri kullanarak ortaya yeni şeyler çıkarmanın heyecan verici olduğunu söyleyen sanatçı, gündelik malzemelere olan bakış açısının tuvalet kağıdı ile şekillenmeye başladığını belirtmektedir (TRT 2, 2020). Kullandığı malzemelerin üzerine yapay olarak hiçbir müdahalede bulunmayan Teruya, malzemelerin üzerinde zaten var olan renkleri referans alarak, sadece kullandığı kağıt yüzeyini küçük kesikler yardımıyla şekillendirerek sanatını sürdürmektedir. Çeşitli kağıt malzemelerin üzerine oluşturduğu kesikleri eğip bükme yolu ile çalışmalarını boyutlu bir hale getirmektedir. Sanatçı, kullandığı çeşitli kağıtların üzerinde filizler, ağaç dalları ve çeşitli bitkiler oluşturarak, gündelik malzemeler ile doğanın bağını izleyici için açık bir aktarım haline getirmektedir (Görsel 3.11).

Görsel 3.11 Yuken Teruya, Orman, 2017, Kağıt Çanta ve Kesici Alet, New York, ABD

3.2.2. Ravi Agarwal

Ravi Agarwal, disiplinler arası bir sanat biçimine sahiptir. Çok çeşitli enstalasyon, fotoğraf ve video çalışmaları bulunmaktadır. Sanatçı, ekolojik ve sosyal problemlere değindiği çalışmalar yapmaktadır. Argawal'ın kökeni, kirliliğin oldukça fazla olduğu Hindistan'a dayanmaktadır. Sanatçının, çalışmalarında ekolojik problemlere değinmesi ülkesindeki yüksek kirlilik oranıyla ilişkilendirilebilir. Endüstriyel sistemin etkilerini vurgularken, Hindistan ve Avrupa'yı da karşılaştırmaktadır. Kirliliğin yüksek olduğu nehir kenarlarında bulunan malzemelerle küçük enstalasyonlar yapıp bunları fotoğraf ve videolarla belgeleyen sanatçı, suyun kendi akışının engellendiğini izleyiciye göstermektedir. Çalışmalarının büyük çoğunluğunu suların olduğu bölgelerde gerçekleştiren Agarwal, suyun işlevinin kaybolmasına ve insanın mekanik bir parçası haline gelmesine tepki göstermektedir (Görsel 3.12) (Agarwal).

Görsel 3.12 Ravi Agarwal, Uzaylı Sular, 2014, Nehir Kenarındaki Atık Malzemeler, Hindistan

3.2.3. Durul Bakan

Durul Bakan, deniz ve akarsu etrafında dalgalar ile kıyıya vurmuş olan ağaç dallarını toplayıp geri dönüştürerek büyük boyutlarda heykeller yapmaktadır. Yaptığı heykellerde çoğunlukla nesli tükenmekte olan hayvanları seçmektedir. Doğa sevgisi ile dolu olan sanatçı, hem var olan malzemeleri tekrar kullanarak gereksiz tüketimin önüne geçmekte, hem de geri dönüştürdüğü malzemeler ile yaptığı çalışmalarda hayvanlara yer vererek doğanın her detayına değinen çalışmalar ortaya çıkarmaktadır. Kıyıya vuran dalların miadının dolmuş olmasını, çok güçlü estetik biçime sahip olmalarını kullanarak, onları ölümsüzleştirmektedir. Yaşadığımız dünyayı seven ve bu dünyaya değer veren Bakan, ormanların içinde bulunan, gerek yere dökülmüş gerekse hala ağaçlardaki dalları toplamadığını belirterek, ormanlardaki her maddenin yeni bir yaşama evrilebileceğini belirtmektedir. Bu yüzden heykellerini yapmak için tamamen işlevsel özelliklerini yitirmiş olan dalgaların da rastgele şekillendirdiği lodos dallarını toplayıp geri dönüştürmeyi uygun görmektedir. Doğanın ve suların istemeyerek kıyılara attığı vazgeçilmiş

parçalar olan lodos dallarını yeniden vazgeçilmez çalışmalar haline getiren sanatçı, bu malzemeleri birer hazine olarak nitelendirmektedir (Görsel 3.13) (TRT 2, 2020).

Görsel 3.13 Durul Bakan, 2016, Geyik, Ağaç Fosilleri ve Zımba

3.2.4. Ptolemy Elrington

Ptolemy Elrington, üniversitede yıllarında katıldığı geri dönüşüm malzemelerinden heykel yapma projesinden sonra, sanat alanında gideceği yolun geri dönüşümden geçeceğine karar vermiştir. Çok seyahat eden Elrington, dünyanın çeşitli yerlerinde bu tür atık malzemeleri dönüştüren ve ortaya yeni şeyler yapan insanlarla tanışarak sanatını ciddi anlamda profesyonel bir şekilde ilerletmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra yaşadığı ülke olan İngiltere’de gereksiz tüketimin fazla olması ve her şeyin uzun ömürlü ve sürdürülebilir olmayıp tek seferlik olmasına karşı duyduğu üzüntüyü ve kızgınlığı, başkalarının gözden çıkardığı malzemeleri toplayıp onlarla heykeller yaparak dışa vurmaktadır (TRT 2, 2020). Çoğunlukla araba parçaları ve metal parçalar kullanarak çeşitli hayvan figürleri ortaya çıkarmaktadır. Sanatçının hayvan figürleri üzerinde çalışma sebebi, hayvanların

doğanın dengesini bozmadan sistem içinde uyumlu hareket ettikleri halde, insanların sisteme uymayıp kendi tüketim hırsları ve kullandıkları malzemelerin bir şekilde doğaya karışması ile hayvanlara ve diğer canlılara vermiş oldukları zararı göz ardı edemediği içindir (Görsel 3.14).

Görsel 3.14 Ptolemy Elrington, Domuz, 2014, Hurda Araba Parçaları

3.2.5. Uğur Çalışkan

Uğur Çalışkan, heykellerini çevreden topladığı metal, plastik, cam, taş, kemik ve teknolojik atıklar ile oluşturan sanatçı, birbirinden farklı doku ve çeşitliliğe sahip maddeleri bir araya getirmektedir. Yaşama içgüdüsünün her canlı için geçerli olduğunu ve canlıların var olabilmek için her türlü çabayı gösterdiğini vurgulayan Çalışkan, heykellerinin temeline de bu içgüdüğü koymaktadır. Sanatçı, post-apokaliptik olarak tanımladığı çalışmalarının, evrende şimdilik Dünya'dan başka yaşamın mümkün olduğu bir yer olmadığını ve topladığı atık maddelerin, insanlara yaşayabilecekleri tek yerin değerini daha iyi anlamalarını sağlamasını amaçlamaktadır. Sanatçı, atık maddeler ile oluşturduğu heykellerinde korkutucu ama aynı zamanda düşündürücü bir atmosfer oluşturmayı hedeflemektedir. Sanatçının, çalışmalarında kullandığı kemikler ve fosilleşmiş maddeler doğanın içerisinde her

zaman var olan yaşam ve ölüm döngüsünü temsil etmektedir. Bunların dışında kullanmış olduğu diğer malzemeler ise çoğunlukla insan eliyle oluşturulmuş, oluşturulurken doğaya verilen zarara ek olarak, kullanılırken ve kullanım süresi bittikten sonra da doğaya atılarak zarar vermeye devam eden yapay atıklardır. Çalışmalarındaki canlı figürlerini çeşitli şekillerde metamorfoza uğratarak, teknolojik felaketlerin ve insanoğlunun tahrip olan doğa karşısında bozulma durumuna gönderme yapmaktadır (Görsel 3.15).

Görsel 3.15 Uğur Çalışkan, Satir, 2017, Hurda Metaller, Kemikler ve Kil

3.2.6. Carolina Caycedo

Carolina Caycedo, çevreden topladığı malzemelerle yaptığı çalışmaların yanı sıra, aktivist hareketler içinde de yer alan bir sanatçıdır.

Yaşadığımız habitatın sadece bize ait olmadığını söyleyen sanatçı, hem bizim dışımızdaki canlı varlıkları hem de geleceği düşünerek hareket etmemiz gerektiğini savunmaktadır. Sanatçının yaşadığı yer olan Kolombiya’da bulunan Magdalena Gölü’ne kurulmaya başlanan hidroelektrik barajı inşaatı sanatçının çevreye olan duyarlı ve duygusal bakış açısının tetiklenmesine sebep olmuştur. Bu barajı yapan kişilerin geleceği ve çevreyi düşünmeyip sadece güncel jenerasyonu düşünerek hareket etmesine tepki gösteren sanatçı, insanların var olan bütün doğal kaynakları bitmek bilmeyen tüketim hırsları yüzünden sömürdüklerini düşündüğünü dile getirmektedir. Doğanın bir probleminin olmadığını, asıl problemin insanların sömürme eylemleri olduğunu söyleyen sanatçı, sanatçı olarak bu duruma parmak basmak ve tepki göstermek gerektiğini dile getirmektedir (Caydeco, 2021). Sanatçı, enstalasyonlarını oluşturduğu malzemeleri çevreden ve balıkçılardan toplamaktadır. Topladığı malzemelerinin sürdürülebilir olmasını tercih eden sanatçı, yaptığı çalışmaların süresi dolduğunda var olan malzemeleri farklı bir çalışma için de kullanmaktadır (Görsel 3.16).

Görsel 3.16 Carolina Caycedo, Kozmo Parçacığımız, 2016, Balıkçı Ağları ve Taşlar

3.2.7. Thomas Dambo

Thomas Dambo, yaşadığı yer olan Danimarka'da birlikte çalıştığı ekibiyle beraber şehir çöplüklerinden geri dönüştürülebilir malzemeler toplayarak eğlenceli heykeller ortaya çıkarmaktadır. Sanatçının bu malzemelerden çalışmalar yapmasındaki en idealist sebep, insanların çeşitli malzemeleri çöpten ziyade dönüştürülebilir görmeleri konusunda onlara fikir vermektir. İnsanları eğlenceli ve devasa büyüklükteki çalışmalarını ile sorgulamaya davet eden sanatçı, geri dönüştürülebilir atıklardan yaptığı heykellerini doğanın içine yerleştirmektedir. Sıklıkla ahşap parçalar kullanan Dambo, çalışmalarını kullandığı malzemelerin asıl kaynağı olan doğa ile birleştirerek anlamlandırmaktadır (Görsel 3.17).

Görsel 3.17 Thomas Dambo, Orman Devleri, 2019, Atık Ahşap Parçaları ve Zimba

3.2.8. Alejandro Duran

Alejandro Duran, Meksika'nın Karayip Sahili'ne yaptığı gezi sonrasında Unesco Dünya Mirası olarak kabul edilen bu sahillerin çöplerle dolu olduğunu görmüş ve sorgulama sürecine girmiştir. Sanatçı, sahillerde bulunan çöplerin kaynaklarını araştırdığı zaman Dünya'nın farklı bölgelerinden gelerek Meksika sahillerine toplandıklarına şahit olmuştur. Sahillere atılan çöplerin büyük kısmını ise temizlik ürünlerinin oluşturuyor olması, insanların kişisel alan temizliğinin dışında hiçbir temizlik uygulamasını önemsemediği anlaşılmaktadır. Bunların yanı sıra ailelerin çocuklarına sahilde oynamak için aldıkları plastik oyuncakların birçoğu dalgalar aracılığıyla çocukların ellerinden alınıp okyanusa, daha sonra ise sahillere karışmaktadır. Topladığı ve temizlediği çöpleri boyamayan sanatçı, sadece bulduğu malzemeleri renklerine göre kategorize ederek kompozisyonlar oluşturmaktadır. Sanatçı, pek çok farklı çöp toplama projesi oluşturarak, sahillerin temizlenmesinde ve toplanılan çöplerin temizlenmesi konusunda gönüllülerden yardım almaktadır

(TED Talks, 2019). Duran'ın amacı, her yaptığı çalışmada daha fazla insanın farkındalık seviyesini arttırmaktır (Görsel 3.18).

Görsel 3.18 Alejandro Duran, 'Vena', 2018, Fotoğraf, Sahillerden Toplanan Çöpler

3.2.9. Dario Tironi

Dario Tironi, eleştiri niteliğinde olan heykellerini, insanların durmaksızın tükettiği malzemelerle oluşturmaktadır. Bu atık malzemeler etrafta ve çöplerde bulunan her türlü plastik, metal ve ahşap parçalar, oyuncaklar, kişisel malzemeler v.b. olmaktadır. Tironi, bu malzemeleri kullanarak yaptığı heykellerinde aşırı üretime ve tüketime eleştiride bulunmaktadır. Birbirinden çok farklı eşyaları bir araya getirme konusunda Dadaizm'den etkilendiğini belirten sanatçı, kullandığı her parçanın çürümekte olan varoluşumuzun bir parçasını temsil ettiğini düşünmektedir (TRT 2, 2020). Malzemelerin çeşitliliği her toplumun beğenilerini ve zevklerini betimlemekte ve tüketimin ne düzeyde olduğunu gözler önüne sermektedir (Görsel 3.19).

Görsel 3.19 Dario Troni, 'Çocuk ve Köpek', 2012, Çöplerden Toplanan Atık Malzemeler

3.2.10. Uluç Ali Kılıç

Eğitimi resim sanatı üzerine yapmış ve Türk bir sanatçı olan Uluç Ali Kılıç, yaptığı bir dünya turunda hangi ülkeye giderse gitsin karşılaştığı plastik atıklardan oldukça etkilenmiş ve çalışma disiplinine katmıştır. Kılıç'ın Petsistence isimli çalışması normal bir vitray çalışması gibi görünmesine karşın, içerdiği mesaj ve kullanılan materyal bakımından normalin dışında bir iştir. Sıradan renkli camlar kullanmak yerine günümüzün her sektörde karşılaştığımız problemlerinden biri olan renkli plastik şişeleri kullanmıştır. Çalışmalarında kullandığı malzemeler günümüzün üretim ve tüketim çılgınlığını sanatsal bir dil ile karakterize etmektedir. Ekolojinin devamlılığı için insanların birlikte hareket etmesi gerekmektedir ve Kılıç, insan kaynaklı problemleri insanlara sanatın naif ama çarpıcı tarzıyla göstermektedir. Çağdaş bir sanatçı olan Uluç Ali Kılıç, renkli pet şişelerden yaptığı çalışmalarını ile izleyiciyi düşünmeye davet etmeyi amaçlamaktadır (Görsel 3.20).

Görsel 3.20 Uluç Ali Kılıç, Persistence, 2016, 117x73, Ahşap Üzerine Can Boyası ve Plastik Şişe, Türkiye

3.2.11. Liina Klauss

Alman bir sanatçı olan Liina Klauss, renkli atıkları düzenleyerek yaptığı çağdaş sanat çalışmalarıyla kaygılarını ifade yoluna gitmekte ve atıksız yaşamın felsefi tarafına yaptığı enstalasyonlar ile değinmektedir. Çalışmalarını oluştururken yüzlerce atık malzeme kullanan sanatçı, çalışma alanı olarak yeryüzünü kullanmaktadır. Çoğunlukla büyük boyutlu enstalasyonlar yapan Klauss, dünya üzerinde geri dönüştürülebileceği halde atık durumuna düşen ve gereğinden fazla tüketim yapan toplum yapısına yönelik eleştiride bulunmaktadır. Bali’de Katamama Suits otelinin etrafından topladığı atık terlikleri kullanarak oluşturduğu 5000 Lost Soles çalışması, denizlerin kirliliğini eleştirir niteliktedir. Atık nesnelere gökkuşağı renklerinde göz alıcı projelere dönüştüren sanatçı, pek çok okul, şirketler grubu ve çeşitli topluluklarla birlikte çalışarak dünya genelinde var olan ve gittikçe artarak

ekolojik tahribat yaratan atıklar hakkında farkındalık yaratmayı ve bilinçlendirmeyi hedeflemektedir (Görsel 3.21).

Görsel 3.21 Liina Klauss, 5000 Lost Soles, 2019, Bali Sahillerinden Toplanan Unutulmuş Terlikler, Endonezya, Bali

3.2.12. Eko Nugroho

Endonezyalı bir sanatçı olan Eko Nugroho, eğitimini resim bölümünde devam ettirmiş ancak 60'lı yıllardan sonra gerçekleşen sanatta ifade ve materyal değişikliklerinden etkilenerek kendi çizgisini ortaya koymaya başlamıştır. Kendi ülkesinde ve dünyada yaşanan problemleri farklı bir üslup ile ifade etmeye çalışan sanatçının, Potato Head Beach Club'ın civarından topladığı 300 kg atık malzeme kullanılarak ortaya çıkardığı Bouquet of Love isimli çalışması, otelin duvarına

insanları yeryüzü sorunları hakkında düşünmeye teşvik etmek amacıyla yerleştirilmiştir. Düzenli olarak yaşadığımız bölgelerde meydana gelen düzenli atıkların haricinde, yılın belli dönemleri aşırı yoğunluğun olduğu tatil ve sahil bölgelerine seyahat eden insanların dönerken ardında sezonluk kullandıkları malzemelerin atıkları kalmaktadır. Çok çeşitli ve renkli üretim sektörünün etkisine kapılan tüketim toplumu, sadece bir sezon kullanabileceği ürünleri satın alarak hem ekonomik hem de ekolojik bir sürdürülebilirliğin önüne geçmektedir. Çevresinin etkisi altında kalan ve çalışmalarına çevresel problemleri yansıtarak farkındalık oluşturmak isteyen Ocula, yaptığı büyük boyutlu enstalasyonlar ile dikkat çekmektedir.

Nugroho, Ocula Magazine ile 2015 yılında röportajda, sanatçının toplumdaki benzersiz konumu hakkında “Sanatçının işi her zaman ilgi çekici olacaktır, eğer sanatçı kendini içinde bulunduğu bağlam içinde konumlandırır ve çevrelerinde olup bitenleri kaydeder ve yorumlarsa”, demiştir (Ocula) (Görsel 3.22).

Görsel 3.22 Eko Nugroho, Bouquet of Love, 2017, 300 kg Atık Malzeme, Endonezya, Bali

3.2.13. Choi Jeong Hwa

Kore’de sanat çerçevesinde büyük bir yeri olan Choi Jeong Hwa atık malzemeleri geri dönüştürerek küçük boyutlu heykeller yapmakta ve sonrasında bu heykelcikleri büyük enstalasyonlara çevirmektedir.

2013 - 2014 yıllarında yaptığı Alchemy serisinde malzeme olarak renkli plastikler, şişeler ve poşetlerin yer aldığı işler, insanların her gün göz ardı ettiği ve aşırı tükettiği alış veriş poşetleri, soda şişeleri ve birçok renkli plastik atık kullanılarak üretilmiştir (Görsel 3.23). Sanatçının renkli ve büyük boyutlu enstalasyonları, keşif kültürü ile yetişmiş olan bir bireyin modern dünya ile nasıl kaynaştığını da göstermektedir. Sanat merkezleri ile interaktif projeler gerçekleştiren sanatçı, katılımcıları atık malzemeleri kullanarak ve geri dönüşüm felsefesini merkeze alarak çalışmalar yapmaya teşvik etmektedir.

Görsel 3.23 Choi Jeong Hwa, Alchemy, 2013-2014, Renkli Plastikler, Güney Kore

3.3. Tuğçe Uslu'nun Resimlerinde Ekolojik Problemlerin Yansımaları

Çalışmalarında, distopik bir başlık altında; bozulan ekolojiye, yeryüzüne ve insan harici yaşamlara dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Uslu'ya göre, teknoloji kullanımının doğaya zarar vermediği, insanların diğer canlılarla denge içerisinde yaşadığı, besin kaynaklarının ulaşılabilir ve sağlıklı olduğu, yönetim sisteminin toplumun gelişimi için çabaladığı, gökyüzünün daima mavi ve denizlerin daima temiz olduğu bir dünya fikri, herkesin hayallerinde yer eden düşüncelerdir. Aynı zamanda şu an yaşadığımız gezegenin bizlere bunların birçoğunu sunamaz hale geldiğini belirtmektedir. Resimlerine yansıyan temalarda, insanları sorgulamaya iterek, az da olsa bu hayalleri gerçekleştirmek için süreklilik içeren eylemlere başlamalarını umut eden Uslu, her izleyicinin kendi yaşansıtısından izler bulabileceğini düşündüğü çalışmalar yapmaktadır.

Resimlerinde, dekoratif esintilerden ziyade imgeye, anlamaya, hayal kurmaya ve hissetmeye yönelik etkiler barındırarak, acıyla birlikte yaşamı irdeleyen Uslu, çeşitli imgeleri omuzlarında taşıyan tuvallerin, kişilerin hisleri ile tuvallerin üzerindeki yükü azaltmalarını istemektedir. Çünkü sadece izleyici tuvalin üzerindeki boyalarla ve biçimlerle iletişim kurabilirse imgeler anlam bulacaktır. İnsanın kendini keşfetmesinin, dünyayı keşfetmek olduğunu düşünen sanatçı, sanatın kişinin kendini keşfetmesi için tutulan bir ayna olduğunu belirtmektedir. Bu aynaların kötü tarafı, her zaman bakan kişiye istediği şeyi göstermemesidir. Kendisiyle yüzleşmekten kaçır insan ve yaptıklarını kabul etmek istemez. Uslu'nun resimlerindeki mesele, insanın kendisiyle kavga etmesi değil, kendisiyle barışması üzerinedir. Çünkü insan, barışık olduğu duruma destek verir. Çalışmalarında metaforlar kullanması da bu yüzdendir aslında. Gerçeğe giden yolu hikayeleştirerek, insanın zihninde yumuşak ve sakin kavramların şekillenmesine yardımcı olur. Tam da burada; resimlerinde sıkça karşılaştığımız, doğanın güç unsuru olarak betimleyebileceğimiz boynuzlara değinebiliriz. İnsan ile doğal bir güç olan boynuzların birlikte kullanılması, doğanın ve insanın birbiri içinde kaybolmasındandır. Doğanın ruhu da, insanın ruhu da bozulmaktadır. Bu bozuk ruh durumu, distopik ve karanlık betimlemelerle dile

gelmekte ve melankolik hissettiren ortamların oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Yine resimlerinde kullandığı post-apokaliptik sayılabilecek dış mekanlar, aslında konunun nereye doğru gittiğini gösteren işaret tabelalarıdır. Bu tabelalar, kişinin hayal gücü ve düşünce biçimiyle birleşince olduğundan daha fazla netlik kazanacaktır. Çalışmaların temelinde ekolojik bozulmaların meydana getirdiği çöküntüye rastlanmaktadır.

Sanatın birçok dalına konu olmuş olan distopya, çoğunlukla baskıcı devlet modeli adı altında karakterize edilir. Temelde distopyalar, uyarı niteliği taşırlar. Bu uyarılar belirli bir yönetim ya da teknoloji hakkında değil, insanların standart bir şekle sokulabileceği fikrine karşıdır. Yaptığı resimler ile insanları düşünmeye sevk etmeyi, çalışmalarında bir kaygı güden her sanatçı gibi Uslu da amaç edinmiş bulunmaktadır. Düşünmek ve hissetmek son bulmadığı sürece, tek başına kocaman bir sanat olan doğayı anlamının her zaman mümkün olacağını düşünmektedir.

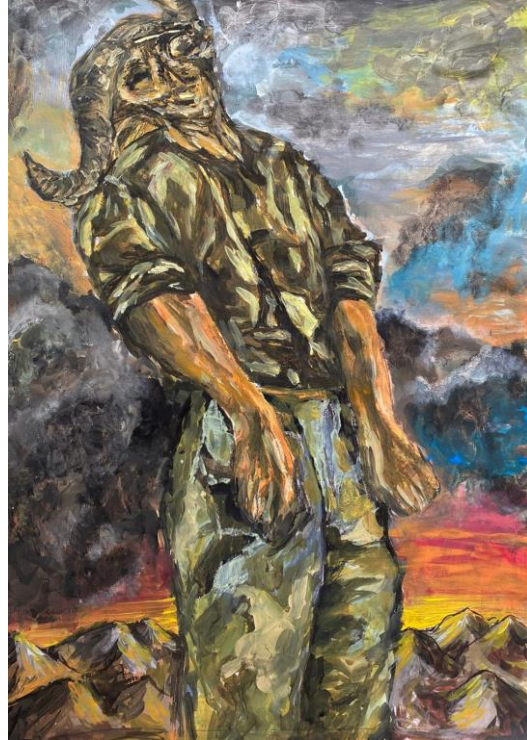
Görsel 3.23 Tuğçe Uslu, “Çaresiz”, 2021, 140x110, Tüyb, Türkiye.

Görsel 3.24 Tuğçe Uslu, “Pişmanlık”, 2021, 70x100, Tüyb, Türkiye.

Görsel 3.25 Tuğçe Uslu, “Uyuşmuş”, 2020, 29x42, Küyb, Türkiye.

Görsel 3.26 Tuğçe Uslu, “Son”, 2020, 110x170, Tüyb, Türkiye.

Görsel 3.27 Tuğçe Uslu, “Düşünemeyenler”, 2021, 120x120, Tüyb, Türkiye.

SONUÇ

İlk insanlar, doğaya karşı kuvvetlenmeye başlamalarının ardından koydukları insani kuralların doğa karşısında baskın gelmeye başlamasıyla birlikte, hayatın kolaylaşması için pek çok alternatif üretme yolunda kendilerini geliştirmişlerdir. İlerleyen zamanlarda temelinde insan yaşamının refahı düşüncesi yatan pek çok bölünme ve savaş meydana gelmiştir. Savaşların her iki cepheye de ciddi zararlar verdiği düşünüldüğü zaman yeryüzü tahribatının başlama anının hızla geriye doğru gittiği görülmektedir. 18. yy dolaylarında yeni buluşların üretime olan etkisi ve buharlı makinelerin kullanımının yaygınlaşmaya başlaması üzerine, Sanayi Devrimi adı verilen dönemde, yeryüzüne verilen zararın yanı sıra solunulan havaya da ciddi zarar verilmeye başlanmıştır. Hızlı kentleşme, hızlı nüfus artışı, endüstri sektörünün ürettiği malzemelerin piyasaya sürülme hızına oranla atıklarının kontrol altında tutulma oranının denk olmaması, bunun yanında üretilen her malzemenin nüfustaki artış sebebiyle hızlıca tüketilmesi ve endüstriyel atığın yanı sıra kişisel atıkların da artması, doğaya ve doğada yaşayan diğer canlılara hızlı bir şekilde zarar vermeye başlamıştır.

1960'lı yılların başlarında doğa konusunda duyarlı olan sanatçıların, gittikçe büyüyen bu tahribata sessiz kalmamaya başlamaları üzerine doğa ile iç içe sanat çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. Kavramsal Sanat'ta olduğu gibi fikir temelli olan bu doğal çalışmalar, her sanatçıda farklı olarak kendini göstermiş ve doğaya yarar sağlama ya da farkındalık oluşturma gibi kavramların ortaya çıkartarak, sanat ve doğa ilişkisinin değişmesine ve sorgulanmasına yol açmıştır. Doğa ile bir bütün olarak çalışmalar yapan sanat anlayışı çerçevesinde ilk akla gelenlerden olan Arazi Sanatı çalışmaları, çoğunlukla doğal malzemeler ve doğal müdahaleler ile yapılarak yeryüzüne yerleştirilmiş ve çoğu zaman kendiliğinden doğaya karışması için bırakılmıştır. Bunun yanı sıra, doğal olmayan ama doğada bulunan atık malzemeler konusunda bir şeyler yapmayı amaç edinmiş sanatçılar ve aktivistler de bulunmaktadır. Ormanlardaki poşetler, sahillerdeki plastikler, birer kez kullanılmış ve dönüştürülmemiş çeşitli eşyalar, kırılıp bozulduğu için uygun olmayan çöp kutularına atılmış olan elektronik malzemeler gibi çok çeşitli çöprü hem doğadan ayırıştırıp hem de farkındalık yaratmak adına sanata çeviren sanatçılar, atık

malzemelerden enstalasyonlar ve heykeller yapmaktadırlar. Sanat kavramı altında standartlaşmış malzemelerin dışına çıkılarak yapılan etkileyici çalışmalar, aynı zamanda insanlara yönelik kibar bir uyarı niteliğindedir.

Sanatın doğa ile ilişkisinin başka boyutlara taşınmaya başladığı 1960'tan günümüze kadar uzanan zaman diliminde, sanatçının sanata, insanın sanata, sanatın da doğaya olan bakış açısında ciddi farklılıklar olduğu görülmektedir. Sanatın, her dönemde ileti niteliği taşıdığı bilinse de, daha çok bilgi aktarımı şeklinde karşımıza çıkmıştır. Günümüz sanatındaki aktarım önceki dönemlere kıyasla daha çok farkındalık oluşturma ve izleyiciyi yönlendirme sürecine doğru evrilmiştir. Günümüzde çoğu insan, moda kavramının da etkisiyle sahip olmayı hayatlarının merkezi haline getirmiş bulunmaktadır. Bu durumda insanlar, maalesef ki ihtiyaçtan fazlasını tüketme ve bu tüketime cevap veren üretim sektörünün de durmaksızın büyümesine dolaylı ya da direkt olarak dahil olup, ekolojik problemlerin merkezi haline gelmektedirler.

Doğa kavramına sanat tarihi boyunca çeşitli başlıklar altında rastlanmaktadır. Bu başlıklar çoğunlukla sanattaki gündemin dışında kalmıştır ancak olumsuz yönde değişen süreçle birlikte doğa, sanat çerçevesinde gündem haline gelmiştir. Güncel sanat çalışmalarının birçoğunda ele alınan tema ve kullanılan elemanlar dikkate alındığında, yeryüzünde olup biten problemlerin ve gelecek nesillere miras bırakılan tahribatların neler olduğu okunabilmektedir.

Yapılan araştırmada örnek gösterilen çalışmalar, çeşitli yollarla farklı formlara bürünmüş olan anlamlardır. Bu formlar, kavramlar ile birleşerek her yorumlamada daha farklı hale gelmektedirler. Güncel kavramların tanımlarının değişmesiyle birlikte, yapılmış olan çalışmaların da yansıttıkları imgelemler değişiklik gösterebilmektedir. Araştırmada adı geçen sanatçıların çalışmaları, sürdürülebilir sanat, iklim değişikliği, ekoloji gibi kavramlara yönelik doğrudan ileti niteliği taşımasa da, adı geçen kavramlar ile yakından ilişki içerisinde oldukları görülmektedir. Kavramların değişim ve gelişim süreçleri göz önünde bulundurulduğunda, yapılan yorumların da süregelen zamanda derinleşeceği ve gelişeceği sonucuna varılmıştır. 1960'lardan itibaren kendini göstermeye başlayan

çevresel sanat yapıtları, günümüze kadar hızlı bir gelişim göstererek gelmiştir. Bu çalışmaların günümüzde ciddi bir materyal farklılığına gidilerek yapıldığına rastlanmaktadır. Çalışmada yapılan sınıflandırmalar, güncel sanat çizgimizde kitleleşmiş yeni akımlar olmaması sebebiyle yeni kavramlar ve bilgiler ışığında yorumlamalar yapılarak oluşturulmuş ve sanatçıların çalışmaları benzer çerçeveler doğrultusunda bu sınıflara dahil edilmiştir. Çalışmaların taşıdıkları anlamlar, her koşulda bir ilişkiyi varsayar. Bu ilişki izleyici ve yapıt arasında olmalıdır. Sanatçılar, yaşadıkları çevre ile kurdukları ilişki doğrultusunda çeşitli imgelemler meydana getirir ve bunun sonucunda bir imleyen ortaya çıkarır. İnsanlar sözü geçen bu imgelere baktıkları zaman, kendi yaşam biçimleri, tecrübeleri ve fikirleri doğrultusunda bazı anlamlara erişirler. Çünkü en detaylı sanat türleri bile izleyiciye gerçek dünyayı sunmaz. İzleyiciye, kendi iç dünyasını sunar.

Çalışma içerisinde bahsedilmiş olan sanatçılar haricinde bu tür çalışmalar yapmaya ve insanlar çerçevesinde farkındalık yaratmaya devam eden çok sayıda sanatçı bulunmaktadır. Sanatın evrensel olması gibi ekolojik problemler de evrenseldir. Dolayısıyla sanatçıların çalışmalarıyla ortaya koydukları tepkiler, tüm gezegenin duyması gereken bir ses niteliğindedir. Bir asrın yarısından biraz fazla bir ömrü olan insanlar, göreceli olarak uzun sayılabilecek yaşantılarında gelecek nesillere kötü miraslar bırakmak ile meşguller. Dünya'nın her anlamda sınırına gelinmesi, insanları yeni dünyalar yaratmaya doğru itiyor. Teknolojinin işin içine girmesiyle hızla büyüyen 'Cesur Yeni Dünya'lar, girift haline gelmiş olan eski dünyadan bir kaçır gibi düşünülmektedir. Fakat bütün araştırmaların ezici bir üstünlükle aktardıkları Antroposen'de yaşadığımız gerçeği, virajdan önceki son düzlükte bulunduğumuzu ve yol bitmeden yavaşlamamız gerektiğini insanoğluna anlatmaya çalışmaktadır. Yeni dünyalarımızın olması için sadece teknolojik temele ihtiyacımız yoktur. Sanat, bu noktada her zaman devreye giren eleman olmuştur. Her sanat unsurunda yeni bir fikir, yeni bir hayal gücü ve yeni bir dünya bulabiliriz. Sanat, yaşadığımız kaos çağının ortasında, bize bir anlığına karmaşıklığı, sakinliği, hiddeti ya da sevgiyi bir arada sunabilmektedir. Gerçek dünyadan kaçmanın yolu, o dünyayı değiştirmekten geçer ve değişimin başlaması yeni 'Biz'in doğmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akın, G. (2017). *İnsan çevre etkileşimi*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Antmen, A. (2014). *20. yüzyıl batı sanatında akımlar-sanatçılardan yazılar ve açıklamalarla*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Antik yunan sanatı ve resmin gelişimi*, (t.y), <https://www.istanbulsanatevi.com/sanat-terimleri-kavramlar/antik-yunan-sanati-ve-resmin-gelisimi/> (15.03.2021).
- Arısoy, C. (2016). Ekolojik Siyaset: Almanya Yeşiller Partisi, *Dergi Park*, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/700812>, (15.05.2022).
- Artworksforchange*, “nicoledextras”, (t.y), 04.05.2021). <https://www.artworksforchange.org/portfolio/nicole-dextras/>
- Ayaydın, A. (2016). Sanatın doğası, doğanın sanatı ve günümüz sanat eğitiminde doğanın yeri, *21. Yüzyılda eğitim ve toplum, Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(14), 122-145.
- Boynukalın, A. R. (2017). Çağdaş sanatta doğanın metaforik dönüşümü, *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 6(32), <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=690175>(02.04.2021).
- Çokbilen, L. D. (2011). *Günümüz sanatında doğa-sanat ilişkisi üzerine plastik çözümler*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,(Yüksek Lisans Tezi), Ankara, (05.02.2021).
- Edman, I. (1998). *Sanat ve insan*. (çev.: Turhan Oğuzkan), İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Gombrich, E. (1997) *Sanatın öyküsü*, (çev.: Erol Erduran), Ömer Erduran, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Güner, E. ve Ataman, G. (2016). Bir ritüel olarak sanat: Richard Long, *Akdeniz Sanat*, 9(19), <https://dergipark.org.tr/en/pub/akdenizsanat/issue/27666/291643> (06.05.2021).
- Harmonia Ekotopya, (2017). *Çevresel sanat*, http://harmoniaekotopya.blogspot.com/2017/10/cevresel-sanat-environmental-art_92.html (22.03.2021).
- Horkheimer, M. (2005). *Akıl tutulması* (Çeviren: Orhan Koçak), altıncı basım, İstanbul: Metis yayınları.
- Kedik, A.S. (2010). Richard Long: Bir yürüyüşün ima ettikleri, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(5), <https://dergipark.org.tr/en/pub/sanativtasarim/issue/20662/220423> (30.03.2021).

- Kemp, M. (2004). BettyBeaumont's Ocean landmark is in deepwater, *Nature*, 431(254), 1039 <https://doi.org/10.1038/4311039a> (04.05.2021).
- Kemp, M. (2004). Science in culture. *Nature*, 427(6973), <https://doi.org/10.1038/4311039a> (05.05.2021).
- Kozlu, D. (2013). Andy Goldsworthy ile doğaya dokunmak, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=35ebf3eb-0a3d-4074-94ca-feb3f1323566%40sdc-v-sessmgr03> (29.04.2021).
- Kutluay, H. (2016). Maniyerizm nedir, özellikleri nelerdir? <https://www.makaleler.com/maniyerizm-nedir-ozellikleri-nelerdir> (03.03.2021).
- Marcuse, H. (1991). *Karşıdevrim ve başkaldırı*, (çev. Gürol Koca), Volkan Ersoy, İstanbul: Ara Yayıncılık, s. 56.
- Oğuz, D. (1960). 1960-1980 arası değişen doğa algısı ve sanatta doğaya yöneliş, *Yedi*, (14), <https://dergipark.org.tr/en/pub/yedi/article/234891> (03.04.2021).
- Yılmaz, M. (2006). *Modernizmden postmodernizme sanat*, Ankara: Ütopya Yayınevi, s. 239.
- Piece of Art News, “Uğur Çalışkan”, *Beyaz tuval*, <https://www.youtube.com/watch?v=dYuYKvmpK-o> (01.05.2021).
- Silahtaroglu, Z. (2004). “Avrupa Birliği ve Türkiye’de sivil toplum kuruluşları ve lobicilik faaliyetleri”, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, (25.04.2021).
- Somay, V. (2007). *Sürdürülebilir yaşam, sanat ve çevre*, <http://www.cevreciyiz.com/makale-detay/795/sanat-ve-cevre> (09.03.2021).
- Stein, J. (1986). *Harriet Feigenbaum: strip mine reclamation projects in the anthracite region of Pennsylvania*, <https://inliquid.org/reviews/harriet-feigenbaum/> (22.03.2021).
- Tandoğan, O. ve Es, B. (2018). Dünyada ve Türkiye’de arazi sanatı (Land Art), *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 11(31), <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=780532> (05.05.2021).
- Taştan, T. R. (2016). Sanat, doğa ve teknoloji ekseninde sanatçılar ve yapıtlar, *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 5(19), <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=694691> (06.04.2021), s. 175
- TED Talks, (2019). How i use art to tackle plastic pollution in our oceans, https://www.ted.com/talks/alejandro_duran_how_i_use_art_to_tackle_plastic_pollution_in_our_oceans#t-190233

- Tokat, N. (2010). *Atık nesne ve doğa ilişkisi üzerine resimsel çözümler*, İnönü Üniversitesi, (Yüksek Lisans Tezi) Sosyal Bilimler Enstitüsü, , Malatya.
- Tomsuk, E. E. (2018). *Sanatta doğayla işbirliği eylemleri bağlamında 'doğa sanatı'*,(Sanatta Yeterlilik Tezi) Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- TRT 2, "Dario Tironi", *geri dönüşen sanat*, (04.05.2021).
https://www.youtube.com/watch?v=6j_LGH-QLes
- TRT 2, "Durul Bakan", *geri dönüşen sanat*,
<https://www.youtube.com/watch?v=hGcYGxHhqQA> (04.05.2021).
- TRT 2, "Ptolemy Elrington", *geri dönüşen sanat*,
<https://www.youtube.com/watch?v=51DxWWRBhyU> (04.05.2021).
- TRT 2, "Yuken Teruya", *geri dönüşen sanat*,
<https://www.youtube.com/watch?v=uzF5w3gFkgM> (04.05.2021).
- Tunver, N. D. (1998). *Geçmişten günümüze Land Art sanat akımı ve diğer disiplinler ile ilişkisi*,(Sanatta Yeterlilik Tezi), Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Yağmur, Ö. (2016). Doğayı şekillendiren sanat: Land Art. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 5(27), <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=691610> (05.05.2021).
- Yıldız, E. (2012). *Çevre sorunları ve sanat*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yürük Silahtaroglu, Z. (2004). *Avrupa Birliği ve Türkiye'de sivil toplum kuruluşları ve lobicilik faaliyetleri*, (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Anabilim Dalı, İstanbul.

GÖRSELLER KAYNAKÇASI

Görsel 2.1: ‘Antik Yunan Vazosu’, M.Ö. 8. yy Dolayları, , Teknik Ulaşlamadı

Kaynak: <https://www.louvre.fr/en/explore/the-palace/the-marquis-greek-vases>

Görsel 22: ‘Orta Doğu Halı Motifleri’, Tarih Ulaşlamadı, , Yün İp İle Dokuma

Kaynak: <https://stock.adobe.com/images/orta-do-u-turk-hal-ve-kilim-motifleri-kuma-doku-detay-retro-dekoratif-obje-arka-plan/98475642>

Görsel 23: Ma Yuan, ‘Ay Işığında Doğa’, 1200, 49,7 cm x 78,2 cm, İpek Üzerine Mürekkep ve Boya.

Kaynak: https://www.pinterest.co.uk/pin/850124867145110350/#details?amp_client_id=amp--rDd4IfzSnkEly-jVU-Zsg&mweb_unauth_id=a315d33fa42b4587963180eaa090e5df&url=https%3A%2F%2Fwww.pinterest.co.uk%2Famp%2Fpin%2F850124867145110350%2F

Görsel 2.4: Leonardo da Vinci, ‘Mona Lisa’, 1503, 77 cm x 53 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Mona_Lisa#/media/Dosya:Mona_Lisa,_by_Leonardo_da_Vinci,_from_C2RMF_retouched.jpg

Görsel 2.5: Benozzo Gozzoli, ‘Müneccim Kralların Geçidi’, 1459, Fresko

Kaynak: <https://twitter.com/CelineSymbioss/status/1273934409083871233/photo/1>

Görsel 2.6: Giorgione, ‘Fırtına’, 1508, 83cm x 73 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak: [https://tr.wikipedia.org/wiki/F%C4%B1rt%C4%B1na_\(tablo\)#/media/Dosya:Giorgione,_The_tempest.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/F%C4%B1rt%C4%B1na_(tablo)#/media/Dosya:Giorgione,_The_tempest.jpg)

Görsel 2.7: Albrecht Durer, ‘Büyük Çimen Öbeği’, 1503, 40,3 cm x 31,1cm, Kağıt Üstüne Sulu Boya, Kalem ve Mürekkep.

Kaynak: <https://artsandculture.google.com/asset/the-large-piece-of-turf-1503/NgELdACk3I8Jkg?hl=tr&ms=%7B%22x%22%3A0.5%2C%22y%22%3A0.5%2C%22z%22%3A8.124727427524936%2C%22size%22%3A%7B%22width%22%3A3.264033650982728%2C%22height%22%3A1.2375%7D%7D>

Görsel 2.8: Albrecht Altdorfer, ‘Regensburg Yakınlarındaki Tuna Manzarası’, 1528, 30 cm x 22 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:<https://tr.painting-planet.com/tuna-vadisi-regensburg-albrecht-aldorfer-yakinindaki-gorunumu/>

Görsel 2.9: El Greco, 5. ‘Mührün Açılışı’, 1608-1614, 225 cm x 193 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:https://en.wikipedia.org/wiki/Opening_of_the_Fifth_Seal#/media/File:The_Vision_of_Saint_John_MET_DT1052.jpg

Görsel 2.10: Nicolas Poussin, ‘Orpheus ve Eurydice ile Manzara’, 1650, 149 cm x 225 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:https://en.wikipedia.org/wiki/File:Landscape_with_orpheus_and_eurydice_1650-51.jpg

Görsel 2.11: Meindert Hobbema , ‘Middelharnis’deki Yol’, 1689, 103 cm x 141 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:https://tr.wikipedia.org/wiki/Meindert_Hobbema#/media/Dosya:Meindert_Hobbema_001.jpg

Görsel 2.12: Antoine Watteau, ‘Çuha Adasına Yolculuk’, 1717, 129 cm x 194 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:<https://www.sanatabasla.com/2014/08/kytheraya-dogru-yola-cikis-the-embarkation-for-cythera-watteau/>

Görsel 2.13: Jean Honore Fragonard, ‘Salıncak’, 1767, 81 cm x 64 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:[https://en.wikipedia.org/wiki/The_Swing_\(Fragonard\)#/media/File:Joean_Honor%C3%A9_Fragonard_-_The_Swing.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/The_Swing_(Fragonard)#/media/File:Joean_Honor%C3%A9_Fragonard_-_The_Swing.jpg)

Görsel 2.14: Jacques Louis David, ‘Sabin Kadınları’, 1799, 385 cm x 522 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:https://serkanhizli.files.wordpress.com/2015/01/003_b1_david_jacques_louis_the_intervention_of_the_sabine_women.jpg

Görsel 2.15: Jacques Louis David, ‘Leonidas Thermopylae’de’, 1812, 395 cm x 591 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Leonidas_at_Thermopylae

Görsel 2.16: William Blake, ‘Günlerin Atası’, 1794 30,8 cm x 24, 8 cm, El Boyaması ile Gravür

Kaynak:https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCnlerin_Atas%C4%B1#/media/Dosya:Europe_a_Prophecy_copy_K_plate_01.jpg

Görsel 2.17: Caspar David Friederich, 'Buz Denizi', 1823-1824, 96,7 cm x 126,9 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:https://tr.wikipedia.org/wiki/Buz_Denizi#/media/Dosya:Caspar_David_Friedrich_-_Das_Eismeer_-_Hamburger_Kunsthalle_-_02.jpg

Görsel 2.18: Gustave Courbet, 'Günaydın Bay Courbet', 1854, 361 cm x 598 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:https://en.wikipedia.org/wiki/La_rencontre#/media/File:Gustave_Courbet_-_Bonjour_Monsieur_Courbet_-_Mus%C3%A9_Fabre.jpg

Görsel 2.19: Camille Corot, 'Villa d'este'nin Bahçeleri', 1843, 43 cm x 60 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:https://www.wikidata.org/wiki/Q3529956#/media/File:Gardens_of_the_Villa_d'Este_at_Tivoli.jpg

Görsel 2.20: Claude Monet, 'İzlenim: Gündoğumu', 1872, 43 cm x 63 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0zlenim:_G%C3%BCn_Do%C4%9Fumu#/media/Dosya:Claude_Monet,_Impression,_soleil_levant.jpg

Görsel 2.21: Camille Pissarro, 'Jalais Tepesi', 1867, 87 cm x 114 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/437299>

Görsel 2.22: Seurat, 'Grande Jatte Adası'nda Bir Pazar Öğleden Sonrası', 1884-1886, 208 cm x 308 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:https://tr.wikipedia.org/wiki/Grande_Jatte_Adas%C4%B1'nda_Bir_Pazar_%C3%96%C4%9Fleden_Sonras%C4%B1#/media/Dosya:A_Sunday_on_La_Grande_Jatte,_Georges_Seurat,_1884.jpg

Görsel 2.23: Georges Seurat, 'Asnières'de Yıkananlar', 1884, 201 cm x 300 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:https://tr.wikipedia.org/wiki/Asni%C3%A8res'de_Y%C4%B1kananlar#/media/Dosya:Georges_Seurat_004.jpg

Görsel 2.24: Paul Gauguin, 'Alan', 1892, 75 cm x 94 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:https://en.wikipedia.org/wiki/Arearea#/media/File:Paul_Gauguin_-_Arearea_-_Google_Art_Project.jpg

Görsel 2.25: Vincent Van Gogh, 'Buğday Tarlası ve Kargalar', 1890, 103 cm x 50,2 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:https://tr.wikipedia.org/wiki/Bu%C4%9Fday_Tarlas%C4%B1_ve_Kargalar#/media/Dosya:Vincent_Van_Gogh_-_Wheatfield_with_Crows.jpg

Görsel 2.26: Böcklin, ‘Ölümler Adası’, 1880, 111 cm x 115 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:[https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96l%C3%BCler_Adas%C4%B1#/media/Dosya:Arnold_B%C3%B6cklin_-_Die_Toteninsel_I_\(Basel,_Kunstmuseum\).jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96l%C3%BCler_Adas%C4%B1#/media/Dosya:Arnold_B%C3%B6cklin_-_Die_Toteninsel_I_(Basel,_Kunstmuseum).jpg)

Görsel 2.27: Odilon Redon, ‘Tepegöz’, 1914, Gemideki Yağlarla Boyanıp Ahşap Üzerine Monte Edilmiş

Kaynak: <https://tr.painting-planet.com/tepegoz-odilon-redon/>

Görsel 2.28: Andre Derain, ‘Dönüş Yolu’, 1906, T.Ü.Y.B

Kaynak: <https://arth207-spring.tumblr.com/post/46683315353>

Görsel 2.29: Pablo Picasso, ‘Avignonlu Kadınlar’, 1906, 243,9 cm x 233, 7 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:https://tr.wikipedia.org/wiki/Avignonlu_K%C4%B1zlar#/media/Dosya:Mademoiselle_D'Avignon.jpg

Görsel 2.30: Georges Braque, ‘Normandiya’da Liman’, 1909, 81 cm x 80, 5 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak: <http://defteriniz.com/kubizm-cagdas-sanat-akimlari-bati-sanat-tarihi/34703/>

Görsel 2.31: Umberto Boccioni, ‘Elastik’, 1912, 100 cm x 100 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:<https://wikioo.org/tr/paintings.php?refarticle=8XXA5U&titlepainting=Elasticity&artistname=Umberto%20Boccioni>

Görsel 2.32: Wassily Kandinsky, ‘Mavi Dağ’, 1908, 106 cm x 96,6 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak: <http://www.kandinskypaintings.org/blue-mountain/>

Görsel 2.33: Edvard Munch, ‘Çılgılık’, 1893, 84 cm x 66 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:[https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87%C4%B1%C4%9F%C4%B1k_\(tablo\)#/media/Dosya:The_Scream.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87%C4%B1%C4%9F%C4%B1k_(tablo)#/media/Dosya:The_Scream.jpg)

Görsel 2.34: Salvador Dali, ‘Aziz Antonius’un Baştan Çıkarılışı’, 1946, 98,5 cm x 119,5 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:[https://en.wikipedia.org/wiki/The_Temptation_of_St._Anthony_\(Dal%C3%AD\)#/media/File:The_Temptation_of_St._Anthony.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/The_Temptation_of_St._Anthony_(Dal%C3%AD)#/media/File:The_Temptation_of_St._Anthony.jpg)

Görsel 2.35: Mark Rothko, ‘Sarı ve Mavi’, 1954, 242,9 cm x 186,7 cm, T.Ü.Y.B

Kaynak:<https://www.nytimes.com/2015/05/13/nyregion/a-rothko-tops-sothebys-contemporary-art-auction.html>

Görsel 2.36: Shiraga Kazuo, 'Çamurla Mücadele', 1960 Dolayları, Çamur ve İnsan, Youtube Videosu 45. Saniye

Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=1xCg79GrWaM>

Görsel 3.1 Olafur Eliasson, Buz Saati, 2014, Grönland'dan Getirilen Buz Kütleleri, İngiltere

Kaynak: <https://olafureliasson.net/archive/artwork/WEK109190/ice-watch#>

Görsel 3.2 Nele Azevedos, Eriyen Adam, 2009, Buz, Almanya, Berlin

Kaynak: <http://www.katarte.net/2013/11/nele-azevedo-melting-men/>

Görsel 3.3 Captan Boomer, Collective Whale, 2013, Geçici Entalasyon

Kaynak: <https://www.captainboomercollective.org/projects/whale/past-beachings/london/>

Görsel 3.4 Banksy, I Don't Believe in Global Warming, Duvar Üzerine Sprey Boya, İngiltere.

Kaynak:<https://www.theguardian.com/artanddesign/2009/dec/21/banksy-copenhagen-regents-canal>

Görsel 3.5 Lorenzo Quinn, Support, 2017, İtalya.

Kaynak: <https://zoomoncontemporaryart.com/2018/07/30/support-lorenzo-quinn-2017/>

Görsel 3.6 Studio Roosegaarde, Grow, Bitkiler Üzerinde Işıklandırma, Hollanda.

Kaynak: <https://www.studioroosegaarde.net/project/grow>

Görsel 3.7 Jason de Caires Taylor, Molinere Su Altı Heykel Parkı, 2006, Atlantik Okyanusu

Kaynak: <https://wallpapersafari.com/w/0iFBv9>

Görsel 3.8 Ludovico Einaudi, Kuzey Kutbu İçin Ağıt, 2016, Buz Görünümlü Plaka Üzerinde Piyano Performansı, Kuzey Buz Denizi

Kaynak:https://www.youtube.com/watch?v=2DLnhdnSUVs&ab_channel=LudovicoEinaudi

Görsel 3.9 Robert Smithson, Sarmal Dalgakıran, 1970, Taşlar ve Toprak, ABD, Büyük Tuz Gölü

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Robert_Smithson#/media/Dosya:Spiral-jetty-from-rozel-point.pn

Görsel 3.10 Richard Long, Yürüyerek Yapılan Bir Çizgi, 1967, Doğada Kendi Ayak İzleriyle Oluşturduğu Çizgi, İngiltere

Kaynak: <https://publicdelivery.org/richard-long-line-made-by-walking/>

Görsel 3.11 Walter de Maria, 'Yeryüzü Odası', 1977, 197 m2 Salonda 300 Kilo Toprak, ABD, New York

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/566961040579473038/>

Görsel 3.12 Andy Goldsworthy, Kırmızı Yaprak Yaması, 1983, Ormandan Toplanan Renkli Yapraklar

Kaynak: https://goldsworthy.cc.gla.ac.uk/image/?id=ag_02756

Görsel 3.13 Betty Beaumont, Ocean Landmark, 1978-1980, Kömür Tozu Bloklarının Okyasunun Dibine Yerleştirilmesi, Atlas Okyanusu

Kaynak: <http://ecoarte.info/ecoarte/2009/09/betty-beaumont-%E2%80%93-ocean-landmark-project-1978-80/>

Görsel 3.14 Varol Topaç, Fermuar, 2007, Çimen ve Demir Bloklar, İzmir, Türkiye

Kaynak: <https://www.matematiksel.org/land-art-yeryuzu-sanati/>

Görsel 3.15 Mehmet Ali Uysal, Ten, 2010, Ahşap Heykel, Çimen ve Toprak, Chaudfontaine Park, Belçika

Kaynak: <http://www.kemercountry.com/tr/club/kulupte-sanat/genel-bilgi-kulupte-sanat>

Görsel 3.16 Harriet Feigenbaum, Söğüt Halkası, 1984, Göl Etrafına Söğüt Ağaçları, Pensilvanya, ABD

Kaynak: <https://co.pinterest.com/pin/43558321380603845/>

Görsel 3.17 Nicole Dextras, Persephon'un Yansıması, 2015, Nar Kabuğu, Hurma, Meyve Derisi, Ağaç Kabuğu ve Dikenler

Kaynak: <https://www.artworksforchange.org/portfolio/nicole-dextras/>

Görsel 3.18 Nicole Dextras, Buz Değişimleri, 2011, Buz Kalıpları ve Çeşitli Bitkilerden Yapılmış Kıyafetler

Kaynak: <https://www.artworksforchange.org/portfolio/nicole-dextras/>

Görsel 3.19 Yuken Teruya, Orman, 2017, Kağıt Çanta ve Kesici Alet, New York, ABD

Kaynak: <https://www.yukenteruyastudio.com/projects-1/notice-forest-1.htm>

Görsel 3.20 Ravi Agarwal, Uzaylı Sular, 2014, Nehir Kenarındaki Atık Malzemeler, Hindistan

Kaynak: <https://www.raviagarwal.com/2018/01/23/alien-waters-2004-2006/>

Görsel 3.21 Durul Bakan, 2016, Geyik, Ağaç Fosilleri ve Zimba

Kaynak: <https://www.gazetebilkent.com/hobi-yasam/ilaydaozer/vazgecilmis-parcalari-donusturen-sanatci-durul-bakan/>

Görsel 3.22 Ptolemy Elrington, Domuz, 2014, Hurda Araba Parçaları

Kaynak: <https://www.wearyourwaste.com/ptolemy-elrington-making-life-waste>

Görsel 3.23 Uğur Çalışkan, Satir, 2017, Hurda Metaller, Kemikler ve Kil

Kaynak: <https://www.instagram.com/p/BRk1im9hU-h/>

Görsel 3.24 Carolina Caycedo, Kozmo Parçacığımız, 2016, Balıkçı Ağları ve Taşlar

Kaynak: <http://carolinacaycedo.com/cosmotarrayas-comotarrafas-series-2016>

Görsel 3.25 Thomas Dambo, Orman Devleri, 2019, Atık Ahşap Parçaları ve Zimba

Kaynak: <https://thomasdambo.com/works/berheim-forest-giants/>

Görsel 3.26 Alejandro Duran, 'Vena', 2018, Fotoğraf, Sahillerden Toplanan Çöpler

Kaynak: <https://www.instagram.com/p/BghWdV0D29M/>

Görsel 3.27 Dario Troni, 'Çocuk ve Köpek', 2012, Çöplerden Toplanan Atık Malzemeler

Kaynak: <https://www.facebook.com/ElHurgador/photos/dario-tironi-italia-italy-1980-en-at-bergamocrash-toys-con-with-koji-yoshida-bam/344865585683725/>

Görsel 3.33 Uluç Ali Kılıç, Petsistence, 2016, 117x73, Ahşap Üzerine Can Boyası ve Plastik Şişe, Türkiye

Kaynak: <https://www.ilkrauntsergi.com/uluc-ali-kilic-petsistence/>

Görsel 3.34 Liina Klauss, 5000 Lost Soles, 2019, Bali Sahillerinden Toplanan Unutulmuş Terlikler, Endonezya, Bali

Kaynak: <http://liinaklauss.com/index.php/portfolio-item/5000-lost-soles/>

Görsel 3.285 Eko Nugroho, Bouquet of Love, 2017, 300 kg Atık Malzeme,
Endonezya, Bali

Kaynak: <https://ekonugroho.or.id/project/bouquet-of-love/>

Görsel 3.36 Choi Jeong Hwa, Alchemy, 2013-2014, Renkli Plastikler, Güney Kore

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/470837336016020883/>

